

<i>Jordbruksutskottets betänkanden</i>		Nr 95–96
Nr 29 ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.	111	år 1974
Nr 30 ang. sockerbetsodling	136	
Nr 31 om statligt stöd till minkuppfödningen	136	

Torsdagen den 30 maj kl. 19.30

<i>Näringsutskottets betänkande</i>	
Nr 39 ang. förslag till gruvlag m. m.	139

<i>Lagutskottets betänkanden</i>	
Nr 21 om en översyn av lagen om statlig lönegaranti vid konkurs	154
Nr 22 ang. liberalisering av bestämmelserna rörande dröjsmål med betalning av försäkringspremie	155
Nr 24 om översyn av bestämmelserna om bouppteckningsplikten	155
Nr 25 ang. förslag till lag om ersättning vid frihetsinskränkning	160

<i>Utrikesutskottets betänkande</i>	
Nr 9 ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	166

<i>Trafikutskottets betänkande</i>	
Nr 19 ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	166

Torsdagen den 30 maj

Kl. 9.00

§ 1 Justerades protokollen för den 21 innevarande månad.

§ 2 Herr talmannen meddelade att enligt till kammaren inkomna läkarintyg var fru *Holmqvist* och fru *Laag* sjukskrivna ytterligare under tiden den 1–30 respektive den 1–24 juni. De beviljades fortsatt ledighet tills vidare.

Herr talmannen anmälde att fru Holmqvists och fru Laags uppdrag som riksdagsledamot även fortsättningsvis skulle utövas av fru *Sandéhn* respektive herr *Forslund*.

§ 3 Ang. översynen av normerna för ersättning vid intrång av kraftledning i åkermark

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr *Petterssons* i Örebro (c) i kammarens protokoll för den 15 maj intagna fråga, nr 210, och anförde:

Herr talman! Herr Pettersson i Örebro har frågat mig om jag kan lämna besked om när den pågående översynen av normerna för bestämmande av ersättning vid intrång av kraftledning i åkermark kan väntas vara slutförd.

Den 3 maj 1968 tillkallades en utredningsman med uppdrag att se över normerna för bestämmande av ersättning vid intrång av kraftledning i åkermark och jämförlig mark. På grund av sjukdom måste utredningsmannen dock entledigas i juni 1971. Ny utredningsman förordnades fr. o. m. den 1 november 1971.

Utredningen har låtit utföra vissa fältstudier. Resultatet härav bearbetas nu av utredningen. Jag räknar med att utredningen kommer att redovisa resultatet av sitt arbete under sommaren 1974.

Herr PETTERSSON i Örebro (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret.

Anledningen till att jag ställt denna fråga är att normerna för bestämmande av ersättning vid intrång av kraftledning i åkermark inte varit föremål för några väsentliga ändringar sedan 1948, och självfallet har en hel del hänt sedan dess.

Det har ändå gjorts framställningar från både Vattenfall och RLF om ändring av normerna. Enligt en uppgift som jag inhämtat hos den ena av nämnda parter har man från båda sidor uttalat att den 1968 tillsatta utredningen borde bli färdig och lägga fram resultatet av sitt arbete. Av riksdagsberättelsen för 1973 framgår att man då beräknade att utredningen skulle kunna slutföra sitt arbete i början av samma år. Vi har nu 1974. Vi har dock i dag fått ett klart besked att en redovisning skall läggas fram

Torsdagen den
30 maj 1974

Ang. översynen av normerna för ersättning vid intrång av kraftledning i åkermark

denna sommar, och därmed har väl berörda parter anledning att vara belåtna.

Jag tackar än en gång för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. förhandlingarna med Norge om ett kärnkraftverk i Hogdal

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr *Magnussons* i Tanum (s) i kammarens protokoll för den 17 maj intagna fråga, nr 226, och anförde:

Herr talman! Herr Magnusson i Tanum har frågat mig om jag är beredd att lämna en redogörelse över de förhandlingar som pågått med Norge angående kärnkraftverk i Hogdal. Mitt svar är följande:

Några förhandlingar mellan Sverige och Norge om ett kärnkraftverk i Hogdal varken har pågått eller pågår. Däremot förs sedan en tid förberedande diskussioner på tjänstemannaplanet om svenskt-norskt energisamarbete för att utröna om det finns förutsättningar för att ta upp direkta förhandlingar om ett sådant samarbete.

De förberedande diskussionerna inleddes mot bakgrund av bl. a. den positiva attityd till ett brett svenskt-norskt energisamarbete, som den norske statsministern Bratteli redovisade vid Nordiska rådets senaste session.

De hittillsvarande diskussionerna har visat att det möjligen kan finnas ett gemensamt intresse för att bygga ett raffinaderi på Vestlandet i Norge som delvis skulle kunna tillgodose svenska behov. Från norsk sida har redovisats intresse för elleveranser från ett svenskt-norskt kärnkraftverk på den svenska västkusten. Från svensk sida har man inte velat avvisa en diskussion om denna fråga. Man har från svensk sida inte gjort någon bedömning av var ett sådant eventuellt svenskt-norskt kärnkraftverk bör ligga. Än mindre har några förslag till lokaliseringsort lagts fram. På norsk sida är man helt medveten om att frågan om fortsatt kärnkraftutbyggnad i Sverige prövas av riksdagen våren 1975.

Kraftindustrins samarbetsorganisation (CDL) pekade i anslutning till arbetena med den fysiska riksplanen ut ett antal platser i landet, däribland Hogdal, som lämpliga för kärnkraftanläggningar utifrån de synpunkter kraftindustrin har att företräda. Enligt den fysiska riksplanen skall bl. a. kärnkraftverk inte byggas i norra Bohuslän. Detta utesluter alltså kärnkraftverk i Hogdal.

Herr MAGNUSSON i Tanum (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min enkla fråga.

Helt naturligt uppstod oro i Strömstads kommun över den redogörelse som lämnades i det norska stortinget för ett par veckor sedan. Från norskt håll har invändningar mot industrietableringar på den svenska sidan av Idefjorden anförts, trots att det varit fråga om ur miljösynpunkt förhållandevis rena industrier. Kärnkraftverk tillhör, som industrimini-

Torsdagen den
30 maj 1974

Om förslag beträffande samordnad skärgårdspolitik

stern sade, den grupp av industrier som enligt riksplanen ej får anläggas i Hogdal. Är befolkningen i Östfold i Norge mindre kritisk mot kärnkraftverk, om elenergin skall förbrukas i Norge?

Den redogörelse industriministern lämnat angående utbyte av arbetskraft och tjänster mellan Sverige och Norge för att utvinna oljefyndigheterna utanför Norges kust är ur bohuslänsk synpunkt mycket intressant. De nordbohuslänska kommunerna hälsar varje arbetstillfälle välkommet. Någon större entusiasm för kärnkraftverk med plutoniumdrift finns dock inte. Energiska protestgrupper är redan i gång, och under parollen "Rädda Bohuslän" anordnas massmöten för information om kärnkraftverkens farlighet.

Jag hoppas att kommunerna även i fortsättningen får information om det pågående samarbetet med Norge, och min förhoppning är att samarbetet icke skall utgöra ett hot mot Bohuslän utan ge länsdelen nya möjligheter att bereda arbete åt befolkningen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om förslag beträffande samordnad skärgårdspolitik

Herr statsministern PALME erhöll ordet för att besvara herr *Wennerfors'* (m) i kammarens protokoll för den 10 maj intagna fråga, nr 196, till herr kommunministern, och anförde:

Herr talman! Herr *Wennerfors* har frågat kommunministern när han avser att lägga fram förslag om samordnad skärgårdspolitik. Då skärgårdspolitiken nyligen varit föremål för en uppvaktnings direkt hos mig och då politiken för våra skärgårdar berör flera olika departement besvarar jag herr *Wennerfors'* fråga.

Den skärgårdsutredning som länsstyrelsen i Stockholms län överlämnade i samband med uppvaktningen innehåller omfattande förslag till samhällsinsatser i syfte att bevara en levande skärgård.

Beredningen av dessa frågor kommer bl. a. att ske i en fråns statsrådsberedningen ledd arbetsgrupp med representanter för berörda departement. Denna arbetsform medger en så snabb handläggning som möjligt och ger regeringen underlag för att i ett sammanhang ta ställning till skärgårdsproblemen.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsministern för detta besked, som är mycket glädjande dels därför att regeringen nu tycks ha bestämt sig för att söka lösa skärgårdsproblemen, dels därför att detta visar att opposition lönar sig. Vi har försökt att driva denna fråga sedan mitten av 1960-talet. Nu börjar det se ut som om vi skulle få en lösning på problemen.

Jag har fått besked om att något verkligen skall göras. Det är jag mycket tacksam för. Jag skulle emellertid vara ännu tacksammare om jag fick veta när det skall ske. Indirekt har jag fått det, eftersom

Torsdagen den
30 maj 1974

*Ang. Europarådets
rekommendation
om ekonomiskt
stöd till Portu-
gal*

statsministern säger att det skall bli en så snabb handläggning som möjligt. Jag får i dag vara nöjd med detta svar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Ang. Europarådets rekommendation om ekonomiskt stöd till Portugal

Herr utrikesministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr Ahlmarks (fp) i kammarens protokoll för den 10 maj intagna fråga, nr 199, och anförde:

Herr talman! Herr Ahlmark har frågat mig om regeringen är beredd att följa Europarådets enhälliga uppmaning till sina medlemsländer den 9 maj att ge Portugal ekonomiskt stöd "med hänsyn till det faktum att olösta ekonomiska problem skulle kunna riskera den nyvunna friheten".

Regeringen följer utvecklingen i Portugal med stort och positivt intresse.

Vid ett möte med den nordiska arbetarrörelsens samarbetskommitté i Helsingfors den 4--5 maj med deltagande av bl. a. Sveriges, Norges och Finlands statsministrar antogs ett uttalande om situationen i Portugal. I uttalandet hette det bl. a.: "När det i Portugal upprättats en civil regering med målsättningen att införa demokrati i hemlandet och att avveckla kolonialstyret i Afrika, vill samarbetskommittén hemställa till de nordiska regeringarna att föreslå lämpligt ekonomiskt stöd till lösning av landets stora uppgifter."

Europarådets ministerkommitté uttryckte i ett uttalande den 6 maj sin förhoppning om att den politiska utvecklingen skulle leda till upprättande av en demokrati i Portugal och till ett fredligt avgörande av de afrikanska territoriernas framtid i enlighet med principen om självbestämmanderätt.

I den resolution, som tre dagar senare antogs av Europarådets rådgivande församling, vidareutvecklades samma tema.

Portugals ekonomiska problem uppmärksammades samtidigt av EF-TA:s ministerråd vid dess möte i Genève den 8--9 maj. De övergångsåtgärder, som den portugisiska administrationen vidtagit för att komma till rätta med de ekonomiska svårigheterna på kort sikt, förklarade sig ministrarna vilja pröva inom EFTA i en anda av förståelse för de nuvarande särskilda omständigheterna.

Regeringen är sålunda starkt medveten om vikten av de problem som herr Ahlmark berör. I första hand kan frågor berörande den portugisiska ekonomin komma att aktualiseras inom de organ för ekonomiskt samarbete där Sverige och Portugal är medlemmar. Frågan om bilateralt stöd måste prövas bl. a. i ljuset av den fortsatta utvecklingen inom Portugal, varvid den nya regimens villighet att snabbt få slut på kolonialkrigen i Afrika måste tillmätas särskild vikt. Portugals vägran att tillerkänna koloniernas folk rätt till självständighet och strävandena att med militära maktmedel bevara kontrollen över kolonierna har som bekant i hög grad bidragit till landets ekonomiska svårigheter.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Herr Ahlmark är sjuk och har bett mig ta emot utrikesministerns svar.

Den nya regimen i Portugal kom till genom en militärkupp. Sådana brukar ju inte leda till ökad frihet för människorna. I Portugal har kuppen gjort det, och så till vida är det som skett en mycket remarkabel händelse. Den hemliga polisen har avskaffats, censuren har hävts, mötes- och organisationsfrihet har införts, fackföreningar tilläts och tilläts att strejka. Den regering som bl. a. skall ha till uppgift att förbereda de fria valen om ett år har en bred förankring.

Det här är naturligtvis en hoppningivande utveckling för ett land som i över ett halvt sekel levt i ett totalt politiskt mörker, socialt och ekonomiskt på gränsen till u-landsstandard.

Men givetvis finns här många problem; analfabetism och fattigdom försvinner inte med att nya män flyttar in i regeringsbyggnaderna. Portugal har en inflationsutveckling som är en av de allvarligaste i hela världen. Riskerna för politisk instabilitet är självfallet mycket stora. Och viktigast av allt: man måste få slut på de både politiskt och ekonomiskt förödande kolonialkrigen i södra Afrika.

Om den nya regimen verkligen vill avveckla sitt kolonialväldet – vilket det ännu är för tidigt att ha någon bestämd mening om – tvingas den ändå balansera mellan kraven på majoritetsstyre och risken för att de vita, främst i Angola, bryter sig loss och skapar ett nytt Rhodesia.

Sveriges möjligheter att påverka händelseförloppet är givetvis begränsade. Vår ståndpunkt att kolonialväldet snabbt skall avvecklas är välkänd och förtjänar att understrykas.

Från folkpartiet har vi krävt att regeringen skall erkänna befrielseörelsen PAIGC i Guinea-Bissau och att Sverige skall utöva påtryckningar på Portugal i EFTA. Det humanitära och politiska stödet till befrielseörelserna i Guinea-Bissau och i de övriga kolonierna har inte förlorat i aktualitet.

Men givetvis är det vår förhoppning – kanske ännu så länge mycket svagt grundad – att vårt stöd till människorna i dessa områden i fortsättningen skall kunna ges i samarbete med en portugisisk regim som insett att en avveckling av det afrikanska kolonialväldet ligger i det egna landets intresse, både politiskt och ekonomiskt.

Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Ang. kurdernas ställning i Irak

Herr utrikesministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr *Ullstens* (fp) i kammarens protokoll för den 17 maj intagna fråga, nr 219, och anförde:

Herr talman! Herr Ullsten har frågat mig om regeringen avser att inom FN eller i andra internationella sammanhang ta upp frågan om kurdernas utsatta ställning, bl. a. i Irak.

Torsdagen den
30 maj 1974

*Ang. kurdernas
ställning i Irak*

Kurderna är ett folk med eget språk och med ett traditionellt bosättningsområde, varav delar ingår i Irak, Iran, Turkiet, Syrien och Sovjetunionen. Kurderna utgör sålunda en folkminoritet i en rad stater. Den kurdiska befolkningsgruppens ställning i Irak har tilldragit sig särskild internationell uppmärksamhet. Sedan mer än ett decennium har strider tid efter annan förekommit mellan företrädare för kurderna och centralregeringen i Bagdad. Konfliktnågorna har gällt kurdiska önskemål om ökad självstyrelse inom den irakiska staten. I det aktuella läget hävdar parterna olika tolkningar av den fredsöverenskommelse som slöts den 11 mars 1970.

Det är självfallet regeringens förhoppning att i första hand parterna själva på fredlig väg skall nå en överenskommelse i de nu aktuella tvistefrågorna och därmed bringa ett slut på de mänskliga lidanden som fortsatta strider skulle innebära. Förenta nationernas stadga öppnar mycket begränsade möjligheter att inom världsorganisationens ram vinna gehör för frågor som av berörda stater kan komma att betecknas som inre angelägenheter. Jag ser för närvarande ingen möjlighet att inom FN eller i andra internationella sammanhang ta upp den speciella frågan om kurdernas ställning i Irak.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag ber att även här få tacka utrikesministern för svaret.

Kurderna har ofta utlovats ökad självstyrelse inom den irakiska staten. Men när det varit dags att infria dessa löften har de nästan alltid svikits. I mars i år tillspetsades situationen på nytt. En överenskommelse från 1970 som skulle garantera kurderna en långtgående autonomi, representation i parlamentet i Bagdad, i regering och administration, blev genom ett regeringsdekret den 11 mars helt satt ur spel.

Sedan dess har Bagdadregeringen satt in 50 000 soldater mot den kurdiska befolkningen. Mot denna välutrustade armé står primitivt beväpnade gerillaförband. Det är av trovärdiga uppgifter att döma ingen överdrift att tala om ren terrorkrigföring med massiva bombningar av städer och byar. I en rapport nyligen till Röda korset i Genève talas om risken för att regeringen i Bagdad kommer att tillgripa giftkrig. Farhågorna är välgrundade, säger den svenske experten i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna.

Vad det är fråga om är en stats blodiga uppgörelse med en nationell minoritet. I bakgrunden till i varje fall den senaste händelseutvecklingen finns också oljan. Stora, och även för Sverige begärliga, fyndigheter finns på kurdiskt område. Att det därför i första hand är ekonomiska intressen som ligger bakom Bagdadregimens svek mot det fyra år gamla löftet om ökad självbestämmanderätt verkar tämligen klart.

Utan nämnvärt politiskt och ekonomiskt stöd vare sig från andra nationer eller från internationella organ är kurderna nästan helt utlämnade åt sig själva. Inte heller i Sverige har den här konflikten tilldragit sig något större intresse. Jag beklagar detta. Vårt ofta hävdade försvar för de mänskliga rättigheterna och vår ofta demonstrerade vilja att göra humanitära insatser för människor i nöd borde också komma det kurdiska folket till del. Jag hoppas därför, herr talman, att man inom

regeringen skall vara beredd att överväga både direkta hjälpinsatser på det humanitära området och den form av politiskt stöd för den kurdiska minoritetens rätt som är möjlig.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Ang. de palestinska organisationernas terrordåd

Herr utrikesministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr *Romanus'* (fp) i kammarens protokoll för den 17 maj intagna fråga, nr 223, och anförde:

Herr talman! Herr *Romanus* har frågat mig vilken regeringens reaktion är på de terrordåd som utförts av palestinska organisationer.

Terrordåd, såsom tagande av gisslan och mord på gisslan, måste väcka vår avsky. Detta gäller alldeles särskilt när dåden drabbar barn. Men vi kan inte heller godkänna vedergällningsaktioner riktade mot civila. Den kedja av våldshandlingar som så länge präglat utvecklingen i Mellern Östern måste äntligen brytas.

Herr *ROMANUS* (fp):

Herr talman! Krig är alltid en grym verksamhet med djupt tragiska inslag. I de moderna krigen har det inte kunnat undvikas att civilbefolkningen drabbats, däribland barn, även när detta inte har varit avsikten. Så har varit fallet på båda sidor i den långa konflikten mellan Israel och dess grannländer. Det måste självfallet beklagas.

Men något annat är det planerade kallblodiga mordet på försvarslösa barn, kvinnor och åldringar. Att ta 90 barn som gisslan och förklara sig beredd att avrätta dem, om man inte får sina krav uppfyllda, det är en metod som är ännu mer barbarisk än det "normala" krigiska våld som i sig självt alltid är omänskligt. Så handlar den palestinska gerillan. För dessa terroraktioner finns inget försvar. De borde i stället omedelbart och kraftfullt ha fördömts av den svenska regeringen liksom av andra civiliserade länders regeringar.

Jag är medveten om att vår ambassadör i Israel genom ett besök på det israeliska utrikesdepartementet har framfört den svenska regeringens medkänsla med anledning av händelserna i Maalot.

Det är inte tillräckligt. Medlidande känner vi med krigets offer på båda sidorna. Men vad som här hade fordrats var ett klart politiskt ställningstagande mot terrormetoderna. Syftet med morderna i Kiryat Schmone och Maalot var att försvåra de pågående förhandlingarna mellan Israel och Syrien, att omöjliggöra det som de palestinska organisationerna fruktar mest av allt: fred i Mellanöstern och normala förbindelser mellan länderna.

Vi vet nu att dessa försök, trots sina tragiska följder, misslyckades. En uppgörelse om åtskillnad av trupperna i Golanområdet har glädjande nog träffats.

När Sverige besöktes av Libyens premiärminister uttalades gemensamt av honom och den svenske statsministern ett helhjärtat stöd för

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974

*Ang. de palestinska
organisationernas
terrordåd*

Torsdagen den
30 maj 1974

*Ang. de palestinska
organisationernas
terrordåd*

befrielseörelser i Afrika och Asien. Nu har en av dessa s. k. befrielseörelser visat vad den står för, hur den arbetar.

Det uppmärksammade uttalandet av herrarna Palme och Jalloud gjorde en snabb, klar och kraftfull reaktion mot terrordåden i Kiryat Schmone och Maalot särskilt angelägen. I stället framfördes ett diskret uttryck för vår medkänsla.

Den svenska regeringen har under senare år inte tvekat att framföra befogade protester mot övergrepp ute i världen. Därför är tystnaden i detta fall så mycket mer förvånande och beklämmande.

Jag tackar för att utrikesministern nu här i riksdagen tar avstånd från de här terrordåden.

Inte heller kan vi godkänna vedergällningsaktioner som är riktade mot civila, säger utrikesministern. Självfallet inte. De flygräder som Israel utfört har drabbat civila. Men ledningen för terrororganisationerna har upprättat sina högkvarter i flyktinglägren. De har alltså ett dubbelt ansvar: dels blir det utan terrordåd inga flygräder, dels drar man flygräderna till civila mål.

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Det är självfallet att vi utdömer terror. Vi har gjort det vid många tillfällen och vi har gjort det också nu. Men vad jag har velat fästa uppmärksamheten vid är att det viktigaste är att man kan bryta den väg av terror och vedergällningsaktioner som kostar så många människoliv och framför allt drabbar oskyldiga, både barn och vuxna. Och den enda väg jag kan se att komma bort från dessa blodiga händelser är politiska uppgörelser som garanterar folkgrupperna och staterna i Mellersta Östern deras frihet och rätt till självständighet och till en fredlig tillvaro.

Vi gläds alla åt att det nu har åstadkommits truppåtskillnad mellan Israel och Syrien och att vi kanske får bevittna att förhandlingarna i Genève om hela situationen i Mellanöstern kommer i gång. Det är förhoppningsfulla tecken på att det kanske ändå finns en möjlighet att så småningom få fred inom hela området.

Vi skall fördöma och bekämpa terrorismen, som vi har gjort hittills, men vi kan inte samtidigt som vi gör det försvara repressalieåtgärder mot civilbefolkningen. Även det strider mot humanism och internationella överenskommelser.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Det faktum att utrikesministern här i mycket nära anslutning till fördomandet av terroraktionerna också anspelade på de flygräder som Israel har gjort, hoppas jag inte är ett uttryck för tanken att det ena är ungefär lika illa som det andra. Här finns nämligen betydande skillnader.

Självfallet fördömer vi terror, säger utrikesministern. Men om det är så självklart – och den svenska regeringen drar sig inte för att uttala självklarheter i utrikespolitiska ting – varför kunde man då inte ha sagt det denna gång?

Vi måste bryta kedjan av våldshandlingar, sade utrikesministern vidare, och politiska uppgörelser är den enda vägen. Ja, men det är just

detta som ställer de palestinska organisationerna i en särställning. Deras syfte är ju att förhindra politiska uppgörelser. Det är det som har varit syftet med aktionerna.

Utrikesministern förklarar fortfarande i allmänna termer att vi måste ta avstånd från vedergällningsaktioner riktade mot civila. Det är riktigt. Men jag vet inte om utrikesministern med detta vill säga att Israel också skall avstå från att försöka spåra upp och oskadliggöra de terrororganisationer som skickar in mördare i Israels skolor och byar.

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Nej, herr Romanus, Israel har rätt att försvara sig. Det pågår krig i området, och om Israel blir utsatt för olika slags angrepp, bl. a. terrorangrepp, så är det med hänsyn till att krig pågår ingen som vill förneka Israel rätten att försvara sig eller att försöka komma åt de terrorister som utövar blodigt våld mot civila i Israel. Men när vedergällningsaktionerna inte bara gäller de krigförande terroristerna utan drabbar också oskyldiga civila, så finns det anledning för oss, när vi utdömer terrorn, att akta oss för att försvara vedergällningsaktionerna. Det är bara det jag vill fästa uppmärksamheten på.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Det är givet att det ibland kan vara svårt för oss att på avstånd bedöma komplicerade situationer, och framför allt är det naturligtvis ofta svårt att vara säker på syftet med olika åtgärder.

Det är ovedersägligt att både aktionerna från den palestinska organisationen och flygräderna från Israel har drabbat civila, har drabbat barn. Det är heller ingen tvekan om att det syfte de palestinska organisationerna hade var att komma åt barn, åldringar och andra värnlösa.

Vad gäller syftet med de israeliska räderna kan – med tanke på den flyginsats som gjordes och med tanke på att man, enligt vad som uppgavs från organisationen i fråga, lyckades tillintetgöra organisationens högkvarter – konstateras att det är ett anmärkningsvärt litet antal civila som har drabbats, oavsett hur tragiskt det är i varje enskilt fall.

Om utrikesministern har några fakta, som tyder på att Israels syfte har varit att angripa civilbefolkningen, så bör de framföras.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Ang. Indiens kärnvapenprov

Herr utrikesministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr *Hernelius'* (m) i kammarens protokoll för den 20 maj intagna fråga, nr 228, och anförde:

Herr talman! Herr Hernelius har frågat mig om jag har några kommentarer att göra till Indiens kärnvapenprov.

Jag betraktar det av Indien genomförda kärnprovet, som till yttermera visso skall följas av en serie liknande prov, som ett svårt bakslag för det

Torsdagen den
30 maj 1974

Ang. Indiens kärn-
vapenprov

internationella arbetet för nedrustning och avspänning. De nuvarande kärnvapenmakterna bär en stor del av ansvaret för denna olyckliga utveckling genom att inte själva ha lämnat mer effektiva bidrag till en kärnvapennedrustning.

Det sedan drygt fyra år gällande icke-spridningsavtalet utgör ett viktigt led i strävandena på vägen mot en kärnvapennedrustning. Ett antal stater, däribland Indien, har valt att ställa sig utanför avtalet. Det av Indien nu genomförda provet förkortar landets väg till kärnvapen och kan därför komma att påverka bedömningarna i flera andra s. k. tröskelländer, dvs. länder med teknologiska och andra förutsättningar att tillverka kärnvapen. Det kan därför befaras, att arbetet på att göra icke-spridningsavtalet allomfattande kommer att försvåras. Sverige, som har anslutit sig till avtalet, ämnar även fortsättningsvis verka för ökad anslutning till detta. Provet torde också komma att medföra ökade svårigheter när det gäller att åstadkomma ett fullständigt provstopp.

Spridning av radioaktivitet från provet utanför Indiens gränser skulle utgöra en överträdelse av det partiella provstoppsavtalet, till vilket Indien anslutit sig.

Det är naturligt, att en stor del av omvärlden uppfattar de nu inledda provsprängningarna som ett allvarligt missbruk av ett fattigt lands mänskliga och materiella resurser.

Indien har förklarat att provet är av uteslutande fredlig natur. För att omvärlden skall kunna övertygas härom krävs som ett minimum att Indien ställer eventuella fortsatta sprängningar under effektiv internationell kontroll.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Så blev då Indien den 18 maj den sjätte kärnkraftsmakten, den första i tredje världen om man bortser från Kina.

Denna händelse innebär icke blott ett bakslag, som utrikesministern sade, utan det innebär något allvarigare. Det innebär faktiskt, för att uttrycka sig milt, en allvarlig läcka i den förda kärnvapenpolitiken.

Denna politik har utmärkts av att stormakterna velat konstituera sig själva som en kärnvapenklubb och noga vakat över hemligheterna inom denna. Det är en politik som med rätta har anklagats för svårt hyckleri, eftersom denna kärnvapenklubb ogenerat har fortsatt sina prov under jord och delvis också ovan jord under tiden. Men denna politik har haft den förtjänsten att den hitintills har utestängt andra stater från kärnprov. Det allvarliga med vad som nu har hänt är, som utrikesministern påpekat, att en ny stat har gjort prov. De s. k. tröskelstaterna, som alltså har resurser att producera kärnvapen, kan av Indiens entré på detta område nu känna sig föranlåtna att själva gå vidare, närmast sådana stater som Japan och Iran.

Indien har sagt att detta är ett fredligt prov, men det är samma teknologi för de fredliga proven av detta format som för vapenproven. Den förklaringen håller med andra ord inte. Om man skall beteckna den indiska händelsen på något sätt skulle jag föredra att välja en indisk pressröst, som talar om regimens totala ansvarslöshet i sammanhanget.

Sverige har redan i Genève framfört några synpunkter vid nedrust-

ningskonferensen på detta område. Detta påpekande från svensk sida har naturligtvis varit ytterligt befogat, vilket också gäller utrikesministerns kritik i dag – i formen något mildare, såvitt jag kan förstå, än det statsministern sade för några dagar sedan. Men huvudinnehållet är detsamma.

Nu säger utrikesministern att man borde försöka få till stånd internationell kontroll över fortsatta sprängningar. Det är alltid något, men det angriper inte huvudsaken. Det kan medverka till att strålnings-effekter och annat kommer under kontroll, men det påverkar inte själva huvudfrågan.

Utrikesministern sade också:

”Det är naturligt, att en stor del av omvärlden uppfattar de nu inledda provsprängningarna som ett allvarligt missbruk av ett fattigt lands mänskliga och materiella resurser.”

Denna formulering föranleder mig att direkt ställa frågan till utrikesministern: Hur kommer detta kärnprov att påverka det svenska biståndet och den svenska hjälpen till Indien under de närmaste åren?

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! På denna direkta fråga av herr Hernelius kan jag i dag bara svara att det i det aktuella läget inte påverkar den svenska regeringens bedömning av det stöd – ekonomiskt bistånd och humanitär hjälp – till Indien som denna riksdag har beslutat. Vad framtiden bär i sitt sköte på detta område vågar jag inte uttala mig om.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Det har varit lätt att i världspressen framställa Indien – och så har också skett – såsom landet med tiggarskålen i ena handen och kärnvapnen i den andra. Ändå tycker jag att utrikesministerns ståndpunkt i denna del är invändningsfri. Vi kan inte låta en åtgärd som regimen vidtar påverka folkens standard, öka deras lidande, genom att vi skulle dra sådana negativa konsekvenser av detta. Jag beklagar att denna ståndpunkt – att människan skall gå före regimen – icke alltid har varit den som kommit till uttryck inom utrikesdepartementets avdelning för u-landsbistånd. Där har man tvärtom polemiserat mot denna ståndpunkt i olika sammanhang.

Men det är klart att det ter sig groteskt att ett land, som har ett hjälpbehov uppskattat till 10 miljarder dollar under de närmaste fem åren, börjar ett kärnprogram som – om det genomförs fullt ut – enligt indiska beräkningar skulle kosta kanske lika mycket.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om åtgärder mot en skärpt villabeskattnig

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr Ullstens (fp) i kammarens protokoll för den 17 maj intagna fråga, nr 218, till herr bostadsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Ullsten har frågat bostadsministern om de aviserade höjningarna av småhusens taxeringsvärden kommer att föranleda sådana

Torsdagen den
30 maj 1974

*Ang. tidpunkten
för inkallelse till
militär grundut-
bildning*

justeringar av skattegränserna att en skärpt villabeskattning undviks. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Bostadspolitiken i dess helhet övervägs för närvarande inom regeringen. Villabeskattningsens utformning är en del av denna problematik. Frågan om vilken hänsyn som skall tas till de väntade höjningarna av taxeringsvärdena bör lämpligen prövas i samband med bostadspolitiken i stort. En proposition i ämnet avses — som redan aviserats — komma att föreläggas årets höstriktsdag.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min fråga.

Jag har såsom framgått av frågan inte protesterat mot att man justerar taxeringsvärdena ibland. Vad frågan i stället handlar om är huruvida man i samband med sådana justeringar också skall ändra skattereglerna. Låter man skattereglerna vara oförändrade, drabbas många småhusägare av betydande utgiftsökningar för sitt boende. Samma hus blir dyrare att bo i utan att någonting hänt med huset, utan att kapitalkostnaderna har stigit och utan samband med att kostnaderna för drift och underhåll ökat.

Förra gången en justering av taxeringsvärdena genomfördes — för fem år sedan — ville man undvika denna effekt. Därför höjde man samtidigt det gränsvärde där villaskatten ökar från 2 till 4 procent. Dessutom mer än fördubblade man det s. k. grundavdraget.

Om man inte gör sådana förändringar i skattereglerna också den här gången, betyder det att t. ex. ett vanligt kedje- eller radhus här i Stockholmstrakten blir drygt 1 000 kronor dyrare att bo i. Det är i genomsnitt en 7-procentig ökning av boendekostnaderna för den sortens hus *utöver* de fördyringar som hänger samman med eventuellt höjda taxor, ökade bränslepriser etc.

Jag utgår, herr talman, från att regeringen ser över bestämmelserna och lägger fram förslag i den bebådade bostadspropositionen i höst. Om den inte gör det, får jag väl tillfälle att återkomma då.

I debatten har angelägenheten av att åstadkomma ekonomisk utjämning mellan småhus å ena sidan och bostadsrätter och vanliga hyreshus å andra sidan diskuterats mycket. Jag tycker att det är en riktig strävan; man bör söka åstadkomma en sådan utjämning, men då bör det också vara en självklar utgångspunkt att välja sådana metoder som inte innebär en försämring för småhusboendet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Ang. tidpunkten för inkallelse till militär grundutbildning

Herr försvarsministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr *Korpås'* (c) i kammarens protokoll för den 15 maj intagna fråga, nr 211, och anförde:

Herr talman! Herr Korpås har frågat, om jag har observerat att den militära grundutbildningen för en stor grupp studerande värnpliktiga

börjar den 4 juni, medan deras skolår avslutas den 7 juni och om jag i så fall har vidtagit eller övervägt åtgärder för att komma till rätta med problemet.

Skolans läsår omfattar i samtliga årskurser 40 veckor. Detta gäller även den gymnasiala utbildningens sista årskurs, vars vårtermin därför slutar i början av juni. I början av juni rycker vissa värnpliktiga in, bl. a. plutonsbefälsuttagna värnpliktiga vid armén, för att fullgöra sin militära grundutbildning. Tidpunkten för inryckningen är gemensam för dessa värnpliktiga. Den gymnasiala utbildningens avslutning för sådana värnpliktiga varierar dock, eftersom dag för terminens slut fastställs av respektive skolstyrelse.

Problemet med den tidsmässiga kollisionen löses genom att rektorerna beslutar om ledighet för elever som skall fullgöra värnplikt.

Herr Korpås (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret.

Det är ju så att allt flera av de värnpliktiga befinner sig i den situationen att de får fortsätta med värnpliktsutbildningen direkt efter sin gymnasieutbildning. Jag uppfattar det så, att det inte bara är en liten tidsmässig konflikt, låt oss säga mellan den 4 juni och den 7 juni, utan jag anser att pojarna har behov av ett uppehåll mellan den utbildning som gymnasieskolan ger och den utbildning som sedan värnpliktstjänstgöringen ger, för att de skall liksom vara sugna på att få fortsätta med en annan utbildning. Vi måste utgå från att också värnpliktsutbildningen är en intensiv utbildning, och de värnpliktiga har helt enkelt ett behov av ett uppehåll mellan den vanliga skolan och inryckningen till militärtjänst. Vi vet att många värnpliktiga har personliga svårigheter, och jag tror att denna brist på uppehåll mellan skolan och inryckningen kan vara en orsak till det. Det är angeläget att utbildningen känns meningsfull. Om den inte gör det kan det helt enkelt bero på att man är skoltrött när man går från den ena utbildningen till den andra.

Jag beklagar att försvarsministern inte hade annan lösning på problemet än den som anges i sista meningen, att "kollisionen löses genom att rektorerna beslutar om ledighet för elever som skall fullgöra värnplikt". Det löser inte det problem som jag vill komma åt. Jag vill att uppehållet skall bli så långt att en fortsatt utbildning känns stimulerande för de studerande som går in i värnplikten.

Herr försvarsministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag vill bara göra en invändning mot herr Korpås' resonemang. Det är inte på det sättet att antalet befälsuttagna – det är ju dem det gäller – har ökat. Allt fler ungdomar går i dag i gymnasieskolan, men det är inte många av dem som är uttagna till den tjänst det här gäller. I allmänhet kan det vara ett par tre i klassen som måste rycka in till värnpliktstjänst i juni.

Frågan om övningsuppehåll är en annan sak. I och för sig är det viktigt att vi funderar över hur man skall kunna undvika att de unga tvingas genomgå utbildning under alltför lång tid utan möjlighet till avbrott för rekreation. Jag tolkade inte herr Korpås' fråga så att den gällde den saken

Torsdagen den
30 maj 1974

*Ang. den tidsmäs-
siga samordningen
mellan värnplikts-
utbildning och
studier*

utan en samordning av tiderna för skolavslutning och inryckning. Där har jag konstaterat att vi i dag kan åstadkomma en lösning genom att rektorerna ger ledighet.

Herr Korpås (c):

Herr talman! Jag tror också att man kan lösa detta tekniska problem genom att rektorerna ger ledighet. Men det känns väl extra olustigt för en studerande, som har hållit ihop med sin grupp, att lämna den några dagar tidigare än de andra slutar.

Utbildningen för dem som tas ut till befälsutbildning upplever jag som i hög grad teoretisk. Därför är problemet särskilt stort just för dem då de efter en kvalificerad utbildning skall fortsätta direkt till en annan kvalificerad utbildning. Jag tror det vore angeläget att fundera också på den problematiken.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Ang. den tidsmässiga samordningen mellan värnpliktsutbildning och studier

Herr försvarsministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr Wikströms (fp) i kammarens protokoll för den 16 maj intagna fråga, nr 213, och anförde:

Herr talman! Herr Wikström har frågat om jag avser vidta ytterligare åtgärder för att förbättra den tidsmässiga samordningen mellan värnpliktsutbildningen — inklusive utbildningen för vapenfri tjänst — och studier.

Frågan åsyftar förmodligen samordningen mellan in- och utrycknings-tidpunkternas förhållande till den eftergymnasiala utbildningens läsår.

Åtgärder har vidtagits för att anpassa värnpliktsutbildningen till det eftergymnasiala utbildningssystemet. Inom ramen för den pågående försöksverksamheten med avkortad grundutbildning har vissa förbättringar kunnat uppnås.

Den i två perioder delade utbildningen av plutonsbefälsuttagna värnpliktiga vid armén har upphört och ersatts med en sammanhållen utbildning. Inom flottan och flygvapnet försöker man placera de värnpliktiga som avser att bedriva eftergymnasiala studier i sådana bemanningsgrupper respektive utbildningsomgångar som har den tidsmässigt bästa samordningen med studier. Jag vill också erinra om att ett allt större antal värnpliktiga numera får påbörja sin grundutbildning vid 19 års ålder, dvs. innan de hunnit börja eventuella eftergymnasiala studier. I samband med eventuella ytterligare förändringar av värnpliktsutbildningen räknar jag med att samordningsfrågorna beaktas.

Frågan om den tidsmässiga samordningen mellan vapenfria tjänstepliktigas utbildning och civila studier ligger inom chefens för arbetsmarknadsdepartementet verksamhetsområde. Jag har dock inhämtat att det inte föreligger några egentliga samordningsproblem mellan vapenfria tjänstepliktigas utbildning och civila studier.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret.

Jag är medveten om att det skett betydande förbättringar på senare år när det gäller samordningen tidsmässigt mellan värnpliktsutbildning och studier. Jag tar också fasta på att man, som herr försvarsministern säger, när ytterligare förändringar av värnpliktsutbildningen kan komma skall försöka beakta samordningsfrågorna ytterligare.

Det är möjligt att det numerärt inte rör sig om något mer betydande antal fall där denna samordning inte fungerar, men det finns dock många sådana fall. Den direkta anledningen till min fråga var ett brev som jag fick från rektorn för ett av de frikyrkliga samfundens teologiska seminarier där han påpekade att det ofta bland hans elever förekom att de inkallades till den första tjänstgöringen t. ex. den 7 januari, mitt i ett läsår, eller – som i ett par nu aktuella fall – den 7 oktober. Då har de påbörjat exempelvis det andra årets studier och hunnit gå en och en halv månad och skall sedan avbryta dessa studier.

Jag är medveten om att detta problem till viss del ligger inom arbetsmarknadsdepartementets verksamhetsområde men skulle ändå vilja be försvarsministern att tala med arbetsmarknadsministern om det finns möjlighet att ytterligare beakta det här samordningsproblemet. För de enskilda människor det drabbar kan detta betyda ett ganska allvarligt studieavbrott. Den situationen kan man inte klara på annat sätt än att man försöker ta mycket stor hänsyn när det gäller den individuella handläggningen.

Herr försvarsministern HOLMQVIST:

Herr talman! Eftersom jag, under fem års tid som inrikesminister, haft att ta ställning till de vapenfrias tjänsteförhållanden vill jag säga att mitt intryck är att arbetsmarknadsverket i mycket hög grad försökt tillmötesgå de enskildas intressen när det gäller studier och beviljat uppskov. Men det är klart att till sist kan man komma i den situationen att uppskoven varit så många att det är nödvändigt att inkalla vederbörande för att fullgöra tjänsten.

Jag är helt övertygad om att arbetsmarknadsministern följer den här frågan med intresse och skulle det bli anledning antar jag att han kommer att vidta åtgärder i den riktning som herr Wikström har efterlyst.

Överläggningen var härmed slutad.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att återstående på föredragningslistan upptagna enkla frågor skulle besvaras efter behandlingen av två gånger bordlagda utskottsbetänkanden.

§ 13 Föredrogs, men bordlades åter finansutskottets betänkanden nr 24–28 samt skatteutskottets betänkanden nr 40 och 41.

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974

Ang. den tidsmässiga samordningen mellan värnpliktsutbildning och studier

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

§ 14 Facklig förtroendemens ställning på arbetsplatsen, m. m.

Föredrogs inrikesutskottets betänkanden
nr 14 i anledning av motioner om anställningstrygghet m. m.,
nr 15 i anledning av propositionen 1974:88 med förslag till lag om
facklig förtroendemens ställning på arbetsplatsen m. m. jämte motioner
samt

nr 16 i anledning av propositionen 1974:77 med förslag till lag om
rättegången i arbetstvister, m. m., jämte motioner.

Herr TALMANNEN yttrade:

Inrikesutskottets betänkande nr 14, 15 och 16 debatteras i ett
sammanhang och yrkanden beträffande dessa betänkanden får framställas
under den gemensamma överläggningen.

Inrikesutskottets betänkande nr 14

Riksdagen antog under höstsessionen 1973 lagen om anställnings-
skydd, som skulle träda i kraft den 1 juli 1974. Enligt 21 § i denna lag
utgick vid permittering full lön till arbetstagaren i den mån permittering-
en varat mer än två veckor i följd eller sammanlagt mer än 30 dagar under
samma kalenderår. Permitteringslön utgick dock ej om permitteringen var
en följd av att arbetet var säsongbetonat eller annars till sin natur inte
sammanhängande.

I detta betänkande behandlades de under den allmänna motionstiden
väckta motionerna

1974:1146 av herr Lorentzon m. fl. (vpk) vari yrkats att 21 § lagen
om anställningsskydd skulle få av motionärerna föreslagen lydelse,
innebärande att permitteringslön skulle utgå efter tio dagars permittering
under ett år, oavsett om dagarna utgjorde en sammanhängande period
eller ej,

1974:1150 av herr Oskarson m. fl. (m, c),

1974:1541 av herr Fransson m. fl. (c, m, fp) vari yrkats att riksdagen
beslutade att 32 § andra stycket lagen om anställningsskydd skulle
erhålla av motionärerna föreslagen lydelse, innebärande att rätt till
överläggning alltid skulle tillkomma arbetstagarorganisation om den
tilltänkta åtgärden berörde eller kunde beröra medlem i organisationen,

1974:1558 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari yrkats

1. att riksdagen uttalade sig för att deltagande i strejk aldrig fick
utgöra grund för uppsägning eller avsked,

2. att förslag skyndsamt utarbetades och förelades riksdagen om att i
lag förbjuda svartlistning av arbetare,

3. att förslag utarbetades om ändringar i arbetsmarknadskungörelsen
som hindrade avisande av arbetssökande som av arbetsförmedling
funnits kvalificerad och anvisats arbete samt

1974:1571 av herr Träff m. fl. (m, c, fp), såvitt nu var i fråga (yrkande
1).

Utskottet hemställde

1. beträffande deltagande i arbetskonflikt som grund för uppsägning att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1558, yrkandet 1,
2. beträffande lön vid uppsägning och permittering att motionerna 1974:1146, 1974:1150 och 1974:1571, yrkandet 1, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,
3. beträffande vidgad överläggningsrätt att riksdagen i anledning av motionen 1974:1541 gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,
4. beträffande förbud mot svartlistning m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1558, yrkandena 2 och 3.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande deltagande i arbetskonflikt som grund för uppsägning av herr Hallgren (vpk) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1974:1558, yrkandet 1, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,
2. beträffande lön vid uppsägning och permittering av herr Hallgren (vpk) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen 1974:1146 samt med avslag på motionerna 1974:1150 och 1974:1571, yrkandet 1, för sin del skulle anta av reservanten framlagt förslag till lag angående ändring i lagen (1974:12) om anställningsskydd, innebärande att lön skulle utgå vid permittering som under ett år omfattade mer än tio dagar, oavsett om dessa utgjorde en sammanhängande period eller ej,
3. beträffande vidgad överläggningsrätt av herr Hallgren (vpk) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1974:1541 skulle anta av reservanten framlagt förslag till lag angående ändring i lagen (1974:12) om anställningsskydd,
4. beträffande förbud mot svartlistning m. m. av herr Hallgren (vpk) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1974:1558, yrkandena 2 och 3, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande ekonomiska konsekvenser för företag och anställda vid driftinskränkning på grund av force majeure av herrar Nordgren (m) och Oskarson (m).

Inrikesutskottets betänkande nr 15

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1974:88, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokoll över arbetsmarknadsärenden den 5 april 1974, föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen,

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

2. lag om ändring i statstjänstemannalagen (1965:274),
3. lag om ändring i lagen (1936:320) om skydd mot vräkning vid arbetskonflikter,
4. lag om ändring i lagen (1970:943) om arbetstid m. m. i husligt arbete,
5. lag om ändring i lagen (1939:727) om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnpliktstjänstgöring m. m.,
6. lag om ändring i lagen (1945:844) om förbud mot arbetstagares avskedande i anledning av äktenskap eller havandeskap m. m.,
7. lag om ändring i lagen (1972:650) om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare,
8. lag om ändring i arbetarskyddslagen (1949:1),
9. lag om ändring i förmånsrättslagen (1970:979),
10. lag om ändring i lagen (1974:12) om anställningsskydd,
11. lag om ändring i lagen (1974:13) om vissa anställningsfrämjande åtgärder.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bl. a. följande:

”Förslaget till lag om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen är avsett att ge underlag för och stöd åt det fackliga arbete, som utgör en förutsättning för att de senaste årens reformer på arbetslivets område skall kunna förverkligas fullt ut. Lagförslaget tar i första hand sikte på fackliga uppgifter som direkt rör de anställdas intressen i förhållande till arbetsgivaren men omfattar också andra med facklig verksamhet sammanhängande frågor. En förutsättning för lagens tillämpning är att den facklige förtroendemannen är anställd hos arbetsgivaren och verksam på arbetsplatsen. Det är den lokala fackliga organisation som är eller brukar vara bunden av kollektivavtal för arbetsplatsen som har ansvaret för den fackliga verksamhet som avses i lagen. Vidare är det den organisationen som utser vilka arbetstagare som skall vara fackliga förtroendemän i lagens mening.

Lagförslaget innebär att det vid tvist är den fackliga organisationen som bestämmer lagens tillämpning intill dess tvisten har prövats.

Undantag görs endast för fall då säkerheten på arbetsplatsen, viktiga samhällsfunktioner eller därmed jämförliga intressen kan äventyras. Om organisationen föranleder felaktig tillämpning av lagen och har insett eller uppenbarligen borde ha insett felaktigheten, kan den ådömas skadestånd. Däremot går den facklige förtroendemannen fri från påföljd om han handlar med organisationens godkännande.

Enligt förslaget får en facklig förtroendeman inte hindras av arbetsgivaren i sitt fackliga uppdrag. Dessutom ger lagen ett skydd mot försämrade anställningsförhållanden och anställningsvillkor på grund av uppdraget. En facklig förtroendeman föreslås vid driftinskränkningar få företräde till fortsatt arbete under förutsättning att han har fackliga uppgifter av särskild betydelse för verksamheten på arbetsplatsen.

Facklig förtroendeman får enligt lagförslaget rätt till erforderlig ledighet för att utöva den fackliga verksamheten. Ledigheten får dock inte sträcka sig längre än som är rimligt med hänsyn till förhållandena på

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

den enskilda arbetsplatsen och skall förläggas så att den inte medför betydande hinder för arbetets behöriga gång. Ledigheten skall i första hand bestämmas efter överläggning med arbetsgivaren. Facklig verksamhet som avser arbetsplatsen föreslås få ske på betald arbetstid.

Flertalet regler föreslås bli dispositiva för att de genom kollektivavtal skall kunna anpassas till de varierande förhållanden som råder på olika arbetsplatser. De grundläggande reglerna om skyddet för en facklig förtroendeman är dock tvingande.

I fråga om den offentliga sektorn föreslås att grunderna i lagen om anställningsskydd skall gälla också beträffande offentligt anställda. Detta medför vissa ändringar i statstjänstemannalagen. Förslaget innebär bl. a. att rätten att förordna tjänsteman för viss tid begränsas samt att uppsägning skall föregås av varsel och överläggning enligt lagen om anställningsskydd. Undantag görs t. v. för reglerna om turordning och företrädesrätt till ny anställning. I dessa delar krävs ytterligare överväganden i samråd med personalorganisationerna.

Lagförslagen föreslås träda i kraft den 1 juli 1974."

I detta sammanhang hade behandlats

dels den under allmänna motionstiden väckta motionen 1974:558 av herr Bohman m. fl. (m) vari i yrkandet 5 hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning och förslag angående rätt till utsträckt tjänstledighet med bevarad anställningstrygghet för föräldrarna i samband med barnsbörd och vård av små barn i enlighet med vad i motionen anförts,

dels de i anledning av propositionen väckta motionerna

1974:1809 av herr Blomkvist m. fl. (s),

1974:1810 av herr Gustafsson i Stockholm (s) och Sivert Andersson i Stockholm (s) samt

1974:1811 av herr Olsson i Järvsö m. fl. (c, m, fp) vari hemställts att riksdagen skulle

1. besluta att ikraftträdandet av lagen om facklig förtroendemanns ställning på arbetsplatsen skulle uppskjutas 6 månader och således skulle ske den 1 januari 1975,

2. hos Kungl. Maj:t hemställa om initiativ till förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter i syfte att åstadkomma klarare riktlinjer för lagens tolkning, samt

3. hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till innevarande års riksdag om inrättande av en tolkningsnämnd i enlighet med vad som i motionen anförts.

Utskottet hemställde

1. beträffande utvidgning av lagstiftningen om fackliga förtroendeman till att gälla icke anställda m. m. att motionerna 1974:1809 och 1974:1810 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

2. beträffande inrättande av tolkningsnämnd m. m. att motionen 1974:1811, yrkandena 2 och 3, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

3. att riksdagen skulle anta 1 § i det i propositionen 1974:88 framlagda förslaget till lag om facklig förtroendemens ställning på arbetsplatsen,

4. att riksdagen med avslag på motionen 1974:1811, yrkandet 1, skulle anta det ovan upptagna lagförslaget i övrigt,

5. att riksdagen med förklaring att propositionen borde ändras i fråga om förslaget till lag om ändring i statstjänstemannalagen (1965:274) skulle anta förslaget med den ändringen att 35 § erhöll av utskottet föreslagen lydelse, innebärande att uppsägning i annan än skriftlig form skulle vara ogiltig,

6. att riksdagen skulle

dels avslå motionen 1974:558, yrkandet 5,

dels anta det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1945:844) om förbud mot arbetstagares avskedande i anledning av äktenskap eller havandeskap m. m.,

7. att riksdagen med förklaring att propositionen borde ändras i fråga om förslaget till lag om ändring i lagen (1974:12) om anställningsskydd skulle anta förslaget med den ändringen att 21 § erhöll av utskottet föreslagen lydelse,

8. att riksdagen skulle anta övriga i propositionen framlagda lagförslag.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande inrättande av tolkningsnämnder m. m. av herrar Nordgren (m) och Oskarson (m) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1974:1811, yrkandena 2 och 3, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

2. beträffande rätt för icke-kollektivavtalsbunden arbetstagarorganisation att utse facklig förtroendeman av herr Hallgren (vpk) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen med förklaring att propositionen 1974:88 borde ändras i fråga om 1 § förslaget till lag om facklig förtroendemens ställning på arbetsplatsen skulle anta paragrafen i den lydelse reservanten föreslagit, innebärande att arbetstagarorganisation som företrädde minst en femtedel av arbetstagarna på en arbetsplats alltid skulle ha rätt att utse fackliga förtroendemen,

3. beträffande rätt till längre ledighet i samband med barnsörd m. m. av herrar Nordgren (m) och Oskarson (m) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa,

att riksdagen skulle

dels med bifall till motionen 1974:558, yrkandet 5, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om rätt till längre tids ledighet i samband med barnsörd m. m.,

dels anta det i propositionen framlagda förslaget till ändring i lagen (1945:844) om förbud mot arbetstagares avskedande i anledning av äktenskap eller havandeskap m. m.

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande överläggningsrätten enligt statstjänstemannalagen av herr Hallgren (vpk).

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

Inrikesutskottets betänkande nr 16

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1974:77, under återopande av utdrag av statsrådsprotokoll över arbetsmarknadsärenden den 5 april 1974, föreslagit riksdagen

att anta förslag till

1. lag om rättegången i arbetstvister,
 2. lag om lagsökning och betalningsföreläggande för fordringsanspråk i anställningsförhållanden,
 3. lag om ändring i lagen (1928:253) om kollektivavtal,
 4. lag om ändring i lagen (1936:506) om förenings- och förhandlingsrätt,
 5. lag om ändring i lagen (1939:727) om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av värnpliktstjänstgöring m. m.,
 6. lag om ändring i lagen (1945:844) om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av äktenskap eller havandeskap m. m.,
 7. lag om ändring i lagen (1972:650) om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare,
 8. lag om ändring i lagen (1974:12) om anställningsskydd,
 9. lag om ändring i arbetarskyddslagen (1949:1),
 10. lag om ändring i lagen (1963:114) om semester,
 11. lag om ändring i lagen (1969:93) om begränsning av samhällsstöd vid arbetskonflikt,
 12. lag om ändring i lagen (1970:215) om arbetsgivares kvittningsrätt,
 13. lag om ändring i statstjänstemannalagen (1965:274),
 14. lag om ändring i kommunaltjänstemannalagen (1965:275),
 15. lag om ändring i lagen (1965:276) om inskränkning i rätten att föra talan mot offentlig arbetsgivares beslut,
 16. lag om ändring i lagen (1964:168) om verkställighet av bötesstraff,
 17. lag om ändring i lagen (1974:8) om rättegången i tvistemål om mindre värden,
- samt att bemyndiga Kungl. Maj:t att föra över stat annan ordinarie domartjänst än för justitieråd eller regeringsråd som förenades med tjänst som ordförande i arbetsdomstolen.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bl. a. följande:

"I propositionen läggs fram förslag till lag om rättegången i arbetstvister, som ersätter lagen (1928:254) om arbetsdomstol. Förslaget

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

innebär en ny domstolsorganisation i arbetstvister samt ingripande förändringar i arbetsdomstolens organisation och verksamhetsformer.

I syfte att främja en enhetlig rättstillämpning i arbetstvister föreslås att tvister rörande organiserade parter skall handläggas direkt vid arbetsdomstolen som första och enda domstol, medan tvister rörande oorganiserade parter först handläggs vid tingsrätt för att därifrån kunna utan begränsning fullföljas till arbetsdomstolen i andra och sista instans.

De föreslagna reglerna tar i princip sikte på alla slags arbetstvister. De avser även arbetstvister på den offentliga sektorn. Sådana tvister skall alltså i större utsträckningar än f. n. kunna prövas i civilprocessuell ordning, varvid den nuvarande besvärsrätten på det offentliga området i motsvarande mån inskränks. Vissa undantag föreslås dock. I fråga om de offentliga arbetstvisterna undantas t. ex. tvister rörande frågor som inte får regleras i avtal. Detta gäller endast om annat inte är särskilt föreskrivet. Sådana särskilda föreskrifter föreslås samtidigt beträffande exempelvis tvister om frågor som regleras i lagen (1974:12) om anställningsskydd. I övrigt undantas bl. a. tvistiga fordringar i konkurs samt tvister om ersättning för yrkesskada.

— — — — —
De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 juli 1974, dvs. samtidigt med lagen om anställningsskydd.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels den under allmänna motionstiden väckta motionen 1974:1548 av herr Hallgren m. fl. (vpk) vari föreslagits att riksdagen som sin mening skulle framhålla att rättstvister på arbetsmarknaden inte borde lösas genom skiljedom enligt lagen om skiljemän den 14 juni 1929,

dels de i anledning av propositionen väckta motionerna 1974:1834 av herr Sivert Andersson i Stockholm m. fl. (s) samt

1974:1836 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari föreslagits att riksdagen beslutade

1. att proposition 1974:77 skulle avslås,
2. att riksdagen hos regeringen hemställde om att denna snarast framlade förslag till lag om ett nytt rättsförfarande på arbetsmarknaden som beaktade följande:
 - a) rätt till kostnadsfri rättegång samt att själv välja ombud för förande av talan,
 - b) rätt att kunna överklaga utslag i första instans,
 - c) rätt att få tvist behandlad på ort inom det län där käranden var bosatt.

Utskottet hemställde

1. beträffande avslag på propositionen 1974:77 och begäran om nytt lagförslag att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1836,
2. beträffande skiljeförfarande att riksdagen med avslag på motionen 1974:1548 skulle anta 1 kap. 3 § i det genom propositionen framlagda

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

förslaget till lag om rättegången i arbetstvister,

3. beträffande frågan om vilket material som fick läggas till grund för dom att riksdagen med avslag på motionen 1974:1834 skulle anta 4 kap. 3 § i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om rättegången i arbetstvister,

4. att riksdagen skulle anta det i propositionen framlagda förslaget till lag om rättegången i arbetstvister i den mån lagförslaget inte behandlats i det föregående,

5. att riksdagen med förklaring att propositionen borde ändras i fråga om förslaget till lag om ändring i statstjänstemannalagen (1965:274) skulle anta förslaget med den ändringen att 39 a § erhöll av utskottet föreslagen lydelse, innebärande viss ändring av redaktionell art,

6. att riksdagen skulle anta övriga i propositionen framlagda lagförslag,

7. att riksdagen bemyndigade Kungl. Maj:t att föra över stat annan ordinarie domartjänst än för justitieråd eller regeringsråd som förenades med tjänst som ordförande i arbetsdomstolen.

Reservation hade avgivits av herr Hallgren (vpk) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1974:1836 och 1974:1548 skulle

dels avslå propositionen 1974:77 och motionen 1974:1834,

dels begära att regeringen snarast lade fram förslag till ny lagstiftning om rättegången i arbetstvister i enlighet med de riktlinjer reservanten förordat.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Vi kommer i dag att behandla tre betänkanden om arbetsrättsliga frågor. Det ena betänkandet, nr 14, behandlar problem som hänger samman med den i höstas antagna lagen om anställningsskydd. De båda andra betänkandena, nr 15 och 16, grundar sig på två stora propositioner, vilka i sin tur bygger på förslag av den s. k. Åmanska utredningen. Det är ett omfattande material som utskottet haft att behandla och detta är ett uttryck för det ökade intresse som arbetslivets reformering tilldrar sig. En viktig del av detta reformarbete utgörs av förnyelse av den arbetsrättsliga lagstiftningen. Vad vi i dag behandlar är ingalunda slutkapitlet i detta arbete. Redan till hösten kommer vi här i riksdagen sannolikt att få ta ställning till ett förslag om ökade möjligheter till ledighet för studier för de anställda. Före årsskiftet beräknas också arbetsrättskommittén avge sitt med spänning motsedda betänkande, som kan väntas behandla de grundläggande frågorna om relationen mellan arbetsgivare och arbetstagare.

Innan jag går över till att helt kort göra några kommentarer till de båda propositionerna vill jag med några ord ta upp riksdagens och utskottets arbetsmöjligheter när propositioner avlämnas sent.

Propositionen 88 bordlades på den sista officiellt tillåtna propositionsdagen, och propositionen 77 tolv dagar senare. Propositionerna kom dessutom delvis i form av stencil och förelåg inte i tryck förrän åtskilliga

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

veckor efter avlämnandet till riksdagen. Det är självklart att det är mycket begränsade möjligheter för enskilda riksdagsmän och parti-grupper att på den korta tid som står till buds sätta sig in i dessa båda omfattande förslag. Jag vågar också påstå att utskottet får en alltför kort tid för sitt granskningsarbete. Jag vill ta fram en aspekt som man inte alltid tänker på i detta sammanhang.

För några år sedan granskades propositioner av det slag vi nu behandlar i lagrådet. Jag skall inte gå in på om så borde ha skett i det här fallet, men den tidigare lagrådsgranskningen hade den effekten att riksdagen fick en lagrådsremiss som regelmässigt innehöll allt det väsentliga som propositionen senare kom att omfatta. En sådan lagrådsremiss förelåg i regel flera månader före propositionens avlämnande. Riksdagen hade då tämligen god tid på sig att sätta sig in i förslagen, och ett sent propositionsavlämnande var lättare att tolerera än nu då propositionerna helt och hållet är nytt material.

Jag skall inte ytterligare fördjupa mig i den välkända och nästan varje år återkommande frågan om sent avlämnade propositioner. Vi är alla medvetna om att det finns flera aspekter på denna fråga. Det hänger samman med ambitionen att snabbt få reformer genomförda osv. Jag är också medveten om att man arbetat hårt i departementet för att över huvud taget få fram de aktuella propositionerna. Men jag skulle vilja — och därvidlag tror jag mig tala för hela utskottets räkning — rikta en vädjan till de båda statsråden i departementet att verka för att reformarbetet i framtiden läggs upp på ett sådant sätt, att det blir utrymme för riksdagen att noggrant pröva frågorna.

De båda propositionerna innehåller en mängd lagförslag av vilka huvuddelen endast är en uppföljning av reformen från i höstas eller en konsekvens av de två stora lagar som nu föreslås:

1. Lagen om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen.
2. Lagen om rättegång i arbetstvister.

Dessa båda lagar har det gemensamt att de ger formella regler och ramar för parternas handlande.

Rättegångslagen är delvis en följd av den i höstas antagna lagen om anställningsskydd, men reformen har därutöver till syfte att skapa en så enhetlig rättegångsordning som möjligt i alla mål som rör tvister mellan arbetsgivare och arbetstagare. Att få en gemensam slutinstans, arbetsdomstolen, i dessa mål ser utskottet som en stor fördel. Arbetsdomstolen har varit ett värdefullt instrument i utvecklingen av förhållandena på svensk arbetsmarknad och därmed för hela samhällsutvecklingen. Man har därför anledning att med tillfredsställelse konstatera att det varit möjligt att utforma de nya lagstiftningarna på ett sätt som innebär att arbetsdomstolens karaktär bibehålles. Utskottet har också — med undantag för vpk — enhälligt tillstyrkt den lagreglering som föreslås i propositionen.

När det gäller förtroendemannlagen råder också i stort sett enighet i utskottet. Det kan väl inte undvikas att vissa frågetecken finns inför en lagstiftning av en typ som vi saknar motsvarighet till tidigare. Åtskilliga problem förutsätts dessutom parterna lösa genom kompletterande överenskommelser.

Lagen innehåller en principiell nyhet, nämligen att arbetstagarparten

Torsdagen den
30 maj 1974*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

tillerkänns tolkningsföreträde om parterna inte kan enas om hur lag eller avtal på detta område skall tolkas. Med det ansvar och den måttfullhet som präglar svensk fackföreningsrörelse är vi övertygade om att organisationerna kommer att utnyttja sina rättigheter på ett rimligt sätt.

Jag skall inte gå närmare in på detaljerna i de tre betänkandena. Från vårt håll kommer herr Ekinge att ta upp en del detaljfrågor. Jag vill endast med några ord beröra de båda reservationer som från moderata samlingspartiets sida anförts till betänkandet 15. Enligt min mening är ingen av dessa reservationer helt nödvändig, om jag skall uttrycka mig försynt.

I reservationen 1 vill man att regeringen skall påverka parterna att träffa kompletterande avtal till förtroendemannalagen. Dessutom skall regeringen verka för att ett icke lagreglerat system med tolkningsnämnder inrättas. Utskottsmajoriteten, dit vi folkpartister också hör, anser att parterna är fullt kompetenta att på egen hand och utan pekpinna från regeringens sida sköta sina förhandlingar. Vill parterna ha någon form av gemensamma organ för tillämpning av förtroendemannalagen kan de också ta upp detta utan regeringens hjälp.

I reservationen 3 vill moderaterna att i utredning få prövat frågan om längre tids ledighet — med bibehållet anställningsskydd — för nyblivna mödrar. Jag vill påminna om att vi i folkpartiet länge verkat för att man på olika sätt förbättrar möjligheterna för småbarnsföräldrar att ta hand om sina barn. Hela det problemkomplexet, som självfallet har en mycket viktig ekonomisk sida, är emellertid under utredning, och det är därför enligt vår mening knappast lämpligt att nu göra uttalanden om vilka resultat utredningen bör leda till. Vi tycker att man enligt god svensk politisk tradition skall avvakta det beslutsunderlag vi får genom utredningsbetänkandet.

Sist vill jag säga att de beslut vi efter denna debatt skall fatta är slutstenen i ett lagstiftningsarbete vars grundmaterial den Åmanska utredningen producerat. Vi vet allesammans att stridens vågor stundom har gått höga om kommitténs olika förslag. Detta har enligt min mening varit förklarligt med hänsyn till att kommittén i stor omfattning bearbetat områden där det tidigare i Sverige saknats arbetsrättslig lagstiftning. Låt mig bara avslutningsvis konstatera att utredningens förslag efter vissa modifikationerna lett fram till betydelsefulla reformer inom svenskt arbetsliv.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i de tre betänkandena 14, 15 och 16 från inrikesutskottet.

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! I sitt betänkande nr 14 behandlar inrikesutskottet ett antal motioner som bl. a. gäller anställningstryggheten. I samband med att riksdagen hösten 1973 fastställde lagen om anställningsskydd föreslog utskottsmajoriteten en utvidgning av överläggningsrätten i så måtto att den organisation som den berörda arbetstagaren tillhör alltid skulle få rätt till överläggning med arbetsgivaren vid varsel om uppsägning eller avsked. I reservation från de socialdemokratiska ledamöterna fasthöll dessa vid propositionens förslag att överläggningsrätten skall vara

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

förbehållen den organisation som brukar stå i kollektivavtalsförhållande till arbetsgivaren. Reservationen vann i riksdagsvoteringen.

Därför är det helt naturligt att vi som förra året stod bakom utskottsmajoriteten i år fullföljer vår uppfattning i motion till årets riksdag, nämligen motionen 1541 av herrar Fransson, Ekinge och mig. Denna motion har i inrikesutskottets betänkande nr 14 fått en ganska positiv behandling. Utskottet uttalar förståelse för den tanke som ligger bakom motionen och säger på s. 10 i sitt betänkande:

”Enligt utskottets uppfattning bör det vara möjligt att, utan att bryta sönder en ordning som nu gäller, i väsentlig grad tillgodose de intressen som ligger bakom motionen. En organisation kan av något skäl – vanligen att endast ett fåtal medlemmar är anställda inom ett avtalsområde – ha mindre intresse av att stå i kollektivavtalsförhållande till arbetsgivaren men likväl vilja företräda sin medlem vid överläggningar om uppsägning eller permittering till följd av inskränkning i driften. I sådana fall bör det vara möjligt för organisationen att, utan att träda i allmänt kollektivavtalsförhållande till arbetsgivaren, på förbundsplanet teckna kollektivavtal om rätten till överläggning i arbetsbristfallen. Med en sådan ordning kan alltså organisationer som driver en seriös facklig verksamhet i förväg tillförsäkra sig inflytande i aktuella hänseenden på områden där de allmänt sett har ett mindre engagemang.”

Utskottet anser också att man bör avvakta utvecklingen och se om inte systemet fungerar enligt de riktlinjer som utskottet har angett. Skulle olägenheter uppkomma vid tillämpning av reglerna så bör dessas utformning övervägas i samband med prövning av arbetsrättskommitténs väntade förslag. Denna sin uppfattning vill utskottet att Kungl. Maj:t ges till känna.

Även om det finns anledning att sätta ett frågetecken för hur utskottets förslag till lösning kommer att verka i praktiken anser jag att motionens syfte har godtagbart tillgodosetts, varför jag på denna punkt yrkar bifall till utskottets förslag -- men helt naturligt med det förbehållet att, om erfarenheterna av de regler som utskottet nu förordar skulle bli negativa, på nytt få återkomma.

Vid betänkandet nr 14 finns fogat ett särskilt yttrande angående de ekonomiska konsekvenserna för företag och anställda på grund av s. k. force majeure-situationer vid företagen. Denna fråga kommer att närmare behandlas av herr Träff.

Låt mig sedan övergå till betänkande nr 15. I detta behandlar inrikesutskottet förslag till lag om facklig förtroendemannas ställning på arbetsplatsen. Utskottet lika väl som vi reseranter tillstyrker lagen på det aktuella området även om vi reseranter hellre hade sett att dessa frågor lösts genom förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter. Man har redan, som är alla bekant, kommit långt på den vägen då det gäller ett förtroendefullt samarbete mellan arbetsgivare och arbetstagare.

I en trepartimotion i anledning av propositionen, med herr Olsson i Järvsö som första namn, föreslås bl. a. att man skulle skjuta upp lagens ikraftträdande till den 1 juli 1975 i stället för att, som propositionen föreslår, den skall träda i kraft den 1 juli i år, detta för att parterna på arbetsmarknaden skulle få tidsutrymme att komplettera lagen med avtal.

Torsdagen den
30 maj 1974*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

Alla är överens om att sådana kompletterande avtal erfordras. Att åstadkomma sådana avtal fram till den 1 juli i år är ju omöjligt.

Utskottets ordförande berörde tidigare tidspressen i samband med behandlingen av propositionerna. Jag vill säga att det visserligen har blivit ganska vanligt med en sådan tidspress under senare delen av riksdags-sessionerna men att dessa propositioner torde slå alla rekord. En månad återstår till lagens ikraftträdande, och under denna tid bör lagen, som jag tidigare sade, ha kompletterats med avtal mellan arbetsmarknadens parter.

Herr Nordgren och jag har i reservation 1 framhållit detta, men med hänsyn till sambandet med annan arbetsrättslig lagstiftning har vi inte motsatt oss att lagen skall träda i kraft i enlighet med propositionens förslag.

I den förut nämnda motionen föreslås också att branschvisa tolkningsnämnder inrättas med uppgift att till dess arbetsdomstolen avgjort en tvistefråga mellan parterna ge anvisningar om hur lagstiftningen skall tolkas. Dessa tolkningsnämnder, som bör vara partssammansatta med en opartisk ordförande, måste ha en hög beredskap och snabbt kunna meddela beslut. Och enligt vår uppfattning bör tolkningsnämndens beslut gälla tills arbetsdomstolen avgjort tvisten. Det innebär inte, som utskottets ordförande ville göra gällande, att vi på något sätt inte skulle anse att arbetsmarknadens parter skulle vara fullt kompetenta att handlägga dessa frågor. Tvärtom, vi har ansett att det är just arbetsmarknadens parter som skulle ha de största och bästa förutsättningarna att handlägga dessa frågor inom ramen för en tolkningsnämnd.

Vi reserverar oss, i likhet med motionärerna, att sådana tolkningsnämnder skulle skapa möjligheter för en ändamålsenlig och smidig anpassning av lagen till de skiftande förhållanden som råder inom olika delar av näringslivet. Man skulle också härigenom på ett bättre sätt kunna beakta de problem som den ifrågasatta lagstiftningen kan och med säkerhet också kommer att skapa, framför allt bland små och medelstora företag.

I reservationen 1 vid inrikesutskottets betänkande nr 15 har herr Nordgren och jag följt upp förslagen i trepartimotionen 1811 i detta avseende, och jag ber härmed att få yrka bifall till dessa förslag.

I propositionen 88 behandlas också ändringar i lagen om förbud mot arbetstagares avskedande i anledning av äktenskap, havandeskap m. m. Departementschefen föreslår, att anställningsskyddet förlänges från sex till sju månader. Förlängningen är en anpassning till den tidigare i år av riksdagen beslutade motsvarande förlängningen av ersättningstiden för föräldrapenning.

I motion från moderata samlingspartiet har vi yrkat på utredning och förslag om rätt till full tjänstledighet med bevarad anställningstrygghet för föräldrar tills barnet fyllt ett år och rätt till partiell tjänstledighet tills barnet fyllt tre år. Värdet och betydelsen av en lugn och trygg uppväxtmiljö för barnen under de första levnadsåren torde väl alla kunna vara överens om. Och inom vårt parti anser vi att en sådan trygghetsmiljö i de allra flesta fall bäst tillförsäkras barnen genom vård och tillsyn i det egna hemmet.

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

Utskottsmajoriteten har avstyrkt det i motionen framförda kravet. Herr Nordgren och jag har i reservationen 3 hemställt om bifall till motionsyrkandet på denna punkt.

I reservationen liksom i motionen har vi framhållit, att det är fråga om anställningstrygghet och inte om ekonomisk kompensation under ledighet. Vad vi vill är att en förälder skall få rätt att ha kvar sin anställning vid tjänstledighet i samband med barnsörd intill dess barnet fyllt ett år och även rätt till partiell ledighet intill dess barnet uppnått en ålder av tre år.

Denna möjlighet finns redan för statstjänstemän. Dessa kan nämligen mot avstående av lön få tjänstledighet t. o. m. längre tid än ett år. Vi anser att detta bör vara möjligt även för andra arbetstagare än statstjänstemän.

Vad vi reserverar begärt – här vill jag återigen hänvisa till utskottets herr ordförande, som gjorde gällande att det inte var lämpligt att nu ta upp den frågan – är att den utredning som nyligen tillsatts med uppgift att bl. a. pröva frågan om ersättningstidens längd även skall pröva det förslag från moderata samlingspartiet som jag här har redogjort för och att riksdagen skall ge Konungen detta till känna. Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen 3 vid inrikesutskottets betänkande nr 15.

I betänkandet nr 16 behandlar utskottet förslag till lag om rättegång i arbetstvister. När det gäller detta betänkande kan jag instämma i vad utskottets ordförande tidigare har anfört, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Nordgren (m).

Herr OLSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Den av riksdagen i höstas antagna lagen om anställningsskydd innebär vissa förbättringar jämfört med tidigare lagstiftning på det här området.

Förlängd uppsägningstid, skärpt varselskyldighet vid permittering och uppsägning, turordningsbestämmelser vid uppsägning och permittering samt bestämmelser om företrädesrätt till ny anställning m. m. är av icke oväsentlig betydelse för lönarbetarna.

De här nämnda bestämmelserna, och även andra, hade blivit väsentligt bättre och förmånligare för lönarbetarna, om riksdagen hade antagit de förslag som vpk reste i samband med behandlingen av propositionen då.

Regeringsförslaget var behäftat med en hel del brister och innehöll negativa punkter. Vid behandlingen av regeringens förslag till lag om anställningsskydd krävde vänsterpartiet kommunisterna att riksdagen skulle uttala sig för att svartlistning av arbetare skulle stoppas och att deltagande i strejk aldrig skulle få utgöra grund för uppsägning eller avskedande. 1973 års riksdag avsåg dessa för lönarbetarna väsentliga krav. I stället bifölls utskottsmajoritetens mening på dessa punkter.

Riksdagsmajoritetens beslut innebär att svartlistningen av radikala arbetare kan fortsätta. Det innebär också att arbetsköparna med stöd av riksdagens ställningstagande kan avskeda arbetare som deltagit i strejk.

Varför skall det då finnas möjlighet att avskeda folk i samband med

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

strejk? Hur ser man på strejk? Saken är den att nästan alla strejker utlöses av åtgärder från arbetsköparnas sida. Även om det inte direkt kan påvisas, är orsaken oftast förhandlingsovilja eller ovilja att uppfylla ingångna avtal.

Strejken är egentligen en helt passiv åtgärd. Man måste fråga sig, om de andra partierna tror att ansvarskännande arbetare med försörjningsbördorna ger sig in i strejker enbart för nöjes skull utan att ha verklig grund för det. Mina egna erfarenheter från arbetslivet säger mig att det bara är i ytterst trängda situationer som en arbetargrupp beslutar sig för att strejka. De fall jag har varit med om – och jag är övertygad om att det är likadant i arbetslivet i övrigt – har uteslutande gällt sådana tillfällen då arbetsköparna hänsynslöst utnyttjat § 32 och sitt tolkningsföreträde till övergrepp mot oss arbetare.

Beslutet om att deltagande i konflikt kan vara saklig grund för uppsägning är historiskt. Det är första gången som en socialdemokratisk regering lagt fram ett förslag till riksdagen som ger arbetsköparna laglig rätt till uppsägning och avskedande av arbetare som tvingats tillgripa strejkvapnet i kampen mot kapitalet. Detta sker samtidigt som hela den samlade fackföreningsrörelsen starkt uttalar sig för en demokratisering i arbetslivet och för att § 32 i SAF:s stadgar skall avskaffas.

Arbetsköparna har genom riksdagens beslut om rätt att säga upp eller avskeda strejkande fått ytterligare ett vapen i sina händer mot lönarbetarna.

Vpk protesterade mot detta i höstas, och vi gör det också i år i motioner och i reservationer till utskottsbetänkanden. Vidare reser vi krav på att svartlistning av radikala arbetare skall förbjudas och att arbetsköparna skall vara tvingade att anställa arbetare som av arbetsförmedlingen anvisats arbete.

Med nuvarande ordning kan arbetsköparna utan att anföra skäl avvisa en arbetssökande som av arbetsförmedlingen bedömts som kvalificerad för det anvisade arbetet. Med registrering som hjälpmedel kan arbetsköparna utestänga fackligt och politiskt aktiva arbetare från arbetsplatserna. Att så verkligen sker finns flera kända exempel på från den svenska arbetsmarknaden av i dag. De refereras ibland i pressen, och vem som helst kan göra sig underkunnig om att exemplen är riktiga. Företagen har register och gör personundersökningar. Enligt vår mening bör riksdagen sätta stopp för denna verksamhet. Vi tycker att politisk diskriminering borde vara främmande i ett land där man vill göra gällande att folket är tillförsäkrat demokratiska fri- och rättigheter. Men som jag tidigare sade, herr talman, har vi i flera fall kunnat konstatera att företag med ledning av register har vägrat anställa arbetare.

Frågan om lön vid permittering tas också upp i en vpk-reservation till utskottsbetänkandet. Den nuvarande regeln om permitteringslön har den svagheten att företag kan tillämpa kortare permitteringstid än 14 dagar utan att ekonomiskt ansvar inträder enligt lagen. Företagen kan, som exempelvis skedde under den s. k. oljekrisen i vintras, införa arbetsvecka om fyra dagar under ganska lång tid. I sådana fall kommer företagen att på arbetslöshetsförsäkringen vältra över kostnader som de borde stå för. Vi föreslår i motionen 1146 att de stipulerade 30 dagarna skärs ned till

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

tio arbetsdagar. Man skulle genom en sådan lagändring kunna komma till rätta med den här typen av missbruk.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till reservationerna 1, 2 och 4, som fogats till inrikesutskottets betänkande nr 14.

Herr GRANSTEDT (c):

Herr talman! De betänkanden från inrikesutskottet som vi har att ta ställning till i dag, nr 14, 15 och 16, behandlar ju viktiga delar i det pågående arbetet på att bättre skapa förhållanden på våra arbetsplatser.

Arbetslivet är utan tvivel ett av de viktigaste reformområdena i dag. Det gäller att förbättra arbetsmiljöerna för att öka arbetstillfredsställelsen, för att skapa mera trivsel i arbetet. Det gäller också att skapa ett ökat inflytande för de anställda på den egna arbetsplatsen och över de egna arbetsförhållandena.

Just arbetstagarnas inflytande i olika former på sin arbetsplats är utan tvivel en nyckelfråga på detta område. Den har avgörande betydelse även för utvecklingen av arbetsmiljön och arbetsförhållandena i allmänhet. Härvidlag måste det vara ett gemensamt ansvar för arbetstagare och företagsledning.

Det företagsdemokratiska reformarbete som har bedrivits och som fortfarande pågår – det kan gälla styrelsrepresentation, företagsnämndernas och skyddskommittéernas roll osv. – är ett viktigt inslag. De fackliga organisationernas arbetsförhållanden är även av avgörande betydelse för de anställdas möjligheter att öva inflytande på sina arbetsplatser.

Det är naturligt att de här frågorna och över huvud taget de frågor som gäller arbetsförhållandena och arbetslivets villkor så långt som möjligt löses förhandlingsvägen. Men politikerna har definitivt ett mycket stort ansvar och måste vara beredda att ingripa lagstiftningsvägen där det visar sig nödvändigt. Riksdagen har också hittills varit beredd att påta sig det ansvaret, och centern för sin del har aldrig tvekat att medverka till åtgärder av olika slag för att underlätta utvecklingen mot bättre arbetsmiljöer och bättre arbetsförhållanden i övrigt.

Den nu föreslagna lagen angående fackliga förtroendemäns ställning på arbetsplatsen är ett viktigt led i utvecklingen på området. Utvecklingen har fört med sig ett ökande ansvar för de fackliga organisationerna. Det är därför mycket viktigt att garantera de fackliga förtroendemännen möjligheter att så effektivt som möjligt fullfölja sina uppgifter. Syftet med lagen är ju också att garantera de fackliga organisationerna både organisatoriska, ekonomiska och tidsmässiga möjligheter att genomföra de uppgifter som de har.

Naturligtvis innebär den här lagen nya åtaganden för arbetsgivarna. Betänkligheter har också framförts när det gäller konsekvenserna av lagen. I och för sig finns det väl anledning att hysa förståelse för de bekymmer som man ibland känner på småföretagarhåll. Men det är utan tvivel viktigt att tänka på att ett väl fungerande fackligt arbete är till gagn för arbetslivet i dess helhet. Det måste alltså ligga även i företagets intresse att det fackliga arbetet fungerar så effektivt och friktionsfritt som möjligt.

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

Kostnaderna för den fackliga verksamheten måste i sista hand alltid bäras av produktionen, oavsett vilka former verksamheten får. Men självfallet är det också angeläget att tillämpningen av lagen och utnyttjandet av den möjlighet som lagen ger de fackliga förtroendemännen sker så smidigt som möjligt. Det framhålls även i propositionen att ledighet inte får vara längre än som är rimligt med hänsyn till förhållandena på den enskilda arbetsplatsen och att ledigheten skall förläggas så att den inte medför betydande hinder för arbetets behöriga gång.

Tolkningsförfarandet i händelse av någon form av konflikt rörande lagen har diskuterats en hel del. Bl. a. har det motionsvägen förts fram förslag om en särskild tolkningsnämnd, och det finns en moderatreservasjon som tar upp de här frågorna.

Strävan måste vara att få till stånd så snabba avgöranden som möjligt i händelse av meningsskiljaktigheter om hur lagen skall tolkas. Det är givetvis den tanken som ligger bakom motionärernas krav på tolkningsnämnd. I utskottet har vi emellertid kommit fram till den bedömningen att en tolkningsnämnd i de flesta fall snarare skulle verka försenande och fördröja handläggningen av de här frågorna. Däremot har vi konstaterat att det finns mycket goda möjligheter att få fram snabba avgöranden i arbetsdomstolen genom interimistiska beslut. Enligt de underhandsuppgifter som utskottet fått från arbetsdomstolen bör sådana interimistiska beslut kunna komma fram på bara några dagar.

Jag tycker också det är angeläget att slå fast, att den princip som finns i denna lag om arbetstagarnas tolkningsföretråde är en mycket värdefull ny tankegång inom arbetsrätten.

Skulle det mellan parterna finnas önskemål om tolkningsnämnder, som då skulle kunna få rådgivande karaktär, så går det naturligtvis att lösa förhandlingsvägen. Möjligheterna att genom kollektivavtal komplettera lagstiftningen och anpassa den till de förhållanden som råder i olika branscher och i olika typer av företag är naturligtvis av avgörande betydelse i sammanhanget.

Den tidspress vi har varit utsatta för, och som kanske de fackliga organisationerna och arbetsmarknadens parter i övrigt i ännu högre grad har hamnat i genom regeringens sätt att handlägga detta ärende, har med rätta kritiserats. Motionsvägen har också den tanken framförts att man borde uppskjuta lagens ikraftträdande. Vi har diskuterat den saken mycket allvarligt i utskottet men kommit fram till att det trots allt är mycket angeläget att lagen börjar tillämpas samtidigt som andra lagar inom arbetsrätten träder i kraft, nämligen den 1 juli i år.

I inrikesutskottets betänkande nr 16 behandlas ett förslag om rättegång i arbetstvister. Det förslaget är väl i och för sig inte så mycket att orda om. Givetvis är det värdefullt att vi genom denna nya lag får klara bestämmelser om hurudant rättegångsförfarandet vid arbetstvister skall vara och att vi får bestämmelser som är anpassade till de nya förhållanden som uppstår genom de arbetsrättsliga reformer som pågår. Och den utökning av arbetsdomstolens kapacitet som föreslås är uppenbarligen helt nödvändig med hänsyn till de vidgade uppgifter som arbetsdomstolen nu får.

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

I utskottets betänkande nr 14 behandlas ett antal motioner om anställningstrygghet m. m. En mycket intressant frågeställning tas upp i motionen 1541, som gäller rätten till överläggning vid avskedande och permittering. Motionärerna vill att den rätten skall gälla också annan organisation än den som har eller brukar ha kollektivavtal med arbetsgivarparten. Utskottet har visat förståelse för de synpunkter som framförts i motionen. I betänkandet pekar utskottet också på att en sådan rätt föreligger när det är fråga om avskedande vid personliga förhållanden. När det gäller avskedande och permitteringar på grund av arbetsbrist anser utskottet däremot att det är viktigt att den organisation, som har det övergripande ansvaret för att tillvarata de anställdas intressen på arbetsplatsen, är den som deltar i överläggningarna. Därför bör det normalt vara den organisation som har eller brukar ha kollektivavtal med arbetsgivaren. Vi pekar dock på möjligheten för en organisation, som organiserar en mindre del av de anställda på en arbetsplats, att sluta särskilt kollektivavtal just om rätten till varsel och överläggningar vid permitteringar och avskedanden.

I övrigt har det ansetts rimligt att avvakta erfarenheterna av hur denna lag kommer att fungera i praktiken och att även avvakta den diskussion som kommer att uppstå kring arbetsrättskommitténs betänkande. Men det är alldeles klart att skulle det i praktiken visa sig att betydliga problem kommer att kvarstå på det här området och att stora grupper på arbetsmarknaden kommer att bli missgynnade genom det här förfarings-sättet, måste vi återkomma till frågan om vilka som skall ha denna rätt till överläggningar.

Herr talman! Till de här tre betänkandena finns fogade ett antal reservationer och särskilda yttranden från moderata samlingspartiet och vänsterpartiet kommunisterna. Beträffande de frågor som tas upp där och som jag inte redan har berört vill jag bara hänvisa till vad som anförs i betänkandena.

Jag vill därmed yrka bifall till vad inrikesutskottet hemställt i betänkandena nr 14, 15 och 16.

Herr NILSSON i Kalmar (s):

Herr talman! Jag avser att i mitt anförande endast uppehålla mig vid inrikesutskottets betänkande nr 14.

Detta betänkande behandlar frågor som rör lagen om anställnings-trygghet, en lag som skall träda i kraft den 1 juli i år. Så sent som den 11 december förra året antog riksdagen denna lag, och nu – cirka sex månader senare och innan den har trätt i kraft – är det ånyo dags för riksdagen att behandla delar av densamma. Det är enligt min mening otillfredsställande.

Det är fem motioner som föranleder detta, och de är inlämnade cirka en månad efter beslutet. Det gör att man kan fråga sig vad allmänheten skall tänka om politiker, partier och riksdag när dessa har så liten respekt för de beslut som riksdagen fattar, att man är beredd att ändra på dem innan de över huvud taget har trätt i kraft.

Jag tycker att det verkligen finns anledning till eftertanke och kanske

Torsdagen den
30 maj 1974*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

till överväganden huruvida det inte borde finnas någon form av tidsspärr för när en fråga ånyo får behandlas.

Eftersom riksdagen så nyligen har behandlat denna lag finns det naturligtvis ingen anledning att närmare diskutera den. Arbetet med den känner kammarens ledamöter väl till förut. Jag skall i stället ta upp de fyra reservationer, samtliga av vpk, som finns fogade till betänkandet.

Reservationen 1 säger att deltagande i arbetskonflikt aldrig får utgöra grund för uppsägning.

Deltagande i lovlig arbetskonflikt är normalt inte saklig grund för uppsägning. Det är endast i vissa undantagsfall som det här kan vara ett indirekt skäl till uppsägning. Detta förhållande kommer arbetsrättskommittén att titta närmare på i sitt arbete.

Inte heller utgör deltagande i olovlig arbetskonflikt utan vidare skäl för uppsägning. Det har klart uttryckts att hänsyn skall tas till omständigheterna kring konflikten, t. ex. arbetsledningens uppträdande, som kanske har kunnat vara provocerande, dålig arbetsmiljö samt konfliktens allmänna karaktär och varaktighet.

Om deltagande i alla olovliga konflikter legaliserades skulle det säkerligen skapa mycket oro och oreda i arbetslivet. Det skulle innebära fritt fram för alla extremistgrupper, som säkert skulle utnyttja detta på ett otillbörligt sätt. I likhet med herr Olsson i Stockholm tror jag inte att ansvarskännande grupper går ut i konflikt utan vidare, men risken är att just extremistgrupper utnyttjar detta förhållande. Det är ingen hemlighet att det inom olika kommunistgrupper finns element som i dag försöker utnyttja de olovliga strejkerna för att i eget intresse skapa politisk oro på arbetsplatserna. Jag har själv kommit i kontakt med det i mitt fackliga arbete. Jag kan kanske förstå att vpk vill ha strejkrätten legaliserad och satt i system, men parterna på arbetsmarknaden är som bekant inte intresserade av det.

Vid riksdagsbehandlingen för cirka sex månader sedan fanns samma yrkande. Det avslogs då av riksdagen, och det finns ingen anledning att ändra på det nu enligt utskottets uppfattning.

Reservationen 2 behandlar frågan om lön vid uppsägning och permittering. Lagen anger att lönen och andra anställningsförmåner skall utgå efter permittering som varat två veckor i följd eller sammanlagt 30 dagar under ett kalenderår, infallande under kortare perioder.

Vänsterpartiet kommunisterna föreslår att de här förmånerna skall utgå efter tio dagars permittering oavsett hur de infaller. Från löntagarsynpunkt skulle det alltså vara en förbättring. Utskottet har emellertid inte kunnat bifall det yrkandet med hänvisning till att lagen bör få verka en tid, så att man får erfarenhet av den, innan några ändringar görs. Det är dock möjligt att man på längre sikt kan behöva vidta vissa justeringar på det här området.

Reservationen 3 gäller överläggningsrätten vid uppsägning och permittering. Jag noterade att herr Olsson i Stockholm inte yrkade bifall till den, och jag förmodar att det är herr Hallgrens privata reservation. Jag har respekt för herr Olssons i Stockholm och övriga kommunisters syn på denna fråga, och jag tycker att deras inställning hedrar dem.

Lagen anger i princip att den har rätt till överläggning som har rätt till

Torsdagen den
30 maj 1974.

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

underrättelse, dvs. den arbetstagarorganisation som arbetsgivaren har slutit avtal med. Vpk vill nu utvidga denna rätt till att gälla alla arbetstagarorganisationer som har medlemmar på en arbetsplats och som kan vara berörda. Vpk har emellertid inte gjort någon definition av vad en arbetstagarorganisation är – man kan tänka sig att det byggs upp en arbetstagarorganisation med bara ett fåtal medlemmar, som kallar sig för något, säger att den är en fackförening och vill förhandla. Lagen anknyter alltså till vad som gällt hittills på arbetsmarknaden, nämligen att arbetstagarorganisation som har kollektivavtal skall inkopplas. Den organisationen har den vidare överblicken över totalläget, och den har också ansvaret för utvecklingen på olika områden som rör arbetsplatsen. Detta förhållande tror vi har bidragit till den stabilitet som finns på arbetsmarknaden i dag. Här gäller det inte bara den enskildes intressen. Utskottet anser därför att denna ordning inte bör ändras i huvudsak.

En liten justering har utskottet dock gjort. Den har tidigare relaterats av föregående talare, varför jag inte har någon anledning att upprepa vad som sagts. Ändringen innebär att det endast är seriöst arbetande organisationer som har möjlighet att få landsomfattande avtal på det området, medan tillfälliga organisationer av olika slag utestängs.

Reservationen 4 tar upp förbud mot svartlistning. Självfallet skall s. k. svartlistning inte få förekomma, men vi tror att det skulle innebära betydande svårigheter att införa en lagstiftning häremot. För att den skulle få någon verkan måste man införa generellt arbetsförmedlingstvång och vidta andra kontrollåtgärder av svårhanterlig art. Arbetsrättskommittén kommer också att överväga denna fråga, varför utskottet anser att vi bör avvakta kommitténs betänkande. Även denna fråga var föremål för behandling i december 1973 och avslogs då av riksdagen med samma motivering som i dag.

Herr talman! Med dessa ord yrkar jag bifall till inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 14.

Herr OLSSON i Stockholm (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Kalmar beklagar att vi nu har att behandla motioner angående den i höstas antagna propositionen om anställningstrygghet m. m. Men vpk ger uttryck åt en principiell inställning, och detta kan vi naturligtvis inte upphöra med bara därför att en lag nyligen är införd. Dessutom hade vi invändningar redan när lagen antogs av riksdagen och framförde då andra förslag. Det är självklart att vi återkommer med de förslagen.

Herr Nilsson talar om att man inte kan legalisera olovliga konflikter, men det handlar här om en tvångslag emot arbetarna. Det är helt enkelt så att man måste arbeta – man har inte rätt att vägra arbeta annat under alldeles speciella omständigheter. Som jag har upplevt det ute i arbetslivet finns det tillfällen då man måste vägra arbeta, då man måste strejka. Detta kallas sedan för olovlig konflikt, trots att hela skuldbördan ligger på arbetsköparen.

Jag kan inte förstå att det skall behövas tvångslagar mot arbetare – för det är vad det blir, om man vänder på uttrycket "legalisering av olovliga konflikter". Redan uttrycket "olovliga konflikter" borde uppfattas som

Torsdagen den
30 maj 1974*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

kontroversiellt av den som har stått på en arbetsplats.

Sedan tycker jag att uttrycket "olika kommunistgrupper" som herr Nilsson använde är slarvigt. Det hjälper ju bara dem som han kallar extremister. Dessa står inte till vänster i politiken, utan de är i regel någon form av högergrupper. Jag tycker att herr Nilsson i Kalmar bör noga skilja mellan vänsterpartiet kommunisterna som är ett kommunistiskt parti och har en kommunistisk uppfattning och dem som han själv kallar för extremistgrupper. Han bör inte vara slarvig och med en gemensam benämning kalla dem kommunistiska grupper.

Angående förslaget om förbud mot svartlistning vill jag säga att jag instämmer i att det kan vara svårt att administrera en lag. Men vi har många andra besvärliga lagar som vi har lyckats administrera i det här landet, så varför skulle man inte också kunna ha en sådan här lag? Det kunde vara så enkelt, att lagen kan tillämpas när det föreligger misstanke om att svartlistning har förekommit och att någon drabbas av den. Det behövs inte så omfattande kontrollåtgärder som herr Nilsson i Kalmar vill göra gällande.

Fru statsrådet LEIJON:

Herr talman! Låt mig först med tillfredsställelse konstatera att det har varit möjligt att i utskottet uppnå en bred uppslutning kring förslaget till förtroendemannalag. Det är ju ett principiellt mycket viktigt beslut riksdagen har att fatta i dag.

Lösningen på dagens och morgondagens arbetsmarknadsproblem ligger inte bara i en politik som ger samhället möjlighet att påverka besluten och styra utvecklingen. En aktiv förnyelse av arbetslivet måste ta sin utgångspunkt i förhållandena på arbetsplatsen. Det förutsätter en aktiv medverkan av arbetstagarna själva. Insikten om detta har varit grunden för de senaste årens lagstiftningsarbete. Vi har möjlighet för de anställda i större och medelstora företag att bli representerade i företagets styrelser. Vi har påbörjat ett omfattande reformarbete för ett bättre arbetarskydd och tillfredsställande arbetsmiljöer. Riksdagen har antagit lagar om anställningsskydd och anställningsfrämjande åtgärder för äldre och handikappade. Den nu aktuella förtroendemannalagen syftar till att garantera att de beslutade och väntade reformerna på arbetslivets område också kan genomföras ut på arbetsplatserna. Lagen är också ett offentligt erkännande av värdet av det fackliga arbetet.

Arbetet intar en central ställning i människornas liv. Förhållandena i arbetslivet avgör i hög grad hur människorna har det i övrigt. Socialdemokratien har aldrig accepterat synen på arbetet som något nödvändigt ont. Arbetets värde och värdighet har alltid stått i förgrunden för vår strävan. Jag vill påminna om vad som står i direktiven för sysselsättningsutredningen. Slutraderna i inledningen lyder:

"Såväl rätten till arbete som villkoren i arbetslivet är centrala områden för politisk verksamhet. Om människan inte kan påverka utformningen av och innehållet i sitt arbete, upplevs arbetet som ett tvång att på andras villkor möjliggöra den egna försörjningen. Därför är det ett nödvändigt krav, att de arbetande själva skall ha inflytande på utformningen av sina arbetsvillkor, sin arbetsuppgift och arbetsmiljö, om arbetet skall ges

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

mening och kunna berika människorna.”

Förtroendemannalagen är ett viktigt led i det här arbetet.

Jag sade inledningsvis att jag med tillfredsställelse kunde konstatera att vi tycks få en bred uppslutning om det här förslaget. Men alla partier är ju inte helt och hållet med. Moderata samlingspartiets representanter i utskottet har en reservation. Man avstyrker visserligen inte förslaget men man syftar till sådana begränsningar som skulle kunna urholka innehållet i lagen. Herr Oskarson sade i sitt anförande att man naturligtvis hellre skulle vilja ha avtal än lagstiftning på detta område. Han sade också att man redan har kommit ganska långt förhandlingsvägen ute på arbetsmarknaden.

Vi har från samhällets sida genom det lagstiftningsarbete som vi haft på gång under senare år lagt på de fackliga organisationerna ansvar och olika arbetsuppgifter. Det är orimligt att begära att de fackliga förtroendemännen skall kunna ta det jobbet på fritid. Och det är lika orimligt att begära att en enskild människa, en fackklubbsordförande, skall kunna klara detta. Vi vill inte lagstifta på områden där det är onödigt att göra det, där man kan komma fram genom förhandlingar. Men i det här fallet har de fackliga organisationerna begärt att de grundläggande reglerna för de fackliga förtroendemännens ställning på arbetsplatserna läggs fast i lag. Det är de fackliga organisationernas bedömning att det inte har varit möjligt att komma fram förhandlingsvägen som ligger till grund för lagstiftningsarbetet.

I moderatreservationen vid inrikesutskottets betänkande nr 15 är det den principiellt grundläggande frågan om arbetstagarpartens tolkningsföreträdare som man tycks se med oblida ögon och som man vill komma runt genom särskilda tolkningsnämnder. Jag vill helt och hållet instämma i den skrivning som utskottet har på den här punkten. Det är, som utskottet säger, inte så att tolkningsnämnder skulle påskynda handläggningen eller göra den smidigare. Utskottet konstaterar också att, i den mån tolkningsnämndens utslag skulle vara avsett att vara bindande för parterna, det innebär att den föreslagna regeln om tolkningsföreträdare måste ändras.

Herr Granstedt sade att tanken bakom motionärernas förslag om tolkningsnämnd var just smidigheten i handläggningen. Jag vet inte om man riktigt får det intrycket när man läser motionen. Just det här avsnittet inleds med en diskussion om att det kanske hade varit bättre att vänta med detta principiella steg tills arbetsrättskommitténs arbete var färdigt. Man får det absoluta intrycket att det ligger mer än frågor om smidighet i själva handläggningen bakom.

Det är så, som utskottet också säger, att om parterna själva finner det riktigt och angeläget att inrätta nämnder av det här slaget finns det ingenting som hindrar dem från att göra det. Men det är något som statsmakterna inte behöver lägga sig i — där håller jag helt och hållet med herr Eriksson i Arvika. Det är glädjande att utskottet så klart har uttryckt att det skall vara de fackliga organisationerna och inga andra som skall avgöra den tid som behövs för det fackliga arbetet och vilka förtroendemen som skall få delta. Det är de fackliga organisationerna som skall ha sista ordet i de här frågorna. Moderaternas reservation visar, enligt min

mening, på ett förmynderi som man i andra sammanhang i det partiet säger sig vara angelägen om att motarbeta. Det finns ingen anledning för statsmakterna att leka förmyndare över de fackliga organisationerna i Sverige. Herr Oskarson sade att han anser att arbetsmarknadens parter är kompetenta att klara av de här frågorna. Vi anser att de fackliga organisationerna är kompetenta att ha sista ordet intill dess en eventuell tvist har lösts i arbetsdomstolen. Arbetsdomstolen kommer att, som många har sagt i detta sammanhang, kunna behandla de här frågorna med stor skyndsamhet.

I utskottet är det bara representanter för moderata samlingspartiet som har reserverat sig. Men den motion som ligger till grund för reservationen är underskriven också av en folkpartist och en centerpartist, med en centerpartist som första namn. Det är skönt att konstatera att dessa två inte har fått stöd från sina partivänner i utskottet. Men det är beklagligt att motionen över huvud taget kom till. Herr Granstedt sade att centern aldrig har tvekat att bidra till reformer på arbetslivets område. Enskilda centerpartister tvekar tydligen ibland.

Det har från flera av de talare som varit uppe i talarstolen riktats kritik mot den tidspress som funnits, kritik mot att riksdagen inte haft tillräcklig tid på sig, kritik mot att man inte haft en lagrådsremiss och kritik mot att arbetsmarknadens parter inte haft tillräcklig tid. När det gäller den sista delen kan man bara konstatera att organisationerna hela tiden har varit med i lagstiftningsarbetet. Jag skall villigt erkänna att vi haft en tidspress, och det är naturligtvis ur många synpunkter inte önskvärt att det är på det sättet. Tidspressen har, som flera av talarna varit inne på, sina speciella skäl när det gäller dagens två lagförslag. Vi har varit angelägna om att få lagstiftningspaketet med alla dess delar klart vid samma tidpunkt. Utskottet har ju också accepterat den tankegången och – även om man framför kritik – såvitt jag förstår ändå anslutit sig till bedömningen att det är angeläget att få samtliga dessa lagar i kraft från den 1 juli 1974.

Jag tror att man kan våga hoppas på att propositioner i fortsättningen i större utsträckning kommer att gå till lagrådet. Bl. a. ger ju den nya grundlagen en minoritet i riksdagen rätt att kräva en lagrådsgranskning. Riksdagens ställning i det här fallet stärks alltså, och det kommer naturligtvis att leda till fler lagrådsgranskningar. Dessutom är det naturligtvis så att vi inom regeringen inte själva önskar den här korta, pressade tiden, men det har i det här fallet tyvärr varit nödvändigt.

Herr talman! Vi tar i dag ett mycket viktigt steg på väg mot en förnyelse av arbetslivet. Men vi måste fortsätta det här arbetet, och jag hoppas att det då skall bli möjligt att nå samma breda uppslutning i kammaren som vi i dag tycks kunna få omkring förtroendemannalagen.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp) kort genmäle:

Herr talman! Först ett par ord om tidspressen. Som framgick av mitt anförande lade jag tyngdpunkten på att man i framtiden skall försöka undvika knappa marginaler i sådana stora frågor som det här gäller. Och jag noterar med tillfredsställelse att statsrådet Leijon delar den bedömningen. Jag tror att vi är helt överens. Som jag tidigare framhöll förstår

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

jag att man i departementet har haft en tidspress och en hård arbetsbörda för att över huvud taget få fram de här förslagen samtidigt. Jag noterar alltså att vi är överens om att i framtiden undvika forcering av sådana viktiga ärenden.

Sedan beklagade statsrådet Leijon den motion som har väckts. Som alla vet är det så att enskilda motionärer har möjlighet att redovisa sina synpunkter i form av motioner i samband med propositioner. Så har skett nu. Folkpartiets ställning i denna fråga är kristallklar. Vi har i utskottet helt ställt oss bakom utskottsmajoritetens skrivning, och det bör inte råda någon tvekan om var vi står när det gäller dessa mycket viktiga frågor. Vi har samma bedömning som statsrådet Leijon att det är viktiga beslut som vi fattar i dag.

Herr OSKARSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först, fru statsrådet Leijon, helt instämma i vad statsrådet sade i början av sitt anförande angående uppskattningen av arbetet som sådant – hur värdefullt det är att vi får in en känsla för hur viktigt och nyttigt arbetet är och hur meningsfullt det är att var och en kan inverka på sin egen arbetssituation. På den punkten är vi helt överens.

Sedan kom statsrådet in på vår reservation och började tala om begränsningar i fråga om den här lagen och att vi var inne på något slags förmynderi. Det är vi absolut inte. Vi går heller inte emot tolkningsföreträdet. Det är enligt lagförslaget tvingande. Är det så att arbetstagersidan vill utnyttja sitt tolkningsföreträde har den möjlighet att göra det. Den har möjlighet att göra det även om det finns en tolkningsnämnd som ger en viss rekommendation. Vad vi dock har räknat med är att arbetsmarknadens parter i så fall lojalt skulle ta hänsyn till den tolkning som en tolkningsnämnd kommer fram till. Det finns risk för att det kan bli tidsfördröjningar genom ett domstolsförfarande. Dessutom bör en branschvis sammansatt tolkningsnämnd vara bättre informerad om sakförhållandena och villkoren på de olika arbetsplatserna än vad en domstol rimligen kan vara. En nämnd skulle även ha en hög beredskap så att den snabbt kan komma fram till ett beslut.

Vi hyser alltså det förtroendet för arbetsmarknadens parter att vi vill låta dem söka klara detta utan att behöva tillgripa hjälp av några administrativa myndigheter. Men är man glad åt administrativa myndigheter och tror man inte att arbetsmarknadens parter kan klara av problemen, då skall man naturligtvis gå på linjen med arbetsdomstolen. Det är ingen tvekan om den saken.

Vi är lika angelägna som statsrådet om att ha en väl fungerande arbetsmarknad och väl fungerande fackliga organisationer. Men vi är också mycket angelägna om att ha ett väl fungerande näringsliv. Det är väl ingen tvekan om att dessa lagar kan skapa problem, som jag har sagt förut, bland mindre och medelstora företag. Ersättare för förtroendemannen måste anskaffas. Denne har ofta specialuppgifter, framför allt inom mindre företag, och då kan det bli svårt att få fatt i en ersättare. Dessutom måste ändå företagaren betala den dubbla lönekostnaden för den delen av produktionen.

Herr GRANSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Leijon försökte att antydningvis ifrågasätta riktigheten i mitt påstående att centern för sin del aldrig tvekat att medverka till att underlätta åtgärder i riktning mot bättre arbetsmiljöer och arbetsförhållanden i övrigt. Jag vill självfallet vidhålla det påståndet. Jag kan dessutom i detta sammanhang tryggt säga att ingen centerpartist i den här kammaren har ifrågasatt den reform som detta lagförslag innebär. Det framgår mycket klart av den motion som statsrådet syftade på. Denna motion ifrågasätter inte lagstiftningen som sådan. Däremot måste det, förmodar jag, vara varje ledamot i denna kammare obetaget att ha en annan uppfattning än statsrådet Leijon om hur en sådan här lagstiftning skall utformas.

När det gäller att bedöma centerns uppfattning som parti i den här frågan bör man naturligtvis utgå ifrån vad centern har sagt i utskottet och inte från vad en enskild motionär har sagt. Jag tycker det är beklagligt att man när man för ut den här debatten, bl. a. i pressen, hanterar den så oseriöst som man har gjort i vissa sammanhang.

Sedan skulle jag vilja litet kommentera det statsrådet sade om lagrådsbehandling av en sådan här fråga. Det är riktigt att riksdagen har möjlighet att ta initiativ, men ett mycket aktivt sätt att undergräva riksdagens möjlighet att ta några initiativ i en sådan här fråga är att se till att propositionen kommer så sent att man nätt och jämt hinner få fram ärendet i kammaren i tid. Tidsfaktorn har diskuterats mycket här, och det är bara att beklaga att tidspressen varit så hård, inte minst med hänsyn till det behov av förhandlingar kring de här frågorna som föreligger.

Fru statsrådet LEIJON:

Herr talman! När det först gäller tidspressen har jag förut sagt att jag inte tycker att det är tillfredsställande med den korta tid som har stått riksdagen till buds. Vi har inte medvetet eftersträvat att undergräva riksdagens möjligheter att agera. Jag hoppas att herr Granstedt inte tror det. Vi har liksom utskottet varit angelägna om att få ett samlat lagpaket från den 1 juli.

Herr Oskarson säger att det kan bli så att arbetsdomstolens förhandlingar drar ut på tiden. Jag har försökt förklara att vi i många sammanhang talat om hur viktigt det är att dessa frågor får en skyndsam handläggning, och i den instruktion för arbetsdomstolen som nu håller på att utarbetas i departementet tas just dessa aspekter upp.

Sedan tycker jag att herr Oskarson slår in öppna dörrar när han säger att han har förtroende för att parterna skall klara av detta. Han tror på dem. Det är precis vad jag också gör. Det är så enkelt att om parterna själva vill ha en skiljenämnd kan de inrätta en, men det är ingenting som statsmakterna behöver lägga sig i och skriva dem på näsan. Parterna har den självklara rättigheten att inrätta nämnder av detta slag om de själva vill.

Detta är väl, herr Oskarson, att ge parterna egna aktionsmöjligheter, att ge dem frihet, att tro på dem. Varför skall vi från statsmakternas sida

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

tala om inrättande av sådana här nämnder när vi inte behöver göra det, eftersom parterna själva om de vill kan ta upp saken?

Herr OSKARSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Leijon säger att arbetsdomstolen skall kunna handlägga dessa ärenden snabbt och skyndsamt och att man bemödar sig om detta i den instruktion som nu håller på att utarbetas inom departementet. Det ifrågasätter jag inte alls, och vi kan väl gemensamt hoppas att det också blir så att beslut av detta slag skall kunna meddelas mycket snabbt av arbetsdomstolen. Det är angeläget att få besluten snabbt för att undvika irritation på arbetsplatserna.

I propositionen och likaså i utskottets betänkande sägs att lagen behöver kompletteras med avtal på en del punkter. Ett av de områden där vi har ansett att lagen bör kompletteras gäller just tolkningsnämnderna. I reservationen har vi motiverat detta med att tolkningsnämnderna bör ha en hög beredskap och snabbt kunna meddela beslut och att det finns anledning räkna med att parterna på arbetsmarknaden i avvaktan på arbetsdomstolens beslut lojalt följer den rekommendation tolkningsnämnden har gjort. Det är också vad som sägs i den trepartimotion som ligger till grund för reservationen, men nu verkar det som om de övriga vore beredda att ta avstånd från den motionen. Jag skulle gärna vilja citera motionen just på denna punkt: "I propositionen föreslås att den lokala fackliga organisationen ges tolkningsföreträde vid tvist om lagens tillämpning. I synnerhet innan klar praxis har utvecklats inom arbetsdomstolen är risken stor för att svårigheter kan uppstå genom att handläggningstiden i arbetsdomstolen kan bli lång. Risken för att systemet ger upphov till onödigt irritation parterna emellan kan heller inte uteslutas."

Det är alltså mot bakgrund av vad herr Olsson i Järvsö m. fl. har skrivit i motionen som vi har fogat vår reservation till betänkandet.

Herr EKINGE (fp):

Herr talman! Som det har sagts under debatten är det stora och viktiga reformer som vi nu i största möjliga enighet går att besluta om.

Förslaget till lag om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen ligger också i linje med folkpartiets partiprogram, som antogs 1972, där det bl. a. står att löntagarnas ställning vid lokala förhandlingar måste stärkas genom ändringar i gällande lagstiftning. Även förslaget till lag om rättegång i arbetstvister, dvs. en förstärkning av arbetsdomstolen, ligger helt i linje med folkpartiets partiprogram. Där står det bl. a. att arbetsdomstolens möjligheter att snabbt behandla tolkningstvister bör stärkas.

Mot den här bakgrunden är det naturligt att vi från folkpartiets sida anslutit oss till Kungl. Maj:ts förslag. Folkpartiets mångåriga kamp för vidgad arbetsdemokrati torde vara känd och borde även vara erkänd. Därför är det så mycket mer förvånande att en av de socialdemokratiska ledamöter, som deltagit i behandlingen av utskottets betänkande, i ett tidningsuttalande påstått att vi innerst inne skulle vilja men inte vågar gå emot socialdemokraterna i arbetslivsfrågor. När folkpartiet under 1960-talet kämpade för en vidgad arbetsdemokrati, exempelvis i fråga om

representation i företagens styrelser, då var vi tämligen ensamma. Senare har socialdemokraterna och övriga partier anslutit sig till vår linje. Att därför uttala sig på ett sådant sätt som vederbörande gjort i LO:s tidning Fackföreningsrörelsen måste vi inom folkpartiet uppfatta som ett fullt angrepp på vårt parti. Vi har med kraft drivit kraven på arbetsdemokratiska reformer – ibland har vi stått ensamma – och inte sällan har vi så småningom fått gehör för våra krav.

I betänkande nr 14 behandlar inrikesutskottet, som det tidigare har omnämnts i debatten, bl. a. motionen 1541 av herr Fransson, herr Oskarson och mig. I denna motion yrkar vi att vid varsel om uppsägning eller permittering skall den berörde arbetstagaren äga rätt att vid överläggningar med anledning av varslet bli företrädd av sin egen fackliga organisation.

Herr Nilsson i Kalmar kritiserade i sitt anförande motionen och sade att den skulle ha lagts fram innan lagen trätt i kraft, alltså mellan beslutet och ikraftträdandet. Herr Nilsson måste här ha kommit vilse i argumentationen. Skall en ändring göras i en lag bör den självfallet göras innan lagen träder i kraft. När lagen skall träda i kraft den 1 juli i år är det i och för sig lika rimligt att i dag diskutera eventuella ändringar i den lagen som att vi diskuterar och behandlar en helt ny lag som också skall träda i kraft den 1 juli.

Herr Nilssons kritik av motionen och motionärerna kan alltså vidarebefordras till vederbörande statsråd. Hon har här i dag tagit på sig en inte obetydlig del av ansvaret. Även hon får alltså taga åt sig av herr Nilssons kritik.

Som herr Oskarson framhöll i debattens inledning betonar utskottet att det utan att bryta sönder den ordning som nu gäller bör vara möjligt att i väsentlig grad tillgodose de intressen som ligger bakom motionen. Utskottet pekar bl. a. på möjligheterna att träffa särskilda kollektivavtal om överläggningsrätten. Därutöver anför utskottet att arbetsrättskommitténs väntade betänkande kan ge ny belysning åt detta problem.

Herr Oskarson har citerat utskottet, som skriver: "Skulle utvecklingen på det i motionen behandlade området visa att seriöst arbetande organisationer med ett mindre antal medlemmar på en arbetsplats inte kan hävda sig på ett rimligt sätt eller skulle eljest olägenheter uppkomma till följd av lagreglernas utformning, bör reglerna övervägas i samband med prövningen av arbetsrättskommitténs väntade förslag." Som tidigare sagts är vi motionärer beredda att acceptera denna skrivning. Vi har dessutom fått ett i det stora hela enigt utskott bakom denna skrivning. Att vpk-representanten sedan funnit det förenligt med sina intressen att ensam reservera sig till förmån för vår motion, fäster jag personligen inte nämnvärt avseende vid.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 14.

Folkpartiet har också givit sin anslutning till förslaget om lag om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen. Förslaget ligger i linje såväl med den svenska arbetsmarknadens utveckling som med utvecklingen på det internationella området. Internationella arbetsorganisationen, ILO, behandlade dessa frågor vid 1971 års konferens, och i den

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

konvention nr 135 som då antogs betonades att fackliga företrädare bör åtnjuta sådana lättnader som är ägnade att snabbt och effektivt sätta dem i stånd att fullgöra sina uppgifter. Det är vår förhoppning att lagens ikraftträdande skall innebära ett bra komplement till de tidigare av riksdagen antagna lagarna på arbetslivets område. Eftersom lagen i så stor utsträckning är dispositiv, dvs. ger utrymme för parterna att träffa avtal i olika avseenden, synes det motionsledes framförda kravet på en särskild tolkningsnämnd lämpligen böra prövas vid sådana förhandlingar. Jag vill ansluta mig till den synpunkten att en sådan rådgivande nämnd givetvis kan inrättas utan lagreglering. Dessutom står det ju parterna fritt att välja om de vill låta en eventuell tvist avgöras av skiljenämnd i stället för av arbetsdomstolen.

Herr talman! Jag finner detta tillfredsställande och yrkar därför bifall till inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 15.

Om förslaget i betänkandet nr 16 beträffande lag om rättegång i arbetstvister skulle det i och för sig vara mycket att säga. Propositionen skiljer sig på några väsentliga punkter från utredningen. Det sätt på vilket Kungl. Maj:t löst frågan om de fackliga organisationernas representation i domstolen bör vara acceptabelt för de fackliga organisationerna. Huruvida domstolen i sin nya utformning kan komma att svara mot det ökade antalet mål som senare tids arbetsrättslagstiftning kan medföra och som även kan antas bli följderna av arbetsrättskommitténs väntade förslag, är det omöjligt att nu ha någon uppfattning om. Gränsdragningen mellan de arbetsrättsliga mål, som skall tas upp vid tingsrätterna för att sedan vid ett eventuellt överklagande i arbetsdomstolen kunna få en överprövning där, och de mål, som skall tas upp direkt i arbetsdomstolen såsom enda instans, svarar i stort sett mot nuvarande förhållanden. Att arbetsdomstolen i fortsättningen blir andra och sista instans i arbetsrättsvister som väcks vid tingsrätterna är en bra ordning. Att man fasthåller vid nuvarande system i fråga om de fackliga organisationernas möjlighet att få sin talan prövad direkt i arbetsdomstolen är också bra.

Herr talman! Mot denna bakgrund ber jag att få yrka bifall till inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 16.

I största möjliga enighet kommer således riksdagen i dag att placera ytterligare några milstolpar utmed den fackliga allfarvägen. Den svenska fackliga rörelsen präglas av styrka och fasthet såväl på arbetstagar- som på arbetsgivarsidan. Att vi nu lagstiftningsvägen normerar ytterligare en del av de strävanden som redan finns och därtill bygger ut den rättskipande kapaciteten på området är viktiga beslut, som genom den stora enigheten bakom dem inte fått den plats i den allmänna debatten som det i och för sig vore rimligt att de fick. Men tyngden i besluten behöver därför inte vara mindre.

Herr NILSSON i Kalmar (s) kort genmäle:

Herr talman! I inledningen till mitt anförande framhöll jag det otillfredsställande i att man så snart efter ett riksdagsbeslut ånyo tar upp dessa frågor. Herr Ekinge tycker att det är en riktig ordning. Man skall ändra bestämmelserna innan de har trätt i kraft, säger han. Han anser att jag har kommit vilse, när jag framför andra synpunkter.

I och för sig är jag inte förvånad över herr Ekinges förmåga att dra konklusioner. Men jag är trots allt litet överraskad av herr Ekinges synpunkter. Herr Ekinge har ju deltagit i behandlingen av inrikesutskottets betänkande nr 14, i vilket vi på flera ställen, exempelvis beträffande de frågor som vpk har tagit upp, har skrivit in att vi anser att bestämmelserna skall få tillämpas en tid innan ändringar görs. Hade herr Ekinge varit logisk, skulle han ha sagt att även dessa ändringar skall vidtas innan bestämmelserna träder i kraft. Herr Ekinges logik i sammanhanget är märklig.

Herr EKINGE (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det måste vara rimligt att försöka åstadkomma ändringar i en lag *innan* den träder i kraft och inte efteråt. I den avsikten måste det också vara rimligt att underställa frågan utskottets bedömning genom att väcka en motion.

Sedan utskottet gjort vissa uttalanden med anledning av de synpunkter som framförts i motionen och man konstaterar en bred uppslutning kring dessa, är det naturligt att man ansluter sig till dem. När man på det sättet, herr Nilsson i Kalmar, får de krav som man motionsledes fört fram i allt väsentligt tillgodosedda av utskottet, är det inte orimligt att man ansluter sig till utskottets skrivning.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna har inte gjort några större invändningar mot det förslag till lag om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatserna som regeringen nu har lagt fram och som riksdagen i dag skall ta ställning till. Lagen kan helt naturligt vara till fördel för de valda förtroendemännen och underlätta deras arbete på arbetsplatserna. Därom råder väl inget tvivel. Därmed är det inte sagt att lagförslaget är förträffligt och helt utan svaga punkter. Vi har emellertid ansett att lagen bör verka någon tid för att man skall kunna bedöma det positiva och det negativa i den. Skulle det visa sig att lagen får negativa effekter, så har vi naturligtvis för avsikt att återkomma till nästa års riksdag eller vid annan tidpunkt.

På en punkt har vi dock ansett det nödvändigt med en ändring i lagtexten. I lagförslagets 1 § spikas ju lagens skydds- och förmånsbestämmelser till förtroendemän som utsetts av organisation som är eller brukar vara bunden av kollektivavtal. Det stadgandet utestänger många förtroendemän som utses av andra fackliga organisationer, vilka inte är bundna av eller sluter kollektivavtal. Lagen skapar således på sätt och vis ett monopol för de avtalsslutande arbetstagarorganisationerna. Det innebär att lagens tillämpning helt omöjliggörs i vissa fall.

Ett typexempel är förhållandena i hamnarna, där ett 35-tal fackföreningar helt ställs utanför lagen på grund av att Transportarbetareförbundet här är kollektivavtalsslutande part men i de flesta fall är helt utan medlemmar och följaktligen inte kan utse några förtroendemän. Det är Svenska hamnarbetarförbundet som är den fackliga organisationen på dessa arbetsplatser och som där utför det fackliga arbetet, men Hamnarbetarförbundets valda förtroendemän kommer på grund av den

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

föreslagna lagtexten inte i åtnjutande av lagens bestämmelser. De ställs således helt utanför, och det rör sig om fackföreningar med upp till 1 000 medlemmar, exempelvis i Göteborg. Det måste vara orimligt att ett sådant förhållande råder. Det är väl att märka att dessa fackföreningar arbetar mycket effektivt och utför ett aktivt arbete på arbetsplatserna på alla områden. Alla inser att det i de svenska hamnarna måste finnas företagsnämnder, skyddskommittéer, fackföreningsstyrelser som fungerar och valda förtroendemän som verkar dagligen. Jag tycker inte att det kan vara riktigt att ställa stora grupper utanför denna lag.

Det finns naturligtvis också andra fackliga organisationer som inte sluter kollektivavtal men ändå bedriver facklig verksamhet och som på grund av den föreslagna lagtexten ställs utanför lagens bestämmelser. Det kan inte vara riktigt. Vänsterpartiet kommunisterna har ansett att det skulle vara en riktigare linje att de fackliga organisationer som verkligen kan göra anspråk på att fungera som sådana och som företräder arbetarna gentemot arbetsköparna genom valda ombud och valda styrelser också kommer i åtnjutande av den föreslagna lagens bestämmelser.

I anledning härav har vi yrkat på en ändring i lagtextens 1 § av följande lydelse: "Med lokal arbetstagarorganisation avses i denna lag *dels* organisation som på arbetsplatsen är eller brukar vara bunden av kollektivavtal för de arbetstagare som beröres av förtroendemannens verksamhet, *dels* annan organisation som företräder minst en femtedel av arbetstagarna på arbetsplatsen." Det är en precisering av vad vi anser att lagen bör föreskriva på denna punkt. Det måste vara en viktig princip när det gäller att lagstifta att ge de fackliga förtroendemännen en stark ställning och att lagen skall gälla lika för alla och omfatta alla arbetsplatser där det finns fackliga organisationer som kan påvisa att de bedriver en facklig verksamhet och tillvaratar arbetstagarnas intressen.

Det har framförts argument mot detta från socialdemokratiskt håll av bl. a. herr Nilsson i Kalmar. Han känner mycket väl till de här förhållandena och att jag i utskottet ville ha en annan lagtext. Jag har inte för avsikt att gå vidare in på den motion som har föranlett reservationen, men jag vill säga att vi har för avsikt att återkomma till nästkommande riksdag med ett mera preciserat förslag. Genom den spärr som föreslås i propositionen utestängs just de grupper som herr Nilsson i Kalmar hyste farhågor för och de organisationer som verkligen utför det fackliga arbetet.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört ber jag att få yrka bifall till reservationen 2 vid betänkandet nr 15.

Herr talman! Jag skall nu gå över till rättegången i arbetstvister. Där har vi en motsatt uppfattning mot regeringen och utskottsmajoriteten. Det gäller synen på arbetsdomstolen, kollektivavtalslagen och naturligtvis § 32 i SAF:s stadgar, alltsammans faktorer som man inte kan särskilja i det här resonemanget.

Från folkpartihåll har nyss uttryckts tillfredsställelse över att lagförslaget inte ändrar arbetsdomstolens karaktär. Det har jag full förståelse för eftersom det när arbetsdomstolen tillkom var de frisinnade eller liberalerna som just lade fram det här klasslagstiftningsförslaget, eller arbetsfredslagstiftningen som man kallade det. Man hade vid det tillfället

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

stöd av högern och bondeförbundet och man trumfades igenom dessa lagar mot en samlad arbetarminoritet i riksdagen. Folkpartiet har således här ett dunkelt mörkblått förflutet som man nu försöker skyla över genom att tala om demokratisering av arbetsplatserna och arbetslivet. Men folkpartiet har i varje fall varit med om att föra fram ett förslag som just lagt en grund för en skärpning av arbetsköparparagrafen 32 i Svenska arbetsgivareföreningens stadgar.

Arbetsdomstolen och kollektivavtalslagen är således viktiga komplement till § 32 i SAF:s stadgar. Det är dessa klasslagar som i hög grad har hämmat arbetarnas kamp och fackföreningarnas möjlighet att på ett effektivt sätt tillvarata arbetarnas intressen.

Men för att ge en riktig bild av arbetsdomstolens funktion som klassdomstol är det nödvändigt att göra en tillbakablick på dess tillkomst och koppling just till § 32. Jag anser det också nödvändigt att citera § 32 i SAF:s stadgar för att man skall få någorlunda sammanhang i resonemanget.

§ 32 lyder:

”Vill delägare eller medlem i föreningen ingå kollektivavtal med fackförening, fackförbund eller annan organisation, skall förslag därtill underställas föreningens styrelse. Dyligt avtal må ej upprättas utan styrelsens godkännande. Styrelsen äger att efter vederbörande förbunds hörande lämna föreskrifter rörande kollektivavtals tillämpning och om arbetsvillkor, vilka icke äro reglerade i sådant avtal, ävensom i övrigt om delägars förfarande i arbetsgivarfrågor, som styrelsen finner vara av större vikt.

I kollektivavtal, som upprättas mellan delägare eller medlem i föreningen och fackförening eller fackförbund, skall intagas bestämmelse, att arbetsgivaren har rätt att fritt antaga och avskeda arbetare, att leda och fördela arbetet och att begagna arbetare från vilken förening som helst eller arbetare, stående utanför förening.

Rätten att avskeda skall dock utövas i överensstämmelse med av föreningens fullmäktige fastställda riktlinjer.

Arbetsgivare, som för någon av honom bedriven verksamhet är ansluten till föreningen, är förbjuden att under pågående strejk eller lockout i strid med styrelsens beslut direkt eller indirekt bereda arbete åt eller på annat sätt understödja strejkande eller utestängda eller eljest av konflikten berörda arbetstagare. Styrelsen bör vidtaga lämpliga åtgärder för möjliggörande av dessa bestämmelsers efterlevnad.

Fackföreningarna i allmänhet accepterade inte denna arbetsköparparagraf trots att den s. k. decemberkompromissen kom till mellan SAF och LO 1906, varvid LO förband sig att verka för att just § 23, som den då hette, skulle inskrivas i kollektivavtalen. I gengäld skulle föreningsrätten hållas okränkta.

År 1911 framlades förslag i riksdagen om lagstiftning med ungefär samma innehåll som de nuvarande klasslagarna har. Den gången förkastades förslaget. Det dröjde 17 år innan förslagen på nytt lades på riksdagens bord, då av en regering sammansatt av frisinnade och liberaler.

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

Vilka var vid det tillfället starka motståndare till lagförslagen om kollektivavtal och om arbetsdomstol? Säkerligen vet de allra flesta att det var kommunister och socialdemokrater. Vad använde nu motståndarna till klasslagstiftningen för motiveringar för sina avslagsyrkanden?

Jag skall här återge några mindre avsnitt från den långa debatt som föregick detta för arbetarklassen ödesdigra riksdagsbeslut. Jag kan upplysa om att debatten varade i 14 1/2 timme – abortlagsdebatten innebär således inget rekord.

I början av sitt anförande sade socialdemokraten herr Johanson i Stockholm, som tillhörde reservanterna, bl. a. följande, som återges på s. 3 i andra kammarens protokoll nr 38 den 25 maj 1928:

”Men trots arbetarnas bestämda motstånd synas lagarna nu skola komma att genomföras. Jag frågar: Vad blir detta om icke tvångslagstiftning mot arbetarna?

Jag nämnde förut, att arbetarna hysa en bestämd misstro till opartiskheten och den ärliga avsikten med den planerade s. k. arbetsfredslagstiftningen. Finnas det då i de föreliggande lagförslagen bestämmelser, som kunna giva ett berättigat stöd för en sådan misstro? Ja, utan tvivel. Ett exempel: Vad ligger det för rättvisa och opartiskhet uti att i 4 § i lagen om kollektivavtal förbjuda tillgripandet av sympatiåtgärder på de områden, där av arbetarna vidtagen sympatistrejck skulle bli till men för arbetsgivarna, men på andra områden tillåta sympatilockout i fullständigt obegränsad omfattning? Lagen förbjuder sådana åtgärder, då de kunna vara av betydelse för arbetarna, men legaliserar dem för arbetsgivarna på de områden, där de äro av betydelse för dem. Kan detta kallas rättvisa? Därtill kommer, att skadestandsbestämmelserna alltid måste komma att drabba arbetarparten mycket hårdare än arbetsgivarparten. Lagen kommer att klämma till arbetarna, medan däremot arbetsgivarna, med stöd av den s. k. § 23 i kollektivavtalen, bli i de flesta fall oåtkomliga. Detta övertag, som den s. k. § 23 redan ger arbetsgivarna, legaliseras av lagen. Den jämställdhet, som staten måste vinnlägga sig om att giva parterna i lagstiftningen, har alldeles uppenbart blivit åsidosatt.”

Många talare uttryckte samma mening, att dessa klasslagar skulle komma att vara ett viktigt verktyg i arbetarköparnas händer i kampen mot arbetarklassen och fackföreningarna. Det var i första hand § 4 i kollektivavtalslagen som man från arbetarrörelsens representanter gick till storms mot liksom att den borgerliga regeringen hade för avsikt att införa en särskild domstol för handläggning av frågor rörande kollektivavtalslagen. Många talare framförde också den bestämda åsikten att arbetarna i trängda lägen inte skulle följa klasslagarna och att det säkert skulle bli tillfällen då stora arbetarskaror kom att helt ställa lagbestämmelserna åt sidan och tillgripa både strejker och bojkotter, oavsett om de kom att betraktas som lovliga eller ej.

Efter omröstningen om lagförslagen begärde socialdemokraten Engberg ordet och yttrade följande:

”Herr talman! Jag skall be att få till protokollet anteckna min reservation mot den *nedriga handling*, som härmed har begåtts mot Sveriges arbetarklass.”

Även det yttrandet finns återgivet i det protokoll som jag tidigare

åberopade, på s.129.

Några talare framförde också den tanken att lagen gav arbetsköparna möjlighet att helt lagligt i än högre grad än hittills missbruka § 23, som den nuvarande § 32 då hette.

Ett kort citat från denna debatt, som alltså varade i över 14 timmar, berör arbetsdomstolens sammansättning och status. Det var socialdemokraten Englund som yttrade följande — det finns återgivet på s. 134 i samma protokoll som jag tidigare nämnt:

”— — — jag har den uppfattningen, som jag skulle ha givit uttryck åt även under den stora principdebatten, för såvitt jag icke strukit mig från talarlistan, att det mest anmärkningsvärda i den rättsordning på arbetsmarknadens område i fråga om kollektivavtalen, som här skall stadgas, är, att man här skapar en enda diktatorisk instans utan möjlighet för den förlorande parten att vädja till en högre instans, såsom fallet är i andra mål.”

De talare som jag här har citerat var företrädare för det socialdemokratiska partiet, och de frågor som dessa arbetarklassens representanter agerade i är samma frågor som vänsterpartiet kommunisterna i dag alltså driver.

Man måste då fråga sig: Har arbetaroppositionen från 1928 års riksdag i sak fått rätt? Var dess farhågor sakligt grundade? Var det en riktig linje som arbetarklassens representanter enades om, när de så hängivet bekämpade tillkomsten av klasslagarna, inte bara i riksdagen utan också utanför den? I sammanhanget skall nämnas att inte mindre än 70 000 arbetare demonstrerade mot tillkomsten av klasslagarna bara här i Stockholm, och naturligtvis förekom stora demonstrationer också på andra ställen i landet.

De här frågorna kan man utan tvekan svara ja på. Det dröjde inte så länge innan verkningarna av arbetsdomstolen gjorde sig kännbara. Redan 1932 avkunnades en hel rad domar som bekräftade arbetarrepresentanternas farhågor, och jag skall referera till några av dem.

I dom nr 1 år 1932 upphävde arbetsdomstolen ett lokalt träffat avtal, som var förmånligt för arbetarna och som de hade tilltvingat sig i en lokal strid. I domen hänvisades till att avtalet inte var underställt och godkänt av SAF:s styrelse. Det var således en dom, baserad på följande mening i § 23 — alltså nuvarande § 32 som jag tidigare citerat: ”Dylikt avtal må ej upprättas utan styrelsens godkännande.” Det hjälpte inte att arbetarorganisationen kunde bevisa att representanter för huvudorganisationerna hade varit med vid förhandlingarna.

Dom nr 18 samma år gällde en tvist om huruvida de avskedanden som företagits stred mot gällande kollektivavtal. I avtalet fanns inskrivet att vid inskränkning av personal skulle den sist anställde i första hand lämna arbetsplatsen. Fackföreningen förde i bevis att företaget inte följt denna bestämmelse; man hade avskedat en arbetare som hade haft längre anställning. Men vad blev domen? Jo, arbetsdomstolen fastslog att även om en sådan bestämmelse fanns i avtalet så kunde den inte strikt följas, och den kunde inte förplikta arbetsgivaren att utan vidare avskeda den anställde. Arbetsköparen fick alltså rätt även i denna väsentliga tvistefråga. En bestämmelse som hade införts i kollektivavtalet sattes helt ur spel.

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

Dom nr 37 samma år berörde en tvist om huruvida företaget hade rätt att beordra ett arbetes utförande i tvåskift utan att härför betala extra ersättning. Någon bestämmelse i kollektivavtalet om skiftarbete fanns inte. Arbetsköparen hävdade att arbetet brådskade och att tvåskift av den anledningen var nödvändigt. Arbetarna vägrade att utföra arbetet efter dessa linjer, eftersom det inte fanns bestämmelser i avtalet om detta, med mindre än att man fick övertidsersättning.

Arbetsdomstolens dom i det fallet blev att fackförbundet och den lokala fackföreningen förpliktades att vidta alla de på dem ankommande åtgärder som var erforderliga för att förmå arbetarna att återuppta arbetet och att därvid ställa sig till efterrättelse de föreskrifter bolaget meddelat om arbetets utförande i tvåskift och om tiden för dessa skifts förläggning. Arbetarnas ersättningsfråga tog inte arbetsdomstolen ställning till. Arbetsdomstolen fastslog således här arbetsköparnas oinskränkta rätt att fritt leda och fördela arbetet. Som vi alla känner till är detta en av grundsatserna i § 32.

I dom nr 44 år 1932 behandlades en tvist om huruvida fackföreningen vidtagit blockad mot en fabrikör. Företaget hade avskedat en arbetare och återopat arbetsbrist som orsak – för att bara några dagar senare annonsera efter arbetskraft. Den avskedade sökte då på nytt arbete men avvisades – han var inte önskvärd. Frågan behandlades helt naturligt av fackföreningen och blev därför känd bland de organiserade arbetarna, med följd att ingen av de organiserade arbetarna tog anställning hos denne fabrikör. Fackföreningen stämde till arbetsdomstolen och dömdes också till skadestånd och andra omkostnader, som skulle betalas till företaget. Domskälet angavs vara olovlig blockad mot företaget. Det hänvisades också till kollektivavtalslagens 4 §.

I en annan dom som arbetsdomstolen avkunnade, nr 17 år 1932, ålades arbetare att uppträda som blockadbrytare. Skyldighet förelåg enligt kollektivavtalslagen att utföra ifrågavarande arbete, trots att det var förklarat i blockad av en annan arbetargrupp. Fackföreningen hade ställt sig bakom arbetarna och ansåg att man inte skulle utföra arbetet. Fackföreningen dömdes att utge skadestånd till företaget, och helt naturligt dömdes också de arbetare som vägrade att ställa upp som blockadbrytare.

Jag vill också omnämna dom nr 100 år 1932 som kanske är den mest omtalade och mest kända. Det gäller ett avskedande som företagits på grunder som inte har med arbetarens uppförande eller arbetarens skötsel av sitt arbete att göra. Det fanns således inga som helt skäl för vare sig uppsägning eller avskedande. Här slår arbetsdomstolen fast att det inte behövs något skäl för uppsägning, dvs. att även om fackföreningen inte gått med på att i kollektivavtalet införa arbetsköparparagrafen om rätten att fritt antaga och avskeda skall den ändå gälla. Arbetsdomstolens dom kan ju inte överklagas, och den var prejudicerande. Det har sedan också ett flertal gånger konstaterats att så är fallet.

I och med dom nr 100 år 1932 upphöjdes i praktiken § 32 i SAF:s stadgar till lag.

Det här är bara några axplock ur arbetsdomstolens domar år 1932. Många fler domar som visar klasskaraktären skulle naturligtvis kunna dras

fram. Det kan vara värt att särskilt understryka att domarna har en omedelbar negativ verkan. Men inte bara det – de är som sagt också prejudicerande. Arbetsköparna har inte bara haft nöjet av den direkta vinsten; prejudikaten har kunnat användas som slagträ mot arbetarna i lokala och andra förhandlingar.

Hur blev det nu i fråga om arbetarnas respekt för klasslagarna? Blev det som arbetarrepresentanterna i riksdagen vid det tidigare angivna tillfället sade, när borgarna genomtrufade den här s. k. arbetsfredslagsstiftningen? Ja, det står säkerligen klart för alla att det under årens lopp förekommit otaliga tillfällen då arbetarna i nödsituationer helt bortsett från både kollektivavtalslagens strejklöslagsparagraf och hotet om instämning till arbetsdomstolen. När arbetarna tvingas gå till kamp för sina livsbetingelser, då kan varken klassdomstolar eller klasslagar hejda dem. Händelserna på arbetslivets område under den senaste tiden har också med all tydlighet visat att man helt enkelt inte kan följa dessa klasslagar.

Vänsterpartiet kommunisterna har vid årets riksdag väckt flera motioner som tar upp dels rättssystemet på arbetsmarknaden, dels maktförhållandena. I inrikesutskottets betänkande nr 16 behandlas två av dessa motioner.

Den första motionen, som jag nu i korthet skall beröra, är motionen 1548, där vi yrkar att skiljenämnds förfarandet inte skall få användas som rättsinstans för lösande av tvister i arbetslivet. Det är ett system som tillämpas med hänvisning till lagen om skiljemän från år 1929, enligt vilken parterna kan avtala om tvisters lösande genom tillsättande av skiljemän. Vi har ansett att den formen av rättsförfarande i arbetstvister är förkastlig av flera skäl. Först och främst bygger systemet på en föråldrad lag, vars paragrafer inte kan anses fylla kravet på ett rättsförfarande, där det inte ens finns överklagningsrätt. Lagens bestämmelser beträffande tillsättande av skiljemän är också diskutabla. Parterna har möjligheter att följa lagtexten och i varje särskilt fall utse en skiljeman vardera, som sedan skall enas om en opartisk ordförande. Man kan också avtala om hur skiljemän skall utses och hur många det skall vara. I de flesta kollektivavtal där denna bestämmelse finns intagen är det vanligaste förfarandet att arbetsköparna utser två man och fackföreningen två, och dessa fyra skall sedan försöka enas om en opartisk ordförande. Kan man inte det, så är det på förhand inskrivet i kollektivavtalet hur man skall gå till väga. Jag kan som exempel nämna att i Göteborg finns det i vissa avtal föreskrivet att socialstyrelsens ordförande utser den opartiske femte skiljemannen, som skall vara ordförande. I andra kollektivavtal är föreskrivet att därest man inte kan enas skall borgmästaren i första hand ha erbjudandet, men han har möjlighet att avsäga sig uppdraget, och gör han det är överexekutorn skyldig att åta sig uppdraget som opartisk ordförande. Beroende på vilka uppgörelser som träffas kan alltså som ordförande utses endera borgmästaren, överexekutorn eller den person som socialstyrelsens ordförande utser.

Men skiljemannaförfarandet är förkastligt även ur andra synpunkter. Det kan inte vara ett vettigt rättssystem att ha det ordnat så, att personer

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

som inkallas som vittnen eller experter för att avge utlåtande i en rättegång eller skiljedom inte ens kan åläggas att tala under ed eller sanningsförsäkran. Vederbörande är med andra ord inte tvingad att tala sanning eller återge rätta förhållandet. Det kan som sagt inte vara vettigt. Det finns också här i Stockholm ett exempel på ett sådant förfarande, där man sedan har tvingats gå till tingsrätten för att få frågan prövad på nytt. Jag skall inte här nämna vilket fall det gällde.

Vidare kan skiljemannaförfarandet bli onödigt kostnadskrävande, eftersom skiljemännen själva enligt lagen avgör hur stort arvode de skall ha. Om någon av parterna anser att skiljemännen har beslutat om för höga arvoden kan man gå till domstol och få arvodenas skälighet prövad. Dessutom tillkommer naturligtvis vanliga processkostnader.

I propositionen 77 angående rättegång i arbetstvister påtalas också de negativa dragen i detta rättsförfarande, och utskottet hänvisar till att arbetsrättskommittén håller på att arbeta med denna fråga. Det sägs att skiljemannaförfarandet kommer att ändras så att tingsrätterna skall fungera som skiljedomare och att statsverket skall svara för skiljemännens arvoden. Men kvar står att skiljedom inte kan överklagas i högre rättsinstans, och detta strider mot vår uppfattning att man alltid skall ha rätt att överklaga en dom.

Av det jag nu har anfört och av vad som anförts i vänsterpartiet kommunisternas partimotion med anledning av regeringsförslaget framgår klart att ett säkrare och bättre rättssystem för handläggning av arbetstvister är en nödvändighet.

Vi har krävt att rättegång i arbetstvister alltid skall vara kostnadsfri för arbetarna. Vi har också krävt att mål i arbetstvister skall anhängiggöras på ort i det län som käranden eller svaranden är bosatt i. Man måste också alltid ha rätt att själv avgöra vem som skall biträda i rätten. I § 13 lagen om arbetsdomstol stadgas nu undantag från den rätten. Vi har också ansett att överklagningsrätt alltid skall finnas.

Vi har funnit att regeringens förslag inte medför något annat än en *organisatorisk ändring av arbetsdomstolen*, innebärande att antalet domare utökas och att arbetsdomstolens arbete kommer att öka i väsentlig mån. Arbetsdomstolens behörighet har således utvidgats. Sin karaktär som klassdomstol bibehåller den dock helt oförändrad. Det kommer att skapas nya prejudikat i anslutning till nya lagbestämmelser som rör arbetslivet och som så småningom träder i kraft.

Vänsterpartiet kommunisterna har yrkat avslag på regeringens förslag till lag om rättegång i arbetstvister. Vi anser att det är nödvändigt med ett helt nytt rättsförfarande i fråga om handläggning av arbetstvister. Arbetsdomstolens prejudicerande domar måste med det snaraste ogiltigförklaras, så att dessa inte i fortsättningen kan användas som slagträ mot arbetarna och fackföreningarna.

Vänsterpartiet kommunisterna har begärt att nytt förslag till lag om rättegång i arbetstvister skall framläggas och att de riktlinjer som anförts i vår motion skall ligga till grund för detta förslag.

Herr talman! Jag vill med hänvisning till det anförda och till vänsterpartiet kommunisternas partimotion yrka bifall till vpk:s reservation vid inrikesutskottets betänkande nr 16.

Herr ULANDER (s):

Herr talman! Min uppgift här är att något beröra inrikesutskottets betänkande nr 15.

Det förslag om facklig förtroendemans ställning som nu behandlas är en del av det reformarbete när det gäller arbetslivets villkor som fackföreningsrörelsen under många år har krävt. Kraven har kommit från arbetsplatserna och formulerats på kongresser och konferenser, och nu har vi kommit fram till tidpunkten för ett praktiskt förverkligande.

Filosofin bakom förslagen är de anställdas rätt till den egna arbetsplatsen.

Lagförslaget om facklig förtroendemans ställning är en viktig del av reformarbetet inom arbetslivet och en förutsättning för övrig arbetsrättslig lagstiftning. Fackföreningsrörelsen har i förhandlingar under många år krävt en lösning av dessa frågor. Någon sådan har inte kommit till stånd. Lagstiftningsvägen har då blivit en framkomlig väg.

I likhet med statsrådet Leijon är jag tillfreds med att utskottets ledamöter i huvudsak kunnat enas om förslaget. Till betänkandet har emellertid fogats tre reservationer. En av dessa reservationer speglar den olust som arbetsgivarorganisationerna öppet visar inför förverkligandet av denna lagstiftning. Jag tänker på reservationen 1. Moderaterna i utskottet yrkar där i stort sett bifall till den numera beryktade motionen 1811. I den pågående debatten här i kammaren tar den ene efter den andre avstånd från reservationen och motionen, men motionen är ändå skriven, och den har naturligtvis haft något syfte. Reservanterna föreslår i princip att tolkningsföreträdet skall tas bort och anför: "Det finns anledning räkna med att arbetstagarparten kommer att avstå från att använda sitt tolkningsföreträde i de fall tolkningsnämnden meddelat beslut som är avsett att gälla till dess tvistefrågan prövats av domstol eller skiljenämnd."

Om man ser på de remissyttranden som avgivits med anledning av lagförslaget finner man att det inte finns något belägg för reservanternas förmodan. Det är naturligtvis omöjligt att arbetstagarparten vill frånhända sig tolkningsföreträdet, eftersom de enligt remissyttranden till lagförslaget ville gå längre än propositionen nu gjort.

Däremot har de olika arbetsgivarorganisationerna i sina remissyttranden gett stöd för uppfattningen att tolkningsföreträdet skulle tas bort.

Inrättandet av tolkningsnämnder är en konstruktion som inte ger några fördelar. I stället för att, som herr Oskarson påstår, förkorta vägen till ett avgörande genom att inrätta tolkningsnämnder förlänger man den. I sådana förhandlingar, liksom i alla andra förhandlingar, blir det naturligtvis så att man har lokala förhandlingar, centrala förhandlingar och en avgörande part. Reservanterna vill ha en tolkningsnämnd, som skall anlitas innan ett ärende kommer till arbetsdomstolen. I stället för att förkorta behandlingsvägen förlänger man den!

Jag tror att moderaterna via den konstruktionen ville komma åt tolkningsföreträdet, och då måste de naturligtvis använda alla sina tillgängliga argument.

Med den nya organisationen av arbetsdomstolen ges vidare möjlighet till snabbbehandling av ärenden genom interimistiska beslut. Det tar

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

ytterligare bort argument för de föreslagna nämnderna.

Statsrådet har också påpekat att det enligt gällande regler finns möjlighet att anlita skiljenämnd i stället för att gå till arbetsdomstol och att det är parternas ensak om de vill lösa en fråga på det sättet.

Den motion som ligger till grund för moderaternas reservation i utskottet var undertecknad av en representant för vardera centerpartiet, folkpartiet och moderaterna, men den stöddes inte i utskottet av något annat parti än moderaterna. Det säger kanske något om motionen och dess syfte.

Herr Hallgren i vänsterpartiet kommunisterna står för reservationen 2. I den reservationen krävs att organisationer som inte har kollektivavtalsförhållande till arbetsgivaren skall ha rätt att utse facklig förtroedeman.

I hela det pågående arbetsrättsliga reformarbetet är det en princip att det är kollektivavtalslutande parter som berörs av lagstiftningen; de organisationer som har det allmänna ansvaret för avtalen skall också få svara för uppgifter som tillkommer organisationer genom lagstiftningen. För övrigt har herr Nilsson i Kalmar utvecklat skälen mot den reservationen.

Beträffande motionen 1810 av herr Gustafsson i Stockholm och herr Sivert Andersson i Stockholm hemställer utskottet att den skall avslås. Intentionerna i motionen tillgodoses dock dels genom propositionen, dels genom utskottets skrivning, där det heter att man kommer att på lämpligt sätt utreda de frågorna. Jag förmodar att det kommer att ske med sådan skyndsamhet att därigenom kravet i motionen 1810 är tillgodosett.

I propositionen föreslås också vissa ändringar i statstjänstemannalagen. Bl. a. föreslås en förlängning av anställningsskyddet från sex till sju månader – detta för att synkronisera anställningsskyddet med ersättningstiden. Utskottsordföranden har behandlat den delen, och jag delar helt hans uppfattning i den frågan.

Herr talman! Jag vill med det anförda yrka bifall till inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 15.

Herr OSKARSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Om jag förstår herr Ulander rätt är han inte främmande för tanken att man efter förhandlingar kan finna att det kanske skulle vara lämpligt att inrätta en tolkningsnämnd, och i så fall är han väl beredd att acceptera det.

Detta är ingenting annat än vad vi begär. Vi har redan nu den uppfattningen att en sådan tolkningsnämnd skulle innebära en snabbare och smidigare handläggning än om parterna skall vara tvingade att gå till arbetsdomstol.

Sedan upprepade herr Ulander åter vad som här har sagts tidigare, nämligen att vårt förslag skulle vara ett försök att komma åt tolkningsföreträdet. Jag vet inte vilken gång i ordningen – tredje eller fjärde – jag måste upprepa att det inte är så. Jag har citerat ur utskottsbetänkandet, och jag kan göra det ännu en gång. Motivet bakom förslaget är enbart att få fram ett system varigenom man kan undvika tidsfördröjningar. Vi är

betänksamma och tror att det kan uppstå sådana, om man tvingas att gå till arbetsdomstolen i varje tvist.

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

Herr HALLGREN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ulander säger att den kollektivavtalslutande parten, som har det fackliga ansvaret och utför det fackliga arbetet, måste vara den som omsluts av lagen och inga andra organisationer.

Nu vill jag bara ställa en fråga till herr Ulander. Stockholms hamnarbetarefackförening, med i dag ca 550 medlemmar, har *en* medlem som tillhör den kollektivavtalslutande fackliga organisationen. Tycker herr Ulander att den medlemmen skall omslutas av förtroendemannalagen, fastän han ändå aldrig kan utnyttja förmånerna, medan den organisation som hela tiden bedriver det fackliga arbetet – i skyddskommittéer, i företagsnämnder, som fackföreningsstyrelse och genom ombud ute på de olika hamnavsnitten – och som dessutom har en heltidsanställd ombudsman skall stå helt utanför lagen? En enda man skulle alltså omslutas av lagen, men han skulle ändå inte kunna utnyttja lagen – det är bara en fördel för arbetsköparna, som därigenom fritas från den kostnad som de skulle erlægga, om också de organisationer som vi har föreslagit skulle omslutas av lagen.

Det är inte så att det blir fråga om några små särorganisationer. Man kan som exempel ta förhållandena i Göteborg, där Transport har ungefär 250 aktiva stuveriarbetare organiserade hos sig och där den andra organisationen har närmare 1 000. Det är de arbetare som tillhör den andra organisationen som utför det egentliga fackliga arbetet och är den aktivaste parten, men de skall således ställas utanför lagens tillämpning. Är det att skapa ordning på en arbetsplats? Jag nämner ändå inte de hamnar där det inte finns en enda medlem i Transportarbetareförbundet utan där samtliga tillhör Hamnarbetarförbundet som fyller de fackliga funktionerna väl så bra som övriga organisationer.

Herr ULANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Hallgren vill jag säga att en tillfällig splittring inom fackföreningsrörelsen naturligtvis inte kan ändra viktiga principer. Jag vill inte i och för sig ta upp någon diskussion om Hamnarbetarförbundet i detta sammanhang, eftersom det är fråga just om en tillfällig splittring, men i ett sådant fall kan man naturligtvis lösa problemet genom ett hängavtal.

Dessutom måste man, när man skall bedriva facklig verksamhet, ha en grund att stå på, och den grunden är naturligtvis ett avtal. Hur skall man kunna bedriva någon facklig verksamhet om man konstant har ett avtalslöst förhållande?

Herr HALLGREN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Om inte alla arbetare på en arbetsplats blir kollektivavtalslutande part skall de således enligt socialdemokratins mening inte komma i åtnjutande av en lagstiftning som ger de fackliga företrädarna en starkare ställning. Det är alltså representanter som är valda av LO-organi-

Torsdagen den
30 maj 1974

Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.

sationer som skall ha lagens skydd och inga andra. Kan det verkligen vara riktigt?

Beträffande Hamnarbetarförbundet sägs att frågan kan lösas genom att man tecknar ett hängavtal. Det kommer vi inte att göra. Vi kommer att driva en effektivare facklig kamp än vad något av de andra förbunden förmår göra just därför att vi är frikopplade från fredsplikten. Det kanske man får känna av så småningom.

Herr ULANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Den som tror att lagstiftningen syftar till att ge LO inflytande har fel. Lagen omfattar förtroendemän från hela fackföreningsrörelsen – TCO, LO, ja, alla de organisationer som svarar för avtalen på de olika arbetsplatserna.

Om man inte tecknar avtal, hur skall man då kunna bedriva facklig verksamhet annat än i de former som herr Hallgren antydde? Vi kommer naturligtvis aldrig överens i den här frågan. Vi har helt olika uppfattningar om och synpunkter på hur facklig verksamhet skall bedrivas.

Herr ANDRÉASSON i Falkenberg (s):

Herr talman! I inrikesutskottets betänkande nr 16 behandlas propositionen 77 med förslag till lag om rättegången i arbetstvister. Utskottet har också haft att ta ställning till motioner som har väckts i anledning av propositionen. Vidare har vpk fogat en reservation vid utskottets betänkande. Låt mig återkomma litet senare till motioner och reservation.

Det huvudsakliga innehållet i propositionen om rättegång i arbetstvister är att man vill ersätta lagen från 1928 om arbetsdomstol. Förslaget innebär en ny domstolsorganisation samt ingripande förändringar i arbetsdomstolens organisation och verksamhet. Den nya rättegångsordning i arbetstvister som föreslås innebär, när det gäller organiserade parter, att förhandlingar först skall föras mellan parterna. Därefter går målet, om uppgörelse inte kunnat träffas, till arbetsdomstolen som första och enda domstol. Tvister som rör oorganiserade arbetstagare går däremot via tingsrätt till arbetsdomstolen i andra och sista instans. I vad gäller organiserade arbetstagare kan, om överenskommelse därom träffas mellan berörda parter, prövning ske även i skiljenämnd.

Begreppet arbetstvist ges en *vid* innebörd i det nya lagförslaget. Detta medför, tillsammans med andra reformer på arbetsrättens område, en ökad arbetsbelastning för arbetsdomstolen. Mot denna bakgrund föreslås att arbetsdomstolen i fortsättningen skall bestå av två ordförande, två vice ordförande och fjorton andra ledamöter. Om arbetsbelastningen vid arbetsdomstolen skulle bli mycket stor kan man öka ut resurserna med ytterligare en ordförande och en vice ordförande. Tilläggas bör att ordförandena skall vara heltidsanställda. Med den nya sammansättningen av arbetsdomstolen skall ledamöterna kunna arbeta samtidigt i skilda sammansättningar utan att bli bundna till vissa sorters tvister. De bör i stället så långt som möjligt få cirkulera och härmed få en bredare syn på de mål som handlägges av domstolen. Det nya förslaget till sammansättning gör att det stora flertalet av arbetsmarknadens parter kan få säte i

Torsdagen den
30 maj 1974.*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

arbetsdomstolen. Vår uppfattning är den att någon tolkningsnämnd mellan parterna vid strandade förhandlingar och arbetsdomstolen inte är av behovet påkallad på grund av den förändring av arbetsdomstolen som kommer att ske.

Dessa nya regler föreslås träda i kraft den 1 juli 1974, samtidigt med lagen om anställningsskydd.

Låt mig så övergå till motioner och reservation. I motionen 1834 av herr Sivert Andersson i Stockholm m. fl. tar man upp frågan om vilket material som får utgöra grund för dom i mål som handlägges av arbetsdomstol. Den ändring som föreslås i 4 kap. 3 § första stycket torde enligt motionärerna innebära att nuvarande ordning ändras. Departementschefen behandlar den av motionärerna aktualiserade frågan på s. 122 och 123 i propositionen. Utskottet har på s. 32 och 33 i sitt betänkande citerat departementschefen. Detta uttalande innebär, som utskottet ser det, att nuvarande praxis i arbetsdomstolens arbete lagfästs. Vid utskottets studiebesök hos arbetsdomstolen och på fråga av utskottets ledamöter bekräftade ordföranden i arbetsdomstolen att arbetsordningen, enligt hans mening, är den som nu blir lagfäst. Med anledning av vad departementschefen skriver samt efter det besked som gavs av arbetsdomstolens ordförande anser utskottet att några farhågor beträffande verkningarna av den föreslagna regeln är obefogade. Jag tror att motionärerna med det skrivna och med det här sagda kan känna sig nöjda.

I motionen 1836 av herr Hermansson m. fl. yrkas avslag på propositionen 77. Vidare yrkas att regeringen skall framlägga förslag till lag om rättsförfarande på arbetsmarknaden med beaktande av att rättegångskostnaden skall vara fri, att man själv skall få välja ombud att föra arbetstagarens talan, att man skall ha rätt till överklagande samt att tvist skall behandlas på ort inom ett län där käranden är bosatt. Reservationen från vpk bygger på bifall till denna motion samt till motionen 1548 som är avlämnad under den allmänna motionstiden.

I motionen 1836 tar man framför allt upp de materiella regler arbetsdomstolen tillämpar. Med andra ord: Man ägnar sig åt innehållet i domstolsutslagen. Så har herr Hallgren även gjort från den här talarstolen. Det är inte detta propositionen 77 handlar om utan om en domstolsorganisation, som skall byggas upp och anpassas till dagens situation, och vidare de regler som skall gälla för domstolen vid handläggning av tvister.

När det gäller det materiella regelsystemet inom arbetsrätten kommer viktiga delar att behandlas av arbetsrättskommittén, som under innevarande år kommer att lägga fram sitt betänkande. I reservationen — i motsats till i motionen — pekas också på detta förhållande, att det materiella innehållet får tas upp i annat sammanhang.

Vpk förutsätter att ett stort antal regionala arbetsrätter, i princip en i varje län, inrättas. Detta är i dagens läge inte någon lämplig lösning. Det skulle inte finnas underlag för ett så stort antal domstolar. I en del län kanske man endast skulle få några få mål om året. Att under sådana omständigheter åstadkomma en effektiv domstolsorganisation med någorlunda enhetlig praxis är inte möjligt. Kravet på en enhetlig rätts-tillämpning i arbetstvister tillgodoses bäst om sådana mål får avgöras av

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

en arbetsdomstol som har erfarenheter och speciella sakkunskaper när det gäller tvister av detta slag.

Vidare bör framhållas att huvudregeln i rättegångsbalken är den att förlorande part skall ersätta den andra partens rättegångskostnader. Denna regel tillämpas även i arbetstvister. Rättshjälpslagen, som tillkom 1972, ger möjligheter till ekonomiskt bistånd för enskild person. Beträffande yrkandet om ombud gäller att part i arbetstvist liksom i annan rättegång har rätt att själv välja ombud. Något ytterligare utöver vad utskottet redovisat beträffande ombud och rättegångskostnader behövs alltså inte.

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet nr 16.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! De två propositioner som i dag behandlas och som berör den arbetsrättsliga lagstiftningen markerar både ett slut och en början – en slutsten, när riksdagen i dag antagit förslagen till lagstiftning om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen och om rättegången i arbetstvister. Därmed har den Åmanska utredningens arbete slutligt förts i hamn. Därmed är *en* del av den arbetsrättsliga lagstiftningens reformering slutförd, nämligen den som har att göra med anställningsskyddet för den enskilde arbetstagaren och skyddet för den fackliga organisationens representant på arbetsplatsen. Samtidigt kan man säga att dagens beslut innebär en början – att grunden nu är lagd för en fortsatt genomgripande reformering av arbetsrätten.

Det som återstår är inte mindre viktigt. Jag tänker här främst på de förslag som arbetsrättskommittén beräknas lägga fram kring årsskiftet och som behandlar medinflytandet, bestämmanderätten både för den enskilde arbetstagaren och för de fackliga organisationerna. Den reformen är minst lika betydelsefull som de reformförslag som riksdagen behandlade i december och de reformförslag som riksdagen i dag behandlar. Det finns ett starkt behov av ett långtgående skydd och vidgade befogenheter för de fackliga förtroendemännen, om principerna för ett ökat inflytande för de anställda i olika avseenden skall kunna förverkligas. Det har inte minst de fackliga organisationerna understrukt.

Jag skulle vilja knyta några reflexioner kring den motion som herr Sivert Andersson i Stockholm och jag har väckt i anledning av lagförslaget om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen. Motionen berör en för de fackliga organisationerna central fråga, nämligen de lokalt anställda fackliga ombudsmännens rätt att få tillträde till ett företag där den fackliga organisation som de representerar har medlemmar. Detta har en mycket stor betydelse för de lokala fackliga organisationerna, särskilt på mindre arbetsplatser, eftersom den lokale ombudsmannen i regel aktivt deltar i de förhandlingar som avdelningen eller klubben för.

Företaget förfogar inte bara över grundmaterial i form av statistik och övriga handlingar som behövs för förhandlingarna, utan också över utrednings- och expertfunktionerna. Så länge det inte föreligger en skyldighet för förhandlande part att på motpartens begäran överlämna

Torsdagen den
30 maj 1974*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

t. ex. avskrifter av material som parten förfogar över och som erfordras för en riktig bedömning av förhandlingsfrågan, så länge har arbetsgivaren i en förhandlingssituation ett mycket starkt övertag, som bara delvis kan avbalanseras genom att den lokale ombudsmannen får möjlighet att komma in på företaget och hjälpa t. ex. en klubb i de lokala förhandlingarna.

Motionen utmynnar i en hemställan att riksdagen skall uttala att fackliga funktionärer som inte är anställda i ett företag men företräder organisation som har medlemmar anställda där beviljas tillträde till företaget samt att finansieringen av den fackliga förtroendemans arbete i vissa fall bör ske med särskild arbetsgivaravgift.

Eftersom det är viktigt att förslaget till lag om facklig förtroendemans ställning kan träda i kraft den 1 juli 1974 som planeras, medger inte tiden att frågan löses i detta sammanhang. Vi har krävt i motionen att detta problem skall skyndsamt utredas och därefter åtgärdas.

Här kan man då tänka sig två möjligheter, antingen att överlämna frågan till arbetsrättskommittén eller att utreda frågan i annan ordning. Eftersom det är angeläget att frågan löses utan onödigt dröjsmål bör den inte föras över till en annan utredning som redan brottas med stora och svåra problem, utan skyndsamt utredas i särskild ordning, t. ex. i en departementsutredning.

Utskottet hänvisar i sin skrivning till propositionen, där det sagts att det kan bli aktuellt att bygga ut förtroendemannalagen med regler angående de icke anställda förtroendemännen. Föredragande statsrådet har hänvisat till möjligheterna att bygga på lagens regler med avtal. Utskottet konstaterar avslutningsvis att det för sin del utgår ifrån att frågorna kommer att utredas i lämpligt sammanhang.

Jag vill ta det här tillfället i akt att understryka utskottets uttalande. Jag har den förhoppningen att uppfyllandet av de krav som vi har ställt i motionen inte skall låta vänta alltför länge på sig. Det kan alltså konstateras att frågan om de fackliga funktionärers ställning, som inte är anställda i ett företag, inte är löst i lagförslaget om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen men att den med det snaraste bör lösas.

När det gäller att reglera just den här frågan avtalsvägen tror jag för min del att vi inte bör vänta oss alltför mycket. Man har från de fackliga organisationernas sida i flera olika frågor sökt en lösning kollektivavtalsvägen, men misslyckats på grund av ett hårdnackat motstånd från arbetsgivarnas sida. Jag vill bara nämna tre frågor: försöket att avtalsvägen få bort den fria uppsägningsrätten, förslaget om styrelserepresentation för anställda och frågan om rätt till ledighet för utbildning. I alla dessa frågor har man från de fackliga organisationernas sida gjort allvarliga försök att lösa problemet avtalsvägen, men misslyckats. Däremot — och det vill jag särskilt betona här för att inga missförstånd skall uppstå — kommer naturligtvis avtal att kunna träffas i de delar av den föreslagna lagen som är dispositiva.

Slutligen, herr talman, beträffande motion 1811, väckt av herr Olsson i Järvsö m. fl., angående en särskild tolkningsnämnd skulle jag bara vilja göra den anmärkningen att förslaget inte tycks vara riktigt genomtänkt. Om förslaget genomfördes skulle det bara innebära, som redan har

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

påpekats från denna talarstol, att en lösning av tolkningstvister ute på arbetsplatserna försenades genom att man införde den här instansen mellan den centrala förhandlingen och arbetsdomstolen. Jag skulle i detta sammanhang också vilja peka på de ökade risker för vilda konflikter som alltid följer av att tvisteförhandlingar på arbetsplatserna drar ut på tiden. De riskerna bör vi inte ta.

Det lagstiftningsarbete, som är slutfört när dessa två propositioner har antagits, har tillkommit för att råda bot på en sedan länge föråldrad brist på maktbalans mellan arbetsgivare och anställda. Det är reformer som för Sveriges samlade löntagaropinion framstår som riktiga och rättvisa. Arbetsgivarens rätt att fritt anställa och säga upp sin personal och att leda och fördela arbetet håller på att avskrivras.

Jag vill, herr talman, med hänvisning till vad jag här anfört yrka bifall till vad inrikesutskottet har hemställt i sina betänkanden nr 15 och 16.

Herr OSKARSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande herr Gustafssons i Stockholm synpunkter på motionen såvitt det gäller tolkningsföreträdet och tidsutdräkten ber jag att få hänvisa till tidigare repliker. Jag har inget nytt att komma med. Det är bara att konstatera att vi skiljer oss åt i uppfattning.

Men låt mig i sammanhanget ändå säga att det väl inte råder något tvivel om att det bland de mindre företagen och deras organisationer finns en ganska utbredd oro över de problem som de kommer att ställas inför i samband med tillämpningen av denna lag. De anser också, och det har framkommit i utskottet, att lagen i vissa stycken är vag och därigenom kan åstadkomma irritation mellan parterna och onödiga tvister samt att det för de mindre företagen också uppstår stora besvär i produktionen när de tillfälligtvis måste frigöra vissa arbetstagare. Det blir alltså en störning i produktionen hos dessa företag, och vi vet vilka bekymmer de redan förut brottas med. Vi behöver bara hänvisa till alla de företagsnedläggelser och konkurser som inträffat under det senaste året för att få klart bevisat att dessa företag har problem, och den här lagen medför ytterligare problem för dem. Vi är alla, det hoppas jag, intresserade av och angelägna om att vi skall ha ett väl fungerande näringsliv och en väl fungerande småföretagsamhet. Det är det som är anledningen till att vi har fört fram vårt förslag och följt upp det i reservation.

Det har tidigare talats om arbetsdomstolen. Den har varit hårt belastad, och det är väl inget tvivel om att den också i framtiden, med det utökade arbetsfält som den får, blir hårt belastad, vilket gör att man kan befara en viss tidsutdräkt i behandlingen av sådana här ärenden.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara med anledning av vad herr Oskarson anförde understryka att de fackliga organisationerna fäster mycket stor vikt vid att tolkningsföreträdet ligger hos organisationerna. Sedan är det naturligtvis ingenting som hindrar att man om parterna är överens inrättar en extra instans mellan den centrala förhandlingen och arbetsdomstolen.

Herr TRÄFF (m):

Herr talman! I inrikesutskottets betänkande nr 14 behandlas bl. a. motionen 1571, som väckts av herrar Torsten Gustafsson i Stenkyrka, Valdo Carlström och mig själv och som tar upp frågan om lön under permittering.

För oss motionärer känns det naturligtvis tillfredsställande att utskottet deklarerar förståelse för de problem som vi påtalat i motionen och att utskottet därtill förutsätter att någon form av lösning skall kunna åstadkommas inom ramen för vissa pågående eller aviserade utredningar.

I det särskilda yttrande som herrar Nordgren och Oskarson fogat vid betänkandet understryks dessutom ytterligare behovet av en snar översyn av regelsystemet.

Det förefaller därför kanske något opåkallat att ta till orda i ärendet. Men, herr talman, jag tror att det för den fortsatta behandlingen av permitteringslönefrågorna såväl i utredningssammanhang som i den allmänna debatten kan vara av värde att några ytterligare kommentarer finns med i dagens protokoll.

Låt mig då bara först erinra om att i den lag om anställningsskydd som träder i kraft den 1 juli i år stadgas i 21 § att företag vid permitteringar överstigande två veckor i en följd eller tillsammans mer än 30 dagar under ett kalenderår skall utbetala full lön under den överskjutande tiden. Företaget får inte avräkna vad den anställde eventuellt kan ha förtjänat på annat håll. I det fallet föreligger en skillnad i förhållande till vad som gäller i fråga om uppsägningslön. Den skillnaden framgår inte klart av utskottets skrivning, men det är värt att observera att permitteringslönen är en ovillkorlig utgift för det enskilda företaget.

Det finns också anledning att rent allmänt konstatera att den här aktuella paragrafen innebär, att man introducerar en förändrad riskfördelning vid sysselsättningsstörningar – en förändring som jag inte är helt övertygad om att lagstiftarna har avsett.

För närvarande gäller att arbetsgivaren betalar permitteringslönen under de första fem dagarna och att arbetslöshetskassan i normalfallet sedan tar över. Det är ett system som grundar sig på ett mellan arbetsmarknadsparterna träffat avtal, som nu är tio år gammalt.

Det har medfört – förutom att arbetslöshetsförsäkringens karenstid har kunnat sättas till fem dagar – att permitteringar numera praktiskt taget enbart förekommer, då orsaken är att söka i omständigheter som ligger utanför arbetsgivarens kontroll, dvs. i sådana situationer som utskottet betecknat som force majeure-fall. Företagen har sålunda frivilligt tagit på sig en "självrisk" motsvarande en veckolön, och den återstående risken har den anställde avlöst genom att försäkra sig i arbetslöshetskassa. Även arbetsgivarna bidrar med – för närvarande – 0,4 procent av lönesumman i det s. k. KSA-systemet.

Jag har därför svårt att se, herr talman, att lösningen på de problem för företaget som den nya lagen skapar vid permitteringssituationer – och som också inrikesutskottet vitsordar – kan vara annat än en allmän arbetslöshetsförsäkring. Det är därför angeläget att en sådan genomförs så snart som möjligt.

Alldeles särskilt känsliga för den här typen av kostnader är naturligtvis

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974.

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

nystartade företag och de mindre företagen i glesbygderna och inom stödområdena. De är inte sällan beroende av direkt eller indirekt stöd från samhället och har följaktligen i många fall inte resurser att ekonomiskt klara en permitteringssituation av force majeure-karaktär. Det finns exempel på företag som på grund av oljekrisen råkade i sådana besvärliga situationer och som sannolikt skulle ha tvingats att helt upphöra med sin verksamhet, om den här aktuella lagen redan hade varit i kraft. Det skulle i så fall ha betytt friställningar av hela personalstyrkan och inte bara av dem som nu permitterats.

Herr talman! Det kan ju inte ur någon synpunkt vara tillfredsställande att en lag som tillkommit för att öka anställningstryggheten kan få motsatt verkan i praktiken. Det borde därför vara möjligt att nå en bred samling kring önskemålen om justeringar.

Och till sist: En verklig trygghet i anställningen kan bara erbjudas medarbetare i företag som själva kan planera för framtiden med ett rimligt mått av trygghet för sitt eget fortbestånd.

Herr ÖSTRAND (s):

Herr talman! Trots att jag varken är motionär eller ledamot av inrikesutskottet vill jag inför kammaren uttrycka min stora tillfredsställelse över det lagförslag som vi nu behandlar. I framtiden kommer det att ge de fackliga förtroendemännen helt andra möjligheter att bedriva fackligt arbete på sin arbetsplats. Det är naturligtvis också en förutsättning för att det omfattande reformarbete som under senare år genomförts och som inom en snar framtid kommer att genomföras på arbetslivets område skall kunna följas upp på ett riktigt sätt. Man kommer ju aldrig ifrån det faktum att detta i första hand är en bevakningsfråga.

Nu kommer den facklige förtroendemannen med lagens stöd att på ett effektivt sätt kunna tillvarata sina arbetskamraters rättigheter i olika avseenden. Det kan sannerligen behövas, eftersom det här förslaget — liksom tidigare förslag som riksdagen har antagit och som berör förhållanden på arbetsplatsen — i vissa avseenden givetvis kan vara kontroversiellt.

Dagens förslag utgör ur facklig synpunkt en förbättrad garanti för att avtalen efterlevs. Samtidigt är jag övertygad om att företagen på sikt kommer att inse betydelsen av att de fackliga uppgifterna — vilka inom parentes sagt inte enbart har att göra med lönesättningar — kan skötas tillfredsställande. Jag tror att den här reformen innebär att många missförstånd, som kan skapa stor irritation, i fortsättningen kommer att kunna klaras upp på ett bättre sätt, och det bör även arbetsgivarna kunna hälsa med stor tillfredsställelse.

Jag är alltså övertygad om att när det nu ges möjlighet att bedriva ett effektivt fackligt arbete på arbetsplatserna kommer det inte bara att bidra till att den enskilde löntagaren känner ett större mått av trygghet och en större tillfredsställelse med sin egen arbetssituation utan också att skapa bättre relationer i olika avseenden mellan företag och anställda.

Herr talman! Jag har velat säga detta mot bakgrunden av att jag själva under många år har arbetat som facklig funktionär och på nära håll

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

upplevt hur svårt det ofta är för organisationerna att bedriva ett framgångsrikt fackligt arbete på arbetsplatserna. Orsakerna har i många fall varit svårigheten att rekrytera lämpliga medlemmar som har varit villiga att åta sig de fackliga uppgifterna, vilka för det mesta är mycket arbetskrävande. Mycket av det här arbetet har också fått utföras efter arbetstidens slut utan någon som helst ersättning. Samtidigt har medlemmen varit medveten om att han inte haft den trygghet i anställningen som är en nödvändig förutsättning för att fackliga uppgifter skall kunna skötas på ett riktigt sätt.

Som jag ser det måste dock även den här lagen kompletteras, åtminstone i ett avseende. Det gäller den facklige funktionärens ställning och möjligheter till fritt tillträde till arbetsplatser, där hans organisation har avtal eller regelmässigt är avtalslutande part. Den här frågan har ju också tagits upp i ett tidigare inlägg av herr Gustafsson i Stockholm liksom i några socialdemokratiska motioner där han själv är medmotionär.

Utskottet har av naturliga skäl inte direkt kunnat tillstyrka dessa motioner. Men skrivningen i både propositionen och utskottsbetänkandet vill jag ändå tolka så att man förutsätter att denna fråga skall lösas inom en snar framtid. Jag tror att det är viktigt att lagstiftningen kompletteras i detta avseende.

Själv är jag funktionär i Svenska byggnadsarbetareförbundet. Där har vi genom byggnadsavtalets konstruktion under många år haft fritt tillträde till arbetsplatserna. Men som här tidigare nämnts finns det tyvärr många områden där dessa möjligheter inte föreligger. Därför måste frågan om de fackliga funktionärernas ställning lösas snarast möjligt – gärna lagstiftningsvägen.

Herr talman! Jag tänkte stanna här. Men eftersom jag ser att herr Olsson i Järvsö står efter mig på talarlistan kan jag inte underlåta att beröra motion nr 1811, där han står som första namn, genom att citera ett inlägg av herr Olsson i en liten pressdebatt som han och jag har haft i anslutning till den här frågan: "Östrand säger t. ex. att vi inte vill vara med om att stärka de fackliga förtroendemännens ställning.

Det vill vi visst det! Vi går inte mot lagstiftningen. Vad vi föreslår är ett uppskov under sex månader för att ge parterna tillfälle överlägga om oklarheter och tillämpningsproblem, inte minst vad det gäller de problem som kan uppstå för mindre företag i tillämpningen.

Östrand säger vidare att det tidigare inte gått att lösa dessa frågor vid förhandlingar. Detta beklagar jag lika mycket som han! Men nu föreligger lagförslag och vi föreslår överläggningar om tillämpningen m. m. Detta bör rimligen leda till positivt resultat och undanröja anledningar till irritation vilket bör vara till fördel för båda parter.

Vårt förslag om tolkningsnämnder syftar till att snabbare lösa ev. tvister och därmed skapa bättre förhållanden på arbetsplatserna. Det föreligger således inte någon negativism från motionärernas sida, tvärtom tror vi att kontakter och resonemang mellan arbetsmarknadens parter gagnar även det fackliga arbetet."

Herr talman! Jag tycker att detta med all tydlighet visar kluvenheten i resonemangen. Utåt vill man med krystade motiveringar ge sken av att

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

man är för en förstärkning av förtroendemannens ställning. Samtidigt väcker man en motion där man räknar upp en rad problem som nu skall uppstå för företagen, och man avslutar med att dels yrka uppskov med ikraftträdandet, dels yrka att arbetstagarnas tolkningsföretråde skall tas bort. Jag tycker, herr talman, att detta är ett praktexempel på *centerpartiets* sätt att tillvarata löntagarnas intressen, som man i olika sammanhang pläderar så varmt för. Visserligen har man nu i efterhand tagit avstånd, både i utskott och i kammardebatt, från vad som står i den här motionen. Men man kommer aldrig ifrån det faktum att herr Olsson i Järvsö är *initiativtagare till denna motion, och som jag ser det öppnar detta intressanta perspektiv för framtiden.*

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Herr OLSSON i Järvsö (c):

Herr talman! Trots att jag har drabbats av en allvarlig heshet finner jag anledning att göra ett kort inlägg i den här debatten.

Anledningen är den motion som jag och några andra riksdagsledamöter har väckt i anledning av propositionen 88 med förslag till lag om facklig förtroendemanns ställning på arbetsplatsen. Vi som motionerat har anknytning till de mindre företagens organisationer, vilket är ganska viktigt att uppmärksamma. I motionen har yrkats att ikraftträdandet av ifrågasvarande lag skulle framskjutas ett halvt år för att ge utrymme för förhandlingar mellan arbetsmarknadsparterna i syfte att åstadkomma klarare riktlinjer för tolkning och tillämpning av lagen före ikraftträdandet. Vi har vidare hemställt om förslag till inrättande av s. k. tolkningsnämnder som skulle möjliggöra snabbare lösning av eventuellt uppkommande tvister. Detta skulle gälla i avvaktan på pågående utredningar i frågan inom arbetsrättskommittén, vilken ju räknar med att avlämna sitt förslag under senare delen av detta år.

Tyvärr har motionen i vissa socialdemokratiska tidningar samt i en del fackförbundsorgan använts som slagträ mot centern. Man har förvanskat motionens syfte och lagt en helt annan mening i den än vad motionärerna avser. Centern går emot lagen om de fackliga förtroendemannens ställning på arbetsplatserna, har varit en stående rubrik. Detta är i grunden fel. Men för att kunna använda motionen för angrepp mot centern har man nedlåtit sig till helt vilseledande referat.

Det kan inte anses anmärkningsvärt att enskilda ledamöter av denna kammare väcker motioner i stora och viktiga frågor, i synnerhet i frågor som växer fram under stark tidspress. Dylika synpunkter som framförs i motioner och som ofta är ett resultat av kontakter med människor utanför detta hus kan ju ofta fästa uppmärksamheten på problem i de föreliggande förslagen och bidra till att belysa frågorna samt informera dem som i olika avseenden kommer att få kontakt med de lagar vi stiftar. Det kan alltså inte vara anmärkningsvärt att vi väcker motioner och ställer förslag i sådana fall.

I motionen har vi slagit fast att vi är positiva till att de fackliga förtroendemannens ställning på arbetsplatserna förbättras. Vi har heller *inte gått emot* den föreslagna lagen — vi har endast velat ha rådrom för

ytterligare överläggningar om tillämpningen.

Denna lagstiftning har ju tillkommit under stor brådska, som här tidigare antytts. Så sent som våren 1973 fick den s. k. Åmanska utredningen uppdraget att utreda frågan om förstärkt skydd för fackliga förtroendemän. Förslag avlämnades i december 1973, varefter förslaget gick ut på remiss. Proposition i ärendet har avlämnats under vårriksdagen. Det är en ovanligt kort tid för utredning och lagstiftning i en så stor och i grunden ny fråga. Det har inte funnits tid för önskvärda förhandlingar och diskussioner mellan berörda parter som skulle ha garanterat att tillämpningen av lagen skulle kunna ske utan friktioner. Den uppfattningen har också framförts i ett flertal av remissyttrandena.

Det är min uppfattning – och jag tror att den delas av många – att det är bäst för båda parter i det här avseendet om man så långt som möjligt kan lösa dylika frågor förhandlingsvägen. I varje fall bör man vid förarbetena för en lagstiftning dryfta frågan ingående med parterna. Detta kan inte vara till någondera partens nackdel.

Jag vill för min del beklaga att det inte har funnits tidsutrymme till ordentliga förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter i det stora arbete som nu pågår för att reformera arbetslivet. Jag vill också beklaga – och det har jag sagt tidigare – att de stora arbetsgivarorganisationerna inte har visat större intresse för och större vilja till att lösa de här frågorna förhandlingsvägen. Då hade vi säkert nått bättre förslag och mindre irritation.

Att vi är positiva till en förstärkning av de fackliga förtroendemannens ställning på arbetsplatserna framgår för övrigt av ingressen till motionen. Eftersom motionen har diskuterats så mycket vill jag ur den citera följande:

”De fackliga organisationerna har enligt vår uppfattning betydelsefulla uppgifter även utanför den primära att direkt ta till vara de anställdas intressen gentemot arbetsgivarna. De lokala fackliga organisationernas insatser har stor inverkan på möjligheterna att skapa ett gott förhållande mellan de anställda och företaget samt på det dagliga arbetets smidiga gång. Självfallet behövs regler för denna verksamhet, avseende bl. a. de fackliga förtroendemannens rätt till ledighet och ekonomisk gottgörelse för utfört fackligt arbete. Det medverkar till ökat intresse och ansvarsstagande från de anställdas sida även för företagets allmänna stabilitet, utveckling och sysselsättningsförmåga.”

Efter vad jag försport har utskottet vid behandlingen av motionen haft förståelse för de synpunkter som framförts i densamma och ägnat dem god tid i överläggningarna. Utskottet konstaterar att lagstiftningen skall kompletteras med kollektivavtal och förutsätter att förhandlingar i detta syfte tas upp utan särskilt ingripande från statsmakterna. Man säger vidare att det hade varit önskvärt att dessa förhandlingar kunnat ske före lagens ikraftträdande, men att detta kan bli svårt under den korta tiden fram till den 1 juli i år. Man vill dock inte förorda ett uppskov med hänsyn till de övriga arbetsrättsliga lagar som är avsedda att fungera från denna tidpunkt.

Motivet för motionsyrkandet om inrättande av tolkningsnämnder var farhågor för långa väntetider i arbetsdomstolen innan frågorna kom till

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

avgörande. Här om säger utskottet följande: "Utskottet vill först peka på att arbetsdomstolen enligt 12 § i lagförslaget skall handlägga målen skyndsamt. Interimistiskt beslut kan parterna i brådskande fall påräkna inom loppet av ett par dagar. Med hänsyn till tidsfaktorn synes det alltså knappast finnas anledning för statsmakterna att ta initiativ till upprättande av en tolkningsnämnd. — — — Om parterna vill inrätta en rådgivande nämnd kan detta ske utan lagreglering eller statsmakternas medverkan i övrigt. Slutligen kan anmärkas att parterna kan välja att låta tvister om förtroendemannalagen avgöras av skiljenämnd i stället för av arbetsdomstolen."

Om det således skulle visa sig att handläggningen i arbetsdomstolen i praktiken kommer att dra ut på tiden till följd av stor arbetsbelastning, så finns denna möjlighet — som jag tycker är bra — att tillsätta en rådgivande nämnd eller, i andra hand, att utse en skiljenämnd.

Utskottet har alltså ansett att de frågor som vi i motionen befarat skulle leda till komplikationer kan lösas inom ramen av de föreslagna reglerna. Fastän man inte kan vara helt övertygad om möjligheterna härav anser jag mig för dagen kunna ansluta mig till utskottets skrivning. Jag finner inte att en reservation i detta läge kan tjäna saken bättre. Jag vill dock uttala förhoppningen att tillämpningen av lagstiftningen skall ske i en anda av ömsesidig förståelse och med syftet att skapa konkurrenskraftiga och sysselsättningsbefrämjande företag med allt bättre trivsel och arbetsmiljö för de anställda.

Herr talman! Jag kommer alltså att rösta för inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 15.

Herr ÖSTRAND (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var ju på sitt sätt tillfredsställande att herr Olsson i Järvsö nu tog avstånd från den motion han tidigare har ställt sig bakom. Men herr Olsson kunde ändå inte underlåta att göra ytterligare ett litet angrepp på de fackliga organisationerna, när han beklagade att de organisationerna tidigare inte har visat någon större vilja att lösa dessa frågor förhandlingsvägen.

Jag kan försäkra herr Olsson att de fackliga organisationerna under många år har lagt ned stor möda och kraft på att lösa dessa frågor avtalsvägen, men det har tyvärr inte gått. Och då har vi den fördelen att kunna vända oss till regeringen, som är lyhörd för de här frågorna. Det är vad som har skett även i detta fall, och det är av den anledningen som vi i dag kan fatta beslut om denna lag, som kommer att få stor betydelse i framtiden.

Frågan om tolkningsnämnder, som nämnts i olika sammanhang i dag, är inte ny. Inom byggnadsindustrin har vi sedan många år en riksskiljenämnd som har att avgöra frågor om riksprislistorna. Jag kan försäkra herr Olsson i Järvsö att det inte bidrar till en snabbare behandling av ärendena, utan tvärtom. Parterna inom byggnadsindustrins avtalsområde går numera mycket sällan till riksskiljenämnden, bl. a. just på grund av att det medför så lång tidsutdräkt.

Den här lagen rör det fackliga arbetet på arbetsplatserna. Då är det naturligt — jag instämmer i vad fru statsrådet Leijon sade — att den

fackliga förtroendemannen har tolkningsföreträde när det gäller att avgöra vad som är att hänföra till fackligt arbete.

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974

Herr OLSSON i Järvsö (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att herr Östrand måste ha hört fel. I annat fall har jag uttryckt mig otydligt, och det beklagar jag i så fall.

Jag sade att jag beklagade att de stora arbetsgivarorganisationerna – inte de fackliga organisationerna! – inte har visat intresse och vilja nog att förhandla fram den förändring på arbetslivets område som arbetstagarna nu kräver.

För övrigt noterar jag med tillfredsställelse att herr Östrand här på ett positivt sätt refererat en del av vår pressdebatt. Jag hoppas att vi i fortsättningen kan föra debatten på det planet och referera vad som verkligen sägs i motioner och annat material på ett riktigt sätt – det tror jag att vi kommer längst med i det långa loppet – i stället för att förvanska vad som har skrivits och sagts.

Herr SIVERT ANDERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Inrikesutskottet behandlar i sitt betänkande nr 16 min motion nr 1834. Syftet med motionen var att säkra att det inte uppstår en sådan glidning i lagstiftningen att gällande ordning i fråga om formerna för handläggningen av ärenden i arbetsdomstolen ändras. Utskottets skrivning innebär en försäkran om att någon förskjutning av gällande ordning inte kommer att ske, och vår oro på denna punkt har därmed stillats.

Detta konstaterande borde innebära att jag inte hade någon anledning att anmäla mig på talarlistan. Men det har under debatten anförts en del synpunkter som jag anser det nödvändigt att något kommentera.

Först till frågan om det vettiga i att ändra en lag som ännu inte har trätt i kraft – det har av talare under förmiddagen upphöjts till något slags dygd. Jag vill då framhålla att detta är en lagstiftning som skall förankras ute i arbetslivet och att de fackliga organisationerna nu under ganska lång tid har informerat om den. När den ändras innan den ens har trätt i kraft uppstår onödiga svårigheter i informationshänseende. Som väl är, är ändringen inte så omfattande att det spelar någon avgörande roll. Men rent principiellt måste man vara mycket försiktig med att göra sådana saker.

När det sedan gäller förtroendemannalagen tycker jag att den diskussion som förts på förmiddagen behöver en ytterligare bakgrundsbeskrivning. Jag tänker citera ett avsnitt ur protokollet från den socialdemokratiska partikongressen hösten 1972, då vi diskuterade studiearbetet ute i arbetslivet – alltså vuxenutbildningsfrågorna. Jag skall citera ett anförande som jag själv höll, som jag tror att det kan finnas visst intresse av att föra in i kammarens protokoll. Jag anförde:

”Men det finns många svårigheter att överbrygga i det frivilliga studiearbetet. Arbetsgivarnas inställning är på ett otillbörligt sätt avgörande för hur man ska lyckas med studiecirklar ute i verkstadsclubbarna. Medan en del företag aktivt stöder den s. k. uppsökande verksamhet som bedrivs för att presentera studieprogram och studieformer, upplever vi

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

hur man på andra håll omöjliggör denna verksamhet. En del företag har nekat den fackliga organisationen att på egen bekostnad och med stöd av statsanslag organisera en aktivt uppsökande verksamhet för studiecirklar. Sådana otillständiga tilltag är fullkomligt oacceptabla för den fackliga rörelsen. Jag betraktar detta som ett försök att göra inskränkningar i den fackliga friheten, eftersom dessa metoder alltid används inom den fackliga rörelsen. När vi nu genom det nya statsbidraget fått en möjlighet att blygsamt utöka denna aktivitet finner vi att en del företag direkt saboterar statens intentioner. Dessa företags skandalösa, nonchalanta och sabotagebetonade verksamhet kan inte accepteras. Vi måste hävda den fackliga rörelsefriheten även för dem som direkt arbetar med studieverksamheten. Frågan sammanhänger givetvis med övriga fackliga representanters rörelsefrihet, men jag har valt att ta upp frågan under denna punkt på dagordningen, eftersom problemen är akuta på studieområdet.”

Sedan kommer yrkandet: ”Jag yrkar att kongressen ger partistyrelsen i uppdrag att i samverkan med LO aktualisera lagregler som garanterar fullständig facklig rörelsefrihet på företagen.”

Det är den lagen som vi alldeles strax skall ta ställning till. Jag vill peka på det nödvändiga i att man verkligen snabbt får ut den här lagstiftningen i tillämpning på företagen.

Under kammarens debatt har också diskuterats skillnaderna mellan små och stora företag. De stora företagen är på intet sätt några änglar på den svenska arbetsmarknaden, men det är något som man ännu mera kan säga om de små företagen. Jag kan avslöja att Svenska metallindustriarbetareförbundet har tillsatt en särskild delegation, som har till syfte att arbeta fram regler som gör det möjligt för de anställda i småföretagen att på ett verksam sätt utöva inflytande även på de områdena.

Jag vill alltså kraftigt betona att det inte alls ligger till så att det är för småföretagen särskilt svåra problem som nu är aktuella och behöver lösas; det som behöver lösas är de anställdas problem vid de små företagen — frågor som vi i framtiden kommer att återkomma till. Jag tror att tankegångarna då kommer att vara helt andra än de som framförts från flera håll under förmiddagen.

Herr EKINGE (fp):

Herr talman! Herr Sivert Andersson i Stockholm återkommer och tar i polemiserande ordalag upp den problematik som ligger i att man kan känna behov av att få en lag ändrad redan innan den träder i kraft. Han tycker det är orimligt att framföra sådana synpunkter på en lagstiftning som skall gälla arbetslivet, varigenom onödiga svårigheter kan uppstå att föra ut den.

Ja, men man kommer ju i samma situation när man för fram helt nya lagförslag på ett sent stadium! Jag vill, herr talman, gärna understryka detta för att inte intrycket från dagens debatt skall bli att det inte är rimligt att föreslå ändringar i en lag som icke har trätt i kraft. När vi därtill som motionärer har kommit i samma situation som herr Sivert Andersson själv gjort med avseende på sin egen motion, nämligen att vi i väsentliga delar har fått de synpunkter som vi fört fram beaktade och tillgodosedda genom utskottets skrivning, har vi nått resultat med

motionen. Då har vi främjat idén, och då har vi ställt oss på samma plan som statsrådet, som lämnar en proposition så här sent.

Jag vill som sagt bara understryka detta för att intrycket av debatten skall bli att ett sådant här tillvägagångssätt måste anses helt acceptabelt.

Herr SIVERT ANDERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag vill säga till herr Ekinge att det är en viss skillnad för de fackliga organisationerna mellan att ändra tidigare lämnad information, beroende på att en ännu inte antagen lag ändras, och att gå ut och informera om en helt ny lag, eftersom man i det senare fallet så att säga börjar från början. Det medför både besvär och kostnader att ändra en information som man under ganska lång tid har lämnat.

Jag reagerar egentligen inte mot ändringen i och för sig, utan jag reagerar mot att det av herr Ekinge tidigare under dagen har upphöjts till någon sorts dygd att göra så här. Jag vill i stället peka på att det är angeläget att visa största varsamhet när det gäller sådana åtgärder.

Överläggningen var härmed slutad.

Inrikesutskottets betänkande nr 14

Punkten 1

Positioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Hallgren, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Olsson i Stockholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Hallgren.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Olsson i Stockholm begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 300
Nej – 17

Punkten 2

Positioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Hallgren, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Olsson i Stockholm begärde votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Hallgren.

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Olsson i Stockholm begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 301
Nej — 17

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Hallgren, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Olsson i Stockholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Hallgren.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Olsson i Stockholm begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 301
Nej — 17

Inrikesutskottets betänkande nr 15

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Nordgren och Oskarson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Oskarson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Nordgren och Oskarson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Oskarson begärde

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 268
Nej — 47
Avstår — 2

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen, m. m.*

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Hallgren, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hallgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Hallgren.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hallgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 299
Nej — 17
Avstår — 3

Punkterna 4 och 5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herrar Nordgren och Oskarson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Oskarson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herrar Nordgren och Oskarson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Oskarson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 269
Nej — 49
Avstår — 1

Torsdagen den
30 maj 1974

Valutalagstift-
ningen, m. m.

Punkterna 7 och 8

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Inrikesutskottets betänkande nr 16

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Hallgren, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hallgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 16 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Hallgren.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hallgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 300
Nej — 17

§ 15 Valutalagstiftningen, m. m.

Föredrogs finansutskottets betänkande nr 23 i anledning av propositionen 1974:89 angående ändringar i valutalagstiftningen, m. m., jämte motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1974:89, under återopande av utdrag av statsrådsprotokoll över finansärenden den 29 mars 1974,

1. föreslagit riksdagen att anta ett vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i valutalagen (1939:350),

2. begärt riksdagens samtycke till att Kungl. Maj:t med stöd av 1 § tredje stycket valutalagen (1939:350) förordnade, att vad som föreskrevs i 2 § första stycket 1, 2 och 4—8, 5 § 1 och 3 samt 9 § skulle äga fortsatt tillämpning under tiden den 1 juli 1974—den 30 juni 1975,

3. velat inhämta riksdagens yttrande över vid propositionen fogade förslag till

A. kungörelse om ändring i valutaförordningen (1959:264),

B. kungörelse om fortsatt giltighet av valutaförordningen (1959:264).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås att valutalagen ändras så att det blir formellt möjligt för riksbankens valutastyrelse att vid prövning av fråga om tillstånd för svenska företag att göra direktinvesteringar utomlands beakta även industri- och sysselsättningspolitiska synpunkter. Vidare föreslås att valutastyrelsen utökas med fyra ledamöter vid prövning av ärenden om utlandsinvesteringar. Dessa ledamöter, som skall utses av Kungl. Maj:t, utgörs av två departementsrepresentanter och två före-

Torsdagen den
30 maj 1974*Valutalagstift-
ningen, m. m.*

trädare för de anställdas organisationer. På yrkande av minst tre av de ledamöter eller suppleanter som deltagit i styrelsens beslut skall beslutet underställas riksbanksfullmäktiges prövning.

I propositionen begärs vidare riksdagens samtycke till förordnande om fortsatt valutareglering för tiden den 1 juli 1974—den 30 juni 1975. För riksdagens yttrande framläggs i anslutning härtill förslag till bestämmelser om fortsatt giltighet av valutaförordningen under samma tid.

Slutligen föreslås ändring i valutalagen och valutaförordningen innebärande att postverket kan, i stället för postbanken som den 1 juli 1974 går samman med Sveriges Kreditbank till PK-banken, förordnas som valutabank.

De föreslagna ändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1974.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels de i anledning av propositionen väckta motionerna

1974:1792 av herrar Kristiansson (c) och Josefson (c) vari hemställts att riksdagen beslutade att åtta av ledamöterna i riksbankens valutastyrrelse skulle utses av fullmäktige i riksbanken och tre av Kungl. Maj:t, av vilka två i vardera fallet skulle tjänstgöra enbart i ärenden som rörde direkta investeringar utomlands,

1974:1812 av herr Granstedt m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen beslutade att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådana kompletteringar till den föreslagna lagen om ändringar i valutalagstiftningen att svenska investeringar i Moçambique, Angola, Guinea-Bissau, Kap Verde och Namibia förbjöds.

1974:1813 av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att 1 § tredje stycket valutalagen skulle erhålla av motionärerna föreslagen, mer preciserad lydelse i syfte att klargöra att lagändringen stod i överensstämmelse med de av departementschefen åberopade undantagsbestämmelserna i OECD:s kapitalliberaliseringsstadga,

2. att samtliga ledamöter av valutastyrrelsen utom de som ägde att företräda finans-, industri- och arbetsmarknadsdepartementen skulle utses av fullmäktige i riksbanken,

3. att minst två av ledamöterna i valutastyrrelsen vid behandling av ärenden rörande direkta investeringar utomlands skulle företräda de anställdas organisationer,

1974:1814 av herr Hellström m. fl. (s) vari hemställts att riksdagen beslutade om av motionärerna föreslaget tillägg i förslaget om ändring i valutalagen (1939:350) § 1, innebärande att valutastyrrelsen före behandlingen av en ansökan om direktinvestering utomlands borde inhämta yttrande från det ansökande företags fackliga organisationer,

1974:1815 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställts att riksdagen beslutade

Torsdagen den
30 maj 1974

*Valutalagstift-
ningen, m. m.*

1. att anta av motionärerna framlagt förslag till lag om ändring i valutalagen 1939:350, innebärande förbud mot svenska investeringar i områden under kolonialt förtryck och i stater som utövade sådant förtryck eller hade fascistisk eller rasistisk regim,

2. att hos regeringen hemställa om utredning och förslag om vidare förändring av valutalagstiftningen i enlighet med vad som i motionen i övrigt anförts,

1974:1816 av herrar Olsson i Järvsö (c) och Sjönell (c) vari hemställdes att riksdagen beslutade

1. att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning beträffande utlandsinvesteringarnas inverkan på näringsliv och sysselsättning i Sverige samt möjligheterna att genom en mera aktiv näringspolitik stimulera ökade industriinvesteringar inom landet samt

2. att i avvaktan härpå avslå proposition 1974:89 i vad avsåg förslaget till lag om ändring i valutalagen,

1974:1817 av herrar Träff (m) och Magnusson i Borås (m) vari hemställdes

1. att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition 1974:89 i vad gällde förslag till lag om ändring i valutalagen (1939:350) för sin del skulle anta av motionärerna framlagt förslag till lag om ändring i valutalagen, innebärande bl. a.

dels att författningstexten mera direkt skulle avspegla bestämmelserna i OECD:s kapitalliberaliseringsstadga,

dels att riksbanksfullmäktiges beslut i valutaärenden skulle kunna prövas av Kungl. Maj:t i de fall då fullmäktiges beslut inte var enhälligt,

2. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om en sakkunnigutredning med uppgift att, för att underlätta tillämpningen av valutalagstiftningen, klarlägga betydelsen av utlandsinvesteringar för Sveriges ekonomi,

1974:1818 av herrar Ullsten (fp) och Wikström (fp),

dels den vid riksdagens början väckta motionen 1974:598 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen i skrivelse till riksbanksfullmäktige som sin mening uttalade att skärpt restriktivitet borde visas vid tillståndsgivning till investeringar i utlandet och att svenska investeringar i länder med fascistisk regim borde upphöra.

Utskottet hemställde

1. beträffande utredning om utlandsinvesteringarnas inverkan på Sveriges ekonomi att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att motionerna 1974:1816 moment 1 och 1974:1817 moment 2 överlämnades till koncentrationsutredningen för beaktande,

2. beträffande yrkande om avslag på proposition 1974:89 i vad avsåg förslaget till lag om ändring i valutalagen att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1816 moment 2,

3. beträffande ändring av valutalagen (1939:350) att riksdagen skulle

- a. avslå motionen 1974:1814,
- b. avslå motionen 1974:1815 moment 1,
- c. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna 1974:1813 moment 1 och 1974:1817 moment 1 samt med bifall till motionerna 1974:1792 och 1974:1813 momenten 2 och 3 för sin del anta av utskottet framlagt förslag till lag om ändring i valutalagen (1939:350),

4. beträffande fortsatt tillämpning av valutalagen att riksdagen skulle samtycka till att Kungl. Maj:t med stöd av 1 § tredje stycket valutalagen (1939:350) förordnade, att vad som föreskrevs i 2 § första stycket 1, 2 och 4–8, 5 § 1 och 3 samt 9 § skulle äga fortsatt tillämpning under tiden den 1 juli 1974–30 juni 1975,

5. beträffande ändring i valutaförordningen att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört beträffande det vid propositionen fogade förslaget till kungörelse om ändring i valutaförordningen (1959:264),

6. beträffande fortsatt giltighet av valutaförordningen att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört beträffande det vid propositionen fogade förslaget till kungörelse om fortsatt giltighet av valutaförordningen (1959:264),

7. beträffande förbud mot investeringar i vissa länder

- a. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:598,
- b. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1815 moment 2,
- c. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1812,

8. beträffande utredning om investeringar i vissa länder att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1818,

9. beträffande ändring i bankreglementet att riksdagen skulle anta av utskottet framlagt förslag till ändring i reglementet den 15 december 1970 för riksbankens styrelse och förvaltning (bankreglementet), innebärande följdändringar i anslutning till de föreslagna ändringarna i valutalagen m. m.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar Ekström, Knut Johansson i Stockholm, Franzén, Larsson i Karlskoga, Jansson och Bergman i Nyköping (samtliga s) som ansett

dels att utskottet under 3 bort hemställa,

beträffande ändring av valutalagen (1939:350) att riksdagen skulle

a. avslå motionen 1974:1814,

b. avslå motionen 1974:1815 moment 1,

c. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna 1974:1813 moment 3 samt med avslag på motionerna 1974:1813 momenten 1 och 2, 1974:1817 moment 1 och 1974:1792 för sin del anta av reservanterna framlagt förslag till lag om ändring i valutalagen (1939:350), innebärande att befogenheten för Kungl. Maj:t att – fränsett de undantagsfall då landet befann sig i krig eller krigsfara – förordna om valutareglering skulle knytas till nödvändigheten att nå de centrala mål som fastställts för den ekonomiska politiken,

dels – under förutsättning av bifall till hemställan under 3 ovan – att

Torsdagen den
30 maj 1974.

*Valutalagstift-
ningen, m. m.*

utskottet under 9 bort hemställa,

 beträffande ändring i bankoreglementet att riksdagen skulle anta det av reservanterna framlagda förslaget till ändring i reglementet den 15 december 1970 för riksbankens styrelse och förvaltning (bankoreglementet),

 2) av herr Hermansson (vpk) som ansett
 dels att utskottet under 3 bort hemställa,

 beträffande ändring i valutalagen (1939:350) att riksdagen skulle

 a. avslå motionerna 1974:1792, 1974:1813 och 1974:1817 moment
 1,

 b. i anledning av regeringens förslag och med bifall till motionerna 1974:1814 och 1974:1815 moment 1 för sin del anta reservantens förslag till lag om ändring i valutalagen (1939:350),

 dels att utskottet under 7 bort hemställa,

 beträffande förbud mot investeringar i vissa länder m. m. att riksdagen med bifall till motionerna 1974:598, 1974:1812 och 1974:1815 moment 2 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anför om principerna för valutastyrelsens behandling av ansökningar för direkta investeringar i utlandet,

 dels – under förutsättning av bifall till hemställan under 3 ovan – att utskottet under 9 bort hemställa,

 beträffande ändring i bankoreglementet att riksdagen skulle anta det enligt reservationen 1 framlagda förslaget till ändring i reglementet den 15 december 1970 för riksbankens styrelse och förvaltning (bankoreglementet).

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Finansutskottet har i betänkandet nr 23 tagit ställning till propositionen 89 angående ändringar i valutalagstiftningen och till elva i anledning av propositionen väckta motioner. Riksdagen har i detta sammanhang att ta ställning till ett par skilda frågor, nämligen ändring i valutalagen, fortsatt tillämpning av valutalagen under tiden fr. o. m. den 1 juli 1974 t. o. m. den 30 juni 1975 samt ändring och förlängning av valutaförordningen i konsekvens med föreslagna ändringar och förlängning av valutalagen.

Jag avser att i mitt anförande uppehålla mig endast vid den punkt där det föreligger delade uppfattningar i utskottet, nämligen punkten om ändringar i valutalagen.

Tidigare har man kunnat urskilja i huvudsak tre motiv för valutareglering. Det finns dels en önskan att avskärma den inhemska kreditmarknaden och ränteutvecklingen från påverkan utifrån, dels ett behov av att kunna bromsa en utströmning av valutor och dels det omvända behovet att i vissa situationer förhindra en alltför stark tillströmning av valutor. Ett ytterligare motiv som ibland anförs för valutareglering är att man med dess hjälp skall kunna hindra eller åtminstone försvåra skatteflykt.

I propositionen 89 har föreslagits att ett femte, delvis nytt kriterium skall införas när det gäller valutatilldelning för företagens direktinvesteringar utomlands. Enligt förslaget bör lagstiftningen ändras så, att

ärenden angående direkta investeringar i valutastyrelsen skall kunna bedömas utifrån ett bredare samhällsekonomiskt perspektiv än blott penning- och valutapolitiska, som nu formellt är fallet.

Det är den snabba internationaliseringen av svenskt företagande som nödvändiggör att valutastyrelsen ges en vidgad legal möjlighet att bedöma ärenden om direktinvesteringar.

Jag vill med några siffror belysa den kraftiga ökning av de svenska företagens direktinvesteringar som skett under senare år.

Antalet sysselsatta i svenska företags producerande dotterbolag utomlands ökade mellan åren 1965 och 1970 med ca 35 000 till nära 183 000.

Dessa bolags totala tillgångar har samtidigt stigit från 8 miljarder till 15,6 miljarder kronor, dvs. i det närmaste en fördubbling. Tillväxten av dessa bolag har därmed varit väsentligt snabbare än den svenska industrins inhemska expansion. I dag arbetar inte mindre än var femte anställd i svenska företag utanför Sveriges gränser.

Självfallet har utlandsinvesteringarna kunnat bidra till att skapa en rationell industristruktur i Sverige. Samtidigt måste vi dock konstatera att det inte bara kan vara de företagsekonomiska aspekterna som skall vara avgörande för om en utlandsinvestering skall komma till stånd.

Ett företags utlandsetableringar kan således ibland tänkas medföra sådana negativa effekter i Sverige på sysselsättning och produktionsstruktur – vid sidan av effekter på handelsströmmar och betalningsbalans – att tveksamhet uppstår om investeringarnas samhällsekonomiska berättigande. Så t. ex. kan utlokalisering av ett företags forsknings- och utvecklingsarbete till annat land på sikt få negativa effekter inom Sverige med avseende på industrins utvecklingsmöjligheter och därmed på sysselsättningen. Ett annat fall är att ett företag förlägger tillverkning till länder med extremt låga produktionskostnader i stället för att fortsätta att producera i Sverige med något lägre lönsamhetskrav. Det bör därför finnas utrymme för att bedöma effekterna i Sverige av utlandsinvesteringar på sysselsättningen, industristrukturen och den regionala balansen.

Valutareglering får enligt valutalagen i dess nuvarande lydelse upprätthållas då "så prövas erforderligt för uppnående av det mål, som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet". Prövningen av enskilda valutaärenden är alltså för närvarande i princip begränsad till hänsynstagande till den förda penningpolitiken. Riksbanken har emellertid under rådande undantagsställning i förhållande till OECD:s kapitalliberaliseringsstadga ansett sig kunna tillämpa vissa samhällsekonomiska bedömningsgrunder inom ramen för den penningpolitiska prövningen. Effekterna på sysselsättningen i Sverige har sålunda varit av betydelse vid bedömningen av vissa projekt. Den ändring i valutalagen som nu föreslås kan därför betraktas som kodifiering av praxis.

Swagheten med valutalagstiftningen i dess nuvarande utformning är tvärfaldig. Dels ger den inte tillräckligt stöd för beaktande av andra samhällsekonomiska mål än penningpolitiska i tillståndsärendena, dels ger den inte utrymme för ett upprätthållande av en effektiv övervakning och kontroll av utlandsinvesteringarna i tider då betalningsbalansen är god.

Därför föreslås att valutalagen ändras så att valutastyrelsen ges

Torsdagen den
30 maj 1974

Valutalagstift-
ningen, m. m.

möjlighet att vid bedömning av direktinvesteringar ta hänsyn till samtliga de centrala mål som fastställts för den ekonomiska politiken. Till skillnad från utskottets majoritet anser vi det oklokt att anknyta den svenska lagstiftningen till OECD:s kapitalliberaliseringsstadga, vars text ordagrant översatt lämnar ett mycket snävt utrymme för att bedöma utlandsinvesteringar från andra utgångspunkter än penning- och valutapolitiska. Internationell praxis visar dock att OECD:s stadga tolkas väsentligt mindre restriktivt än dess bokstav anger. Det är inte heller osannolikt att OECD-stadgan kommer att omarbetas, vilket är ytterligare ett skäl att inte basera svensk lag på denna stadga.

Vi anser vidare att lagtexten inte skall ges ett alltför detaljrikt innehåll. Det är nödvändigt att valutastyrelsen får möjlighet att själv utforma en praxis för sin verksamhet, baserad på fortlöpande erfarenhet vid tillståndsgivning.

Däremot finner vi det angeläget att valutastyrelsen tillförs den ytterligare kompetens som krävs för en allsidig och sakkunnig bedömning av ärenden rörande utlandsinvesteringar. Mot bakgrund av att dessa bedömningar framgent skall göras utifrån samtliga centrala mål som uppställs för den ekonomiska politiken är det av vikt att säkra en tillfredsställande kontakt mellan regeringen och den utvidgade valutastyrelsen. Vi finner att detta bäst sker om regeringen tillsätter samtliga tillkommande fyra ledamöter i den utvidgade valutastyrelsen.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till reservationen 1, innebärande att lagen om ändring av valutalagen får den lydelse som finnes intagen som bilaga 1 till betänkandet, och vidare – under förutsättning av bifall till denna vår hemställan – att föreslagen ändring i bankoreglementet får den lydelse som finnes intagen i bilaga 2 till betänkandet.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! Vid förra årets riksdag avlogs en motion från vänsterpartiet kommunisterna om skärpt restriktivitet vid tillståndsgivning för investeringar i utlandet. Motiveringen var att man borde avvakta resultatet från statsrådet Lidboms arbetsgrupp för multinationella frågor. Vi ansåg då liksom vi anser i dag att det redan nu finns underlag för att ta ställning till de här frågorna.

En del av dessa frågor tas upp i propositionen 89. Det kan vid ett första påseende se ut som om propositionen skulle innebära ett tillmötesgående av de krav på skärpt restriktivitet vid givande av tillstånd till utlandsinvesteringar som inte bara vårt parti utan en allt bredare opinion över huvud taget kräver. Men för vår del anser vi inte detta vara fallet.

Det är naturligtvis avgörande hur lagstiftningen kommer att tillämpas. Men eftersom finansministern i sin plädering för förslaget säger att det i viss mån kan betraktas som en modifiering av gällande praxis – samma ord använde herr Ekström – och eftersom ingenting i övrigt i propositionen talar för att lagändringen är avsedd att medföra någon

mera märkbar förändring, gör vi den bedömning av förslaget som jag nyss har nämnt. Vi anser att förslaget är otillräckligt.

Vi har i motionen 598 vid årets början mycket utförligt redovisat och gett exempel på kapitalexportens kvantitativa utveckling. Uppgifterna i motionen har vi hämtat ur den utredning som Birgitta Swedenborg publicerade hösten 1973, Den svenska industrins investeringar i utlandet, beställd av Industrins utredningsinstitut. Denna utredning, som i huvudsak omfattar åren 1965–1970, visar mycket klart den omfattande och starkt ökande kapitalexporten. Låt mig bara nämna några exempel.

250 svenska företag har sammanlagt 1 500 dotterbolag och minoritetsintressen i ett 50-tal länder. Var femte person som arbetar i svensk industri är anställd utomlands. Sammanlagt sysselsatte svensk industri år 1970 över 182 000 personer i producerande dotterbolag i utlandet. År 1970 producerade svenska företag totalt för ca 1,5 miljarder kronor i utländska fabriker. Det var 22 procent av motsvarande investeringar här hemma. De investerade företagen svarade tillsammans för 73 procent av den svenska industrins varuexport år 1970.

Lönsamheten i de producerande dotterbolagen ligger högre än hela den svenska industrins genomsnitt, oavsett vilket mått på lönsamhet som man nu vill använda. Den totala räntabiliteten låg år 1970 5 procentenheter högre i utlandsföretagen än i svensk industri i genomsnitt, 9 procent mot 4 procent. Från början av 1960-talet och fram till 1970 ökade nettokapitalflödet till direkta svenska investeringar utomlands från 150 miljoner till 1 000 miljoner kronor.

Den svenska företagsetableringen utomlands har också utvecklats så, att de flesta av de stora utlandsinvesterade företagen i dag har flera anställda utomlands än de har i Sverige. Några exempel på det: SKF har 79 procent av de anställda i dotterbolag i utlandet, STAB 74 procent, Atlas Copco 69 procent, Alfa Laval 65 procent, Electrolux 64 procent, L M Ericsson 61 procent och AGA 60 procent. Listan kunde göras längre.

Som en konsekvens av denna kapitalexport, som följer ett internationellt kapitalistiskt mönster, drar bolagen ner sina investeringar här i landet. Man jagar i stället nya marknader som skall säkra framtida profiter och garantera avsättningsmöjligheter för det kapitalöverskott som annars skulle kunna bli utsatt för inhemsk beskattning som minskar vinsterna. Ofta ligger de nya områdena och marknaderna i länder med kraftigt reaktionära, fascistiska regimer, som Brasilien, Sydafrika, Spanien och inte minst — ända fram till i dessa dagar — militärdiktaturens Portugal.

Valet av dessa länder är naturligtvis ingen tillfällighet. De svenska kapitalägarnas export av kapital har bidragit till att dämpa tillväxttakten inom den svenska industrin. Den har stärkt de stora monopolen ekonomiskt och därmed också bidragit till den näringsmässiga obalans och deformation som i så hög grad kännetecknar den svenska ekonomin i dag. Stora delar av kapitalexporten har inriktats på EEC-stater, och det är väl knappast något tvivel om att detta haft det politiska syftet att bidra till att inlemma Sverige i EEC.

När det gäller de svenska investeringarna i u-länderna har de

Torsdagen den
30 maj 1974

*Valutalagstift-
ningen, m. m.*

tillsammans med andra industristaters investeringar bidragit till en utvecklingshämmande snedvridning i u-ländernas ekonomi, och i vissa fall har svenskägda dotterbolag varit direkt inblandade i försök att hindra politiska och sociala förändringar som har gått en inhemsk överklass emot.

Vår grundläggande uppfattning är därför att det behövs en skärpt restriktivitet mot kapitalexporten. Vi delar inte de värderingar som kommer till uttryck i propositionen. Vi anser att de är otillräckliga. Vi delar inte heller de värderingar som kommer till uttryck i motionerna av herr Helén m. fl. och av herrar Träff och Magnusson i Borås, eftersom huvudinnehållet i dessa motioner är att författningstexten i propositionens förslag skall ändras, så att den mera sammanfaller med hur motionärerna uppfattar innehållet i OECD:s kapitalliberaliseringsstadga. I sak vill de alltså ha en så fri kapitalexport som möjligt.

Vi har en rakt motsatt uppfattning. Vi ser den föreslagna lagändringen främst som ett steg i rätt riktning av formell art, mot en skärpt restriktivitet i vad gäller kapitalexport. Men vi anser därför också att en utredning om valutalagstiftningen måste genomföras efter de principer som vi har angivit i vår motion.

Vi hävdar i vår motion att kapitalexportörerna måste kunna bevisa att begärd kapitalexport icke medför sysselsättningsproblem i Sverige, att den icke är ett led i strävan att sänka företagens lönekostnader och därmed riktad mot den fackliga rörelsen, att den icke är ett led i någon form av kapitalflykt från Sverige, skatteundanhållande eller annan mot det svenska folkflertalets intressen riktad åtgärd.

Vidare hävdar vi att kapitalexportörerna måste kunna leda i bevis att deras investering i ett annat land inte bidrar till att snedvrیدا detta lands ekonomi, att den inte är ett försök att rida på antifacklig eller annan mot arbetarklassen i det landet riktad lagstiftning och att den inte i mottagarlandet kommer att utgöra ett hinder för en social och ekonomisk utveckling.

De här principerna menar vi bör skrivas in i en framtida lagtext, men i avvaktan på den bör de redan nu kunna ligga som underlag för valutastyrelsens behandling av kapitalexportansökningar.

I propositionen, i de motioner vi har väckt och i motionen 1812 av herr Granstedt m. fl. framhålls att det inte får råda något tvivel i fråga om Sveriges inställning till investeringar i områden under kolonialt förtryck. Det är dock enligt vår mening en alltför begränsad målsättning, eftersom det heller inte får råda något tvivel i fråga om Sveriges hållning till investeringar i stater med fascistisk regim och i stater som utövar kolonialt förtryck. Vi anser därför, i motsats till departementschefen, att det är nödvändigt att införa ett formellt förbud mot svenska investeringar i stater av sådan karaktär.

Vi delar uppfattningen att representanter för de båda största fackliga organisationerna, LO och TCO, bör ingå i valutastyrelsen. Representanterna för näringslivet och bankväsendet bör utses bland anställda som är fackligt aktiva, eftersom kapitalägarna och deras ombud inte företräder någon objektiv uppfattning i den här frågan.

Herr talman! Till sist några ord om de frågor som tas upp i motionen

Torsdagen den
30 maj 1974

*Valutalagstift-
ningen, m. m.*

1814 av herr Hellström m. fl. Motionärerna hävdar där att de fackliga organisationernas ställning i förhållande till s. k. multinationella företag bör stärkas. Innehållet i den motionen överensstämmer med den ståndpunkt som anförs i vår motion nr 1815. Vi anser i det här sammanhanget att företagen måste vara skyldiga att för bl. a. fackliga företrädare redovisa alla handlingar som berör ett kapitalexportärende och dessutom lämna de upplysningar som begärs. Vi kräver detta därför att det just är i de organisationerna som den bästa direktkunskapen finns, bl. a. om återverkningar av betydelse för företagets anställda av en direktinvestering utomlands. Därför menar vi att utskottet bort tillstyrka motionen av herr Hellström m. fl.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till reservationen 2 av herr Hermansson.

Herr EKSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Valutastyrelsen har enligt 1 § tredje stycket i den nuvarande valutalagen att beakta de mål som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet. Vad vi nu är överens om är att vidga denna bestämmelse till att avse de centrala mål som fastställts för den ekonomiska politiken.

När det gäller ett direkt förbud mot investeringar i vissa länder, som herr Werner i Tyresö har talat om, har utskottet hänvisat till lagen om vissa internationella sanktioner av den 27 maj 1971. Vi menar att stadganden om förbud mot investering i de länder som har nämnts i motionen hör hemma i en särskild lagstiftning och inte i valutalagen. Denna innehåller endast generella bestämmelser rörande vad Kungl. Maj:t må förordna på valutaområdet jämte bestämmelser om valutastyrelse, straffpåföljd m. m.

Frågan om dessa länder har varit föremål för behandling i den promemoria som föregick propositionen. Det visar sig att under de senaste 20 åren inga svenska investeringar av betydelse gjorts i de här områdena. Därför har man inte ansett det vara påkallat att införa ett formellt investeringsförbud för dessa områden. Men det får inte råda något tvivel, som det framhålls i propositionen, om Sveriges inställning till investeringar i områden under kolonialt förtryck, och den fortsatta utvecklingen skall enligt departementschefen också följas med stor vaksamhet.

När det gäller den av Mats Hellström m. fl. väckta motionen om att yttrande skall inhämtas av de fackliga organisationerna så är utskottsmajoriteten enig om att eftersom vi numera har löntagarepresentanter i företagen och dessutom i den utvidgade valutastyrelsen, borde det finnas goda möjligheter för att löntagarepresentanterna i företag som har för avsikt att ansöka om att få göra direktinvesteringar kan ha kontakt med de löntagarepresentanter som finns i valutastyrelsen. Vi anser att man i första hand bör pröva den vägen.

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att det är ett litet snävt formalistiskt resonemang som herr Ekström för, även om han i vissa stycken i sak säger

Torsdagen den
30 maj 1974

Valutalagstift-
ningen, m. m.

sig vara överens med mig.

Det är flera motionärer som har uppmärksammat den breda opinion som finns mot att svenska företag tillåts att exportera kapital till koloniala områden. I motion nr 1812 från centerpartiet hävdas helt riktigt det orimliga i att svenska företag skall få investera i områden som är koloniala och där Sverige ger stöd till dem som bekämpar kolonialismen. Motionärerna har begränsat sitt krav till de portugisiska kolonierna och Namibia. Vi delar helt motionärernas krav på förbud mot investeringar i dessa områden. Men motionärerna är på den här punkten helt svikna av sitt partis utskottsrepresentanter. Vi har däremot från vpk ansett oss kunna tillstyrka motionen eftersom den står i full överensstämmelse med det författningsförslag som vi själva framlagt.

Vi har dock gått ett steg längre. Det är inte bara orimligt att företag får investera i koloniala områden där befrielsekamp pågår. Det är lika orimligt att de får investera i de stater som undertrycker kolonierna och därmed kan bidra till dessa staters ekonomi. Vidare menar vi att det är orimligt att svenska kapitalägare skall kunna utnyttja antifacklig lagstiftning i andra stater för att öka sina vinster och flytta sitt kapital dit från Sverige. Vi tror att motionärerna bakom motionen 1812 och också andra ledamöter av kammaren kan dela vår uppfattning på denna punkt.

Som jag tidigare sade har vi också helt kunnat tillstyrka förslaget i motionen 1812. Det står i full överensstämmelse med vad vi anför i vår motion om att de fackliga organisationerna skall ha full insyn och kontroll över kapitalexporten. Vi ser motionärernas lagstiftningsförslag som ett viktigt steg på vägen mot en sådan kontroll från de lokala fackliga organisationernas sida, och vi beklagar att inte motionärernas partivänner i utskottet fullt ut har haft samma klarsyn som motionärerna.

Herr EKSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är inga motionärer här som är svikna! Även om det finns motionärer som har samma syfte med sina yrkanden som de socialdemokratiska motionärerna, så hävdar jag fortfarande att vi i utskottet sätter stort värde på att man kommit så långt att man har löntagarrepresentanter i företagens styrelser. Vi anser att det är en mycket viktig uppgift för dem att bevaka sådana här ärenden. Nog vore det väl ganska tungrott om yttranden skulle hämtas från de fackliga organisationer som ändå har föreslagit dessa löntagarrepresentanter att ingå i företagens styrelser.

Det är vår mening på den punkten.

Jag tror också att om man får den här kontakten mellan löntagarrepresentanter i företagens styrelser och de representanter som finns i valutastyrelsen, så kommer systemet att fungera bra. Skulle det inte göra det – ja, då finns det ju möjligheter att återkomma.

Några svikna motionärer anser jag alltså inte att man kan tala om i detta fall.

Jag tror, herr Werner i Tyresö, att när man skall behandla frågorna rörande företagens direktinvesteringar i utlandet bör man söka komma fram till en praxis som – det har jag tidigare framhållit – bl. a. de

löntagarepresentanter som sitter i valutastyrelsen får vara med om att utbilda allteftersom man får vidgad erfarenhet.

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974

*Valutalagstift-
ningen, m. m.*

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Bara helt kort till herr Ekström!

Om ni nu är så helt överens om dem som står bakom motionen 1814 hade det ju varit onödigt att avstyrka motionen när det gäller ändring av valutalagen.

Herr ÅSLING (c):

Herr talman! Först en kommentar till det replikskifte som vi nyss lyssnat till.

Jag vill gärna instämma i vad herr Ekström här har sagt, att det är inga motionärer som har blivit svikna i detta sammanhang. Frågan om förbud mot investeringar i vissa länder har ju inte med valutalagstiftningen i allmänhet att göra. Från utskottets sida har vi sagt att i de fall som kan bli aktuella får man tillämpa samma förfarande som när det gällde sanktionerna mot Rhodesia, dvs. en lagstiftning i särskild ordning. Det bör kanske tilläggas att svenska utlandsinvesteringar i länder av denna karaktär självfallet får följas med oförminskad uppmärksamhet även framgent.

De svenska kapitaltransaktionerna med utlandet utspelas, som också herr Ekström var inne på i sitt inlägg, inom ramen för två regelsystem. För det första har vi den svenska valutalagen samt de med stöd av denna utfärdade förordningarna och tillämpningsföreskrifterna. För det andra har Sverige biträtt OECD:s kapitalliberaliseringsstadga, som drar upp riktlinjer för hur medlemsstaterna skall bete sig på valutaområdet.

Den svenska valutalagen är en beredskapslag och har förlängts år från år ända sedan 1940. Samtidigt har regeringen varje år underställt riksdagen den med stöd av lagen utfärdade valutaförordningen för yttrande.

Med en viss förenkling kan man säga att valutalagen i princip ger regeringen och riksbanken i det närmaste obegränsade möjligheter att ingripa reglerande beträffande olika typer av valutatransaktioner. OECD-stadgan däremot innehåller mycket långtgående bestämmelser om en mer eller mindre fullständig liberalisering av kapitaltransaktionerna.

Som herr Ekström redan framhållit behandlar den proposition som utskottet haft att bereda tre olika frågor, nämligen kontrollen av de svenska företagens direktinvesteringar i utlandet, den fortsatta valuta-regleringen och frågan om att ge postverket möjlighet att fortsätta viss verksamhet på valutaområdet även sedan postbanken avskilts därifrån och gått upp i PK-banken. Beträffande de två sistnämnda frågorna biträder utskottet enhälligt Kungl. Maj:ts förslag, och jag skall därför inte nu orda mer därom.

Det är när det gäller förslagen till ändringar i valutalagen som meningarna går isär. Även på den punkten hade jag personligen hoppats att vi skulle lyckas jämka samman våra ståndpunkter till ett gemensamt ställningstagande. Det ligger i sakens natur att detta hade varit önskvärt när det gäller en valutalag. Men trots betydande ansträngningar gick inte

Torsdagen den
30 maj 1974

*Valutalagstift-
ningen, m. m.*

detta. Som ordförande i utskottet skulle jag naturligtvis gärna ha sett att det hade lyckats. Jag avslöjar väl inga statshemligheter om jag nämner för kammaren att det som stälpte en bredare uppgörelse var att folkpartiet och socialdemokraterna inte kunde komma överens i utskottet.

På en viktig punkt nådde vi emellertid enighet, och det är en framgång som jag gärna noterar. Det gällde första paragrafen i valutalagen, som fastlägger under vilka omständigheter denna beredskapslag skall få tillämpas. Regeringen hade där föreslagit att Konungen med riksdagens samtycke skulle få förordna att vissa viktiga paragrafer i lagen skulle få träda i kraft om så prövas erforderligt för att med beaktande av industri- och sysselsättningspolitiska strävanden nå det mål som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet eller eljest med hänsyn till rikets betalningsförhållanden med utlandet. Såväl utskottsmajoriteten som reservanterna vill ha en enklare och klarare bestämmelse på denna punkt och föreslår att som villkor för sådant förordnande skall gälla att det prövas nödvändigt för att nå de centrala mål som fastställts för den ekonomiska politiken. Om man drar ut konsekvenserna av detta skulle t. ex. även exklusivt regionalpolitiska synpunkter tillmätas vitsord i sammanhanget.

Utskottet understryker på s. 24 i sitt betänkande att utskottets förslag på denna punkt står i samklang med de synpunkter som departementschefen anlägger på s. 59 i propositionen till ledning för den samhälls-ekonomiska bedömningen vid valutastyrelsens prövning av tillstånd för investeringar utomlands. Där – alltså i propositionen – sägs bl. a.:

”En självklar utgångspunkt är sålunda, som anförts i promemorian ’dvs. den Lidbomska utredningens promemoria’ och som också framhållits i en del remissyttranden, att bedömningen sker med sikte på att bevara eller förstärka den svenska industrins internationella konkurrenskraft under beaktande av den svenska ekonomiska politikens grundläggande mål, dvs. ekonomisk tillväxt och full sysselsättning med bibehållande av inre och yttre balans. En viktig målsättning måste vara att söka förhindra eller dämpa en minskad sysselsättning inom industrin i Sverige. Långsiktiga perspektiv spelar också en roll vid bedömning av ansökningarna av tillstånd att investera i utlandet.”

Så långt propositionen. Det som skiljer oss inom utskottsmajoriteten från socialdemokraterna – och för den delen från kommunisterna – är som framgått också av de föregående inläggen i debatten framför allt två omständigheter. Vi vill i valutalagen införa en särskild 2 a § som direkt anknyter till den s. k. andra anmärkningen i OECD:s kapitalliberaliseringsstadga. Socialdemokraterna i utskottet har inte velat vara med om detta.

I anmärkningen sägs att en planerad utlandsinvestering kan hindras om den skulle få utomordentligt skadlig inverkan på ett medlemslands intressen på grund av beloppets storlek eller andra faktorer. Anmärkningen måste, som redan departementschefen framhållit på s. 61 i propositionen, vara tillämplig för att en planerad utlandsinvestering skall kunna hindras enbart på sysselsättningspolitiska eller näringspolitiska grunder. Mot denna bakgrund måste jag säga att jag har litet svårt att förstå varför socialdemokraterna så envist motsatt sig en direkt anknyt-

ning till OECD-stadgan på denna punkt. När man läser propositionen får man snarast intrycket att anmärkning 2 är själva utgångspunkten för att vi skall kunna ta hänsyn till sysselsättnings- och näringspolitiska strävanden vid tillämpningen av valutaregleringen utan att därför komma i konflikt med våra åtaganden enligt OECD-stadgan.

Den andra punkt där meningarna gått isär mellan oss och socialdemokraterna gäller utseendet av ledamöter i valutastyrelsen. Socialdemokraterna i utskottet biträder regeringens förslag att Kungl. Maj:t skall utse åtta av de elva ledamöterna i den förstärkta valutastyrelse som skall behandla direktinvesteringar i utlandet. Vi anser i likhet med de eniga bankofullmäktige att det räcker om Kungl. Maj:t utser tre av dessa ledamöter, dvs. de som direkt skall företräda departementen. Däremot -- och det är värt att betona i sammanhanget -- har det inte i utskottet rått några meningsskiljaktigheter om vilka de nya ledamöterna i valutastyrelsen skall representera. Det skall vara en från LO, en från TCO, en från arbetsmarknadsdepartementet och en från industridepartementet -- därom råder enighet.

Man kan säga att det under dessa omständigheter inte är så viktigt vem som utser dessa ledamöter, men frågan rör en princip, som jag anser att riksdagen bör slå vakt om. I valutalagens 6 a § står klart utsagt att riksbankens beslutanderätt i valutafrågor utövas *inom* riksbanken av valutastyrelsen. Valutastyrelsen är alltså en avdelning av riksbanken. Riksbanken är som vi alla vet ett riksdagens eget verk. Kungl. Maj:t bör därför nöja sig med att utse de tre ledamöter av den förstärkta styrelsen som direkt skall representera departementen.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i betänkande nr 23, punkterna 1--9.

Herr AF UGGLAS (m):

Herr talman! Omkring hälften av den svenska industrins produktion säljer vi till utlandet. Mer än en halv miljon människor i Sverige är direkt beroende av exporten för sin sysselsättning. Indirekt är vi alla för vår trygghet och välfärd beroende av våra möjligheter att hävda oss i det internationella varuutbytet. Vår mångåriga strävan efter en fortsatt liberalisering av världshandeln och våra åtaganden i internationellt samarbete i detta syfte har mycket reella och självklara orsaker.

Det finns anledning att påpeka dessa ganska elementära ting, eftersom propositionen 89, som utskottet haft att bereda, är genomsyrad av opreciserade och oklara föreställningar om att de svenska företagens utlandsinvesteringar skulle ha negativa effekter för vårt folkhushåll och av strävanden att införa en reglering som icke klart överensstämmer med våra internationella åtaganden och med internationell solidaritet.

De svenska företagens utlandssatsningar är nästa undantagslöst direkt eller indirekt exportstödjande och därmed sysselsättningsbefrämjande. Direkt och självklart är det så i den stora utsträckning det rör sig om investeringar i försäljningsorganisation eller förvärv av marknadsandelar genom köp av utländska företag. Indirekt -- när det t. ex. gäller investering i tillverkning utomlands -- därigenom att sådana investeringar ofta ökar exporten från Sverige till ifrågavarande land. Ett stort svenskt

Torsdagen den
30 maj 1974

Valutalagstift-
ningen, m. m.

exportföretag etablerar regelmässigt inte tillverkning utomlands av hela sitt sortiment utan endast en del därav, och investering i tillverkning är ofta en förutsättning som värdlandet uppställer för försäljning av andra företagets varor i landet. Det som på kort sikt kan framstå som en utflyttning av tillverkning och sysselsättning är ofta på längre sikt ett stöd för den svenska sysselsättningen. Att det är på detta sätt framgår också av statistiken, som visar följande: Mellan 1965 och 1970 ökade sysselsättningen i de svenskägda utländska bolagen med 24 procent. I moderbolagen i Sverige ökade den samtidigt med 6 procent, medan den svenska industrin i sin helhet minskade sysselsättningen med 2 procent. De företag som investerat utomlands är alltså också de som utvecklats bäst ur sysselsättningspolitisk synpunkt i Sverige.

Vårt vetande om den direkta sysselsättningseffekten av svenska företags internationella engagemang är – det skall gärna erkännas – begränsat. Den aktuella undersökning som finns om Den svenska industrins investeringar i utlandet – vartill herr Werner i Tyresö hänvisade – berör inte direkt sysselsättningseffekten. I USA däremot har senatens finanskommitté publicerat en rapport år 1973, enligt vilken utlandsetableringarna haft mycket positiva effekter på sysselsättningen i hemlandet. Man räknar i denna rapport med ett nettotillskott på en halv miljon arbetstillfällen under 1960-talet som följd av företagens utlandsinvesteringar. En annan amerikansk rapport visar att ett antal undersökta företag med förhållandevis stora utländska investeringar ökade sin nettosysselsättning hemma i en takt som låg omkring två och en halv gånger över genomsnittet. Dessa undersökningsresultat bekräftar ganska väl den bild som den svenska sysselsättningsstatistiken ger oss.

Regeringsförslaget om en utvidgning av prövningen av svenska direkta investeringar utomlands förefaller bygga på föreställningen att investeringar i Sverige är direkta alternativ till utlandsinvesteringar. Så torde, som näringsfrihetsombudsmannen också påpekade i sitt yttrande, normalt inte vara fallet. Företagen står normalt inte inför alternativet att investera här hemma *eller* utomlands. De flesta företag överväger i första hand att investera hemma, eftersom det är mindre riskfyllt och förenat med mindre administrativa problem. Alternativet är normalt inte att investera hemma i stället för utomlands, utan i så fall ingen investering alls. I vad vi kan kalla de direkta överlevnadsfallen blir resonemanget litet annorlunda, men slutsatsen densamma. Detta bekräftas av en engelsk utredning av W.B. Redaway m. fl. från slutet av 1960-talet, som kommit till den slutsatsen att om en investering på en utländsk marknad av något skäl inte kan genomföras, företaget i allmänhet väljer att minska sin skuldsättning utomlands eller sin skuldsättning hemma.

En långtgående prövning av svenska företagsinvesteringar utomlands kan utan tvivel medföra risker för skadliga effekter, bl. a. på sysselsättningen i Sverige. Osäkerheten om en viss direktinvestering kommer att medges liksom avsaknaden av några kriterier för den avsedda prövningen kan försvåra planering och omöjliggöra beslutsfattande i rätt ögonblick. Det är inte så lätt att göra goda affärsslut om man måste få med i avtalet att man måste hem och fråga valutastyrelsen innan avtalet kan slutligt skrivas under. Detta förhållande kan försämra svenska företags kon-

kurrensförmåga gentemot utländska företag. Vi behöver inte här ha olika meningar om det.

Vad jag här har sagt innebär inte ett förnekande av att man mycket väl kan tänka sig situationer då en exceptionell transaktion av det här slaget skulle kunna medföra mycket skadliga återverkningar på ett lands ekonomi. Det går utmärkt väl att konstruera sådana exempel, även om såvitt jag vet något sådant inte är känt i praktiken i vårt land.

Vi vill alltså inte motsätta oss att valutalagen ändras så, att valutastyrelsen får möjlighet att i sådana exceptionella fall beakta även närings- och sysselsättningspolitiska synpunkter. Därifrån är steget emellertid långt till en reglering av svenska utlandsinvesteringar i allmänhet. Det är ett oavvisligt krav att den svenska lagstiftningen skall vara i överensstämmelse med och avspegla de bestämmelser i OECD:s kapitalliberaliseringsstadga, som vi har anslutit oss till och som vi har skrivit under.

Propositionen är på denna punkt motsägelsefull. Det erkännes däri att våra möjligheter begränsas av de åtaganden som följer av Sveriges anslutning till OECD och att Sverige utan reservation har godtagit kapitalliberaliseringsstadgans förpliktelse att fritt medge direkta utgående investeringar. Sverige har sedan 1969 begränsat sina förpliktelser genom åberopande av artikel 7 c, avseende betalningsbalanssvårigheter. I den prövning som i anledning därav har skett har näringspolitiska synpunkter beaktats. Artikel 7 c har *inte* till syfte att medge detta, men så har skett. Det är inte möjligt för oss att fortsättningsvis begränsa våra förpliktelser med hänvisning till denna artikel — den är avsedd för tillfälliga bekymmer, som vi sedan ett bra tag inte längre har.

I propositionen åberopas nu den s. k. andra anmärkningen, som anger att den allmänna liberaliseringsförpliktelsen får åsidosättas, om en enskild investering på grund av beloppets storlek eller andra faktorer skulle få en utomordentligt skadlig verkan på ett lands intressen. Ett åberopande av denna anmärkning måste alltså knytas till enstaka investeringar av företrädesvis betydande omfattning, och OECD skall enligt stadgan underrättas härom. — Jag citerade här ur propositionen. Det är helt uppenbart att detta tillägg till stadgan är avsett att kunna tillämpas i rena undantagsfall och icke skall kunna göras till förevändning för en löpande reglering. Icke desto mindre framgår klart av propositionen, liksom av reservationen 1, att det är en långtgående reglering som regeringsförslaget syftar till. Det talas om att även mindre kapitalkrävande investeringar kan behöva prövas liksom att det måste vara en viktig uppgift för politiken att på detta område dämpa industrisysselsättningens minskning i Sverige och tillgodose de regionalpolitiska strävandena. Detta är uppenbart icke i linje med OECD-stadgans anda, mening och syfte, och det skulle av vår omvärld kunna uppfattas som ett försök att föra de andra länderna bakom ljuset.

I det internationella samarbetet på det här området har man full förståelse för att tillfälliga betalningsbalansbekymmer eller andra exceptionella förhållanden kan berättiga ett land att införa restriktioner. Kapitalliberaliseringsstadgans 7 § liksom det här omtalade s. k. andra tillägget är uttryck för det.

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974

Valutalagstift-
ningen, m. m.

Att löpande reglera in- och utgående investeringar av regionalpolitiska skäl eller i tro att man skyddar sysselsättningen är däremot – tvärtemot OECD-stadgans mening – just det slags inrikespolitiskt motiverade protektionistiska intresse som det internationella samarbetet går ut på att förhindra. Regeringsförslagets anda och syfte är i den meningen alldeles klart ett avsteg från internationell solidaritet, och det är naturligtvis också ett uttryck för bristande solidaritet med u-länderna i enlighet med deras egen uttryckta önskan.

Det är därför, herr talman, av största vikt att den svenska lagstiftningen kommer att utformas i överensstämmelse med våra internationella åtaganden. I utskottets hemställan har detta önskemål tillgodosetts på så sätt att § 2 a i förslaget till ändring i valutalagen till sin innebörd överensstämmer med bestämmelsen i den internationella stadga som vi utan reservation har godtagit.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Söderström (m).

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Här har redan med siffror och statistik redovisats hur beroende vårt land är av vår utrikeshandel, hur strömmar av kapital och varor går ut och in över vårt lands gränser. Jag skall därför inte tynga kammarens protokoll med ytterligare statistik utan bara göra detta korta konstaterande. Det skulle inte heller vara svårt att med exempel från den svenska industrihistorien berätta om hur det kan gå till att utvecklas från små obetydliga bysmedjor, järnbruk, spinnerier, sågverk osv. till nog så betydande exportföretag, ja, rent av multinationella koncerner med förgreningar ut i praktiskt taget hela världen.

När finansutskottet behandlade propositionen 89 angående ändringar i valutalagstiftningen fanns det verkligen mer än en gång anledning att erinra sig detta. Inte minst var det fallet när utskottet hade besök av SKF:s verkställande direktör Lennart Johansson. Den koncern han leder i dag startades av kullagrets uppfinnare Sven Winqvist 1907 med ett aktiekapital på 110 000 kronor. Bara fyra år senare, 1911, var det dags att starta utbyggnaden av utländska dotterbolag. Det skedde i Luton i England och följdes av många fler i andra länder. I dag är aktiekapitalet ca 450 miljoner kronor. Försäljningen av företagets produkter ombesörjes av 10 000 representanter i bra nära alla världens länder. Det vore lätt att peka på liknande exempel, men det får räcka med SKF.

Den här utvecklingen har varit särskilt snabb under efterkrigstiden. Förutsättningar har successivt skapats för ett friare ekonomiskt utbyte mellan länderna. Det har skett t. ex. genom OECD, GATT-avtalet, Kennedyronden, överenskommelser på det monetära området, bildandet av frihandelsområden och tullunioner. På så sätt har handelshinder av olika slag undan för undan tagits bort. Och man kan utan överdrift påstå att Sverige har verkat för att underlätta större rörlighet av produktionsfaktorer över nationella gränser. Den här liberaliseringsprocessen har skapat förutsättningar för en internationell arbetsfördelning, som har

utgjort en viktig drivfjäder för den snabba välståndsutvecklingen i många länder. Detta får vänsterpartiet kommunisterna i en som jag tycker ovanligt befämgd reservation till att tillväxttakten i den svenska industrin i stället har dämpats. Det är obegripligt, men det får stå för vänsterpartiet kommunisterna.

Tyvärr måste man konstatera att den här fina utvecklingen mot ökad internationalisering av produktion och handel på senare tid har hotats av stigande vilja från olika länder att resa nya hinder för kontakterna över gränserna. Från liberala utgångspunkter är vi självklart angelägna att förhindra en sådan kursförändring i det internationella umgänget.

Inte minst vinterns oljekris och de därav följande prisökningarna har skapat många problem i detta avseende. I dagens tidningar kan vi läsa om de pågående ministerförhandlingarna i OECD som just försöker finna former för att förhindra att det kommer grus i det internationella handelsmaskineriet. Med den gynnsamma situation vårt land har tack vare goda exportkonjunkturen måste vi i denna och andra liknande förhandlingar känna ett särskilt ansvar. Vi är medvetna om att andra länder i OECD-kretsen sitter betydligt trängre. Som exempel kan nämnas Danmark, England, Italien och kanske ännu fler. För vårt land, som bara har ungefär 0,2 procent av världens befolkning, men 2 procent av världshandeln, är det angeläget att rida spärr mot utslag av nyprotektionism. Enligt vår mening måste vi i stället sträva vidare på liberaliseringsvägen. Det är ett livsvillkor för det svenska folkhushållet, och det är en nödvändighet för världshushållet.

Skiljer sig då uppfattningarna mellan de svenska partierna åt på denna punkt? Att vpk har en annan uppfattning har framgått med all tydlighet av herr Werners anförande. Hur är det då med regeringspartiet? Ja, där är det något oklarare om vi är överens eller ej. Majoriteten i finansutskottet och socialdemokraterna är överens om att den starkt ökade rörligheten av kapital över gränserna motiverar en beredskapslagstiftning av den typ vi har i den nu diskuterade valutalagen från 1939. Men vi skiljer oss åt i uppfattningen om hur lagen bör skrivas. Detta har ingående redovisats av utskottets värderade ordförande liksom av herr af Ugglas så jag skall fatta mig kort på den punkten. Vår ståndpunkt är att lagen skall kunna tas i bruk utom vid krig och krigsfara också om de centrala mål som riksdagen har ställt för den ekonomiska politiken är hotade. Det innebär alltfört ingen skillnad gentemot regeringspartiet. Men när vi kommer till hur valutastyrelsen skall tillämpa valutaregleringen skiljer vi oss kanske åt. Majoriteten i finansutskottet anser i enlighet med Sveriges internationella utfästelser – närmast tänker jag på OECD:s kapitalliberaliseringsstadga precis som de två föregående talarna – att avslag på framställning om kapitalexport endast får ske då denna på grund av beloppets storlek eller andra faktorer kan åsamka vårt lands intressen utomordentlig skada. Det här kriteriet är en direkt översättning av tillämplig del av OECD:s bestämmelser om när undantag får göras från ett medlemslands utfästelse att tillåta fria kapitalrörelser över gränserna. Visserligen har vi sedan 1969 tillämpat en prövning av kapitalexport beroende av om den kan ha ansetts förorsaka svårigheter i vår betalningsbalans. Detta har skett med åberopande av artikel 7 i kapitalliberaliseringsstadgan. Nu har vår

Torsdagen den
30 maj 1974

*Valutalagstift-
ningen, m. m.*

betalningsbalans förbättrats så att regeringen behöver finna någon ny form för prövning av utomlandsinvesteringar och en form som kan tillämpas inte bara tillfälligt utan mera permanent. Vi medger att det kan finnas skäl att ha en sådan lagstiftning, men vi är ytterst angelägna om att några villkor skall vara uppfyllda.

1. Den svenska lagstiftningen måste stå i överensstämmelse med vad vi utfäst oss att följa i internationella sammanhang. Som jag tidigare har sagt har Sverige varit pådrivande i arbetet med att röja undan handelshinder av olika slag. Den rollen bör vi fortsätta att spela. Vi får i varje fall inte tillåta oss att vidta åtgärder som i något avseende befläckar den bild som skapats av Sverige som en stark företrädare för ökad internationalisering.

2. Lagen måste utformas så att de som har att följa och bedöma dess konsekvenser tillfredsställande kan utläsa när den kommer att tillämpas och hur den enligt lagstiftaren skall tillämpas. Det betyder i klartext att näringslivets folk, som när det gäller utlandsinvesteringar med nödvändighet måste arbeta med långsiktigt perspektiv, redan i inledningsskedet av ett projekt någorlunda säkert kan veta vad som är tillåtet och vad som inte kommer att medges. I annat fall riskerar vi att slösa med både pengar och kvalificerade människors arbetsinsatser.

Nu kan man säga att samma sak som vi vill skriva in i lagen — det gäller då den lagtext som finns i paragrafen 2 a i utskottsmajoritetens förslag enligt bilaga 1 till betänkandet — har departementschefen skrivit in i sin motivering. Jag avser då det som står i propositionen på s. 61. Men om det är så, är det minst sagt svårt att förstå varför inte denna angivelse om hur valutalagen skall tillämpas kan stå i lagtext. Finns det skillnad i uppfattningen om restriktiviteten när det gäller att få tillämpa denna undantagsbestämmelse i OECD-stadgan, tycker jag att regerings- sidan skall säga ut det. Är det däremot som statsrådet Lidbom bl. a. sagt och som också påpekas i riksbanksfullmäktiges yttrande över den promemoria som ligger till grund för propositionen, att det inte är fråga om någon skärpning av den praxis som redan i dag tillämpats, ja, då är det alltför svårt att förstå att vi inte kan skriva in OECD:s formulering också i den svenska lagstiftningen för att nå ökad klarhet.

Herr talman! I vad gäller valutastyrelsens sammansättning, sammanfaller mina synpunkter helt med vad herr Åsling anfört, och jag kan därför nöja mig med att instämma i vad han sagt. Jag ber i övrigt att få yrka bifall till finansutskottets hemställan i betänkandet nr 23.

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Bara några ord till herr Wirtén, som anser att vår reservation är befängd. Nu hade jag ju aldrig i mina vildaste fantasier utgått ifrån att herr Wirtén skulle jubla över den reservationen, eftersom hela hans grundsyn baseras på att utlandsinvesteringarna har stärkt det svenska kapitalets konkurrenskraft. Det påståendet och den grundsynen är bara en lovsång till det nuvarande ekonomiska läget. Det är möjligt att man kan säga att den svenska industrins struktur är effektiv, i vart fall sett ur storfinansens synvinkel, men det behöver inte betyda att det finns

ett likhetstecken mellan de intressena och samhällets eller lönearbetarnas intressen.

Det är så, herr Wirtén, att den svenska storfinansen, de svenska kapitalägarna, har kunnat effektivisera sina företag genom de extra vinster som de har tillgodogjort sig genom investeringar i vissa länder, inte minst i länder där de arbetandes rättigheter har förtrampats. Det är för den grundsynen herr Wirtén talar sig varm. Samtidigt visar entydiga fakta på en ökad stagnation inom den svenska industrin i Sverige men en accelererad utveckling för de svenska företagen utomlands. Det råder väl inget tvivel om att den utvecklingen – det vill väl knappast herr Wirtén förneka – beror till en icke oväsentlig del på den stigande kapitalexporten.

Herr EKSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag föreställer mig att det för en hel del av kammarens ledamöter kan vara svårt att i finansutskottets betänkande nr 23 utläsa skillnaderna i uppfattning. Var vänsterpartiet kommunisterna står är ingenting att fundera över; det kan man klart och tydligt se. Men det kan möjligen bli litet besvärligare när det gäller majoritetsuppfattningen och reservanternas ställningstagande.

Det har tidigare sagts att det var folkpartiet och socialdemokraterna som inte kunde komma överens. Det är väl inte en alldeles riktig historiebeteckning. Detta ärendes behandling föregicks av många kontakter, vilket är vanligt i finansutskottet – jag tycker det är en demokratisk princip. Vi hade kommit ganska långt på väg till enighet. De borgerliga hade kommit ifrån preciseringsarna i moderat- och folkpartimotionerna, och vi diskuterade om vi skulle ha en 2 a § i lagen eller inte. Omsider visade det sig att de andra höll fast vid en formulering av den paragrafen som starkt betonade beloppets storlek vid utlandsinvesteringar. Det tyckte vi var orimligt. Det kan finnas anledning att låta praxis i fortsättningen utvisa att det inte bara är beloppets storlek, utan även andra faktorer som påverkar om det skall sägas nej till direkta investeringar i utlandet.

Jag vill hänvisa till vad departementschefen har anfört i propositionen på s. 58. Han säger att det kan från det allmännas sida vara angeläget att ha insyn och medbedömande redan på ett tidigt stadium, så att förutsebara skadeverkningar kan undvikas.

Att alltså binda sig då det gäller beloppets storlek ansåg vi icke vara acceptabelt, och det är en av anledningarna till att vi skilde oss åt.

Sedan är det klart att vi å vår sida inser att det för svenskt näringsliv och dess struktur många gånger är fördelaktigt med investeringar i utlandet. Finansutskottet gjorde under fjolåret en resa bl. a. till OECD och EG i Bryssel. I det sammanhanget besökte vi Volvos stora fabriker i Gent. Vi kunde konstatera att Volvo genom investeringen i Gent kunnat komma in på lastbilsmarknaden i bl. a. Holland, Belgien och Frankrike, vilket hade varit mycket svårt annars. Detta har också påverkat sysselsättningen i Sverige, därför att de lastbilshytter som behövs för bilarna kommer från fabriken i Umeå.

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974

Valutalagstift-
ningen, m. m.

Torsdagen den
30 maj 1974

*Valutalagstift-
ningen, m. m.*

Herr WIRTÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Först några ord till herr Werner i Tyresö. Mitt påstående att vpk-reservationen förefaller befängd är lätt att verifiera genom att citera rad efter rad och visa hur tokigt det hela framstår.

Man säger: "Investeringar utomlands är ett av de kännetecknande dragen hos kapitalismen på dess imperialistiska stadium."

Bortsett från vokabulären: Menar herr Werner att det skulle vara bättre i Sverige om vi inte hade haft våra exportföretag och då inklusive de produktionsenheter de etablerat utomlands?

Vidare: "De svenska kapitalisternas export av kapital har bidragit till att dämpa tillväxttakten inom den svenska industrin."

Gå ut till de svenska löntagarna, herr Werner, och fråga om de tror på att vi skulle ha stått oss bättre om inte SKF, Volvo, Scania-Vabis och alla andra stora exportföretag funnits! Det är en orimlighet, herr Werner.

Sedan påpekar man att sysselsättningen inom den svenska industrin har minskat. Det är riktigt, och det är betänkligt, jag håller med om det. Men då skall man också komma ihåg att just exportföretagen i motsats till hela industrisektorn har ökat sysselsättningen med 2 procent. Det är också någonting att beakta, herr Werner, mot bakgrunden av den kritik som här riktas mot exportföretagen från sysselsättningssynpunkt.

Man säger vidare att kapitalexporten "bidragit till den geografiska och näringsmässiga obalans och deformation som i hög grad kännetecknar den svenska ekonomin". Herr Werner, hur skulle det sett ut i svenska kommuner om inte exempelvis Volvo lagt ut en rad legoarbeten i nästan varje kommun här i landet?

Vidare talar man om "en utvecklingshämmande snedvridning" av u-ländernas ekonomier. Hur kan det då komma sig att en rad u-länder ställer som villkor till våra svenska exportföretag att om de vill sälja sina produkter just etablera sig inom respektive lands gränser?

Det vore inte svårt att fortsätta rad efter rad och visa hur befängd den här reservationen är.

Sedan bara ett par ord till herr Ekström. Jag medger att det var en diskussion om formuleringar i utskottet. Vi tyckte att man måste ha kvar de viktiga kriterier som finns i OECD-stadgan och de utfästelser som vårt land således har gjort när det gäller export av kapital för investeringar utomlands. Det gällde inte bara ordet "stor", utan vi har också haft ingående diskussioner om "utomordentligt skadlig verkan", och när vi inte kom fram till någon enhetlig lösning i utskottet fick vi skilja oss. Då har vi ansett det vara bäst att ha den exakta formuleringen från OECD-stadgan och som vi således gjort utfästelse om att följa i den länderkretsen.

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Nu är det väl så, herr Wirtén, att det finns exempel på direkt ekonomiskt skadliga verkningar som främmande kapital har åstadkommit i vissa u-länder. Främmande kapital har förvridit och hämmat hela industrialiseringsprocessen, förhindrat inhemsk kapitalbildning och utvecklandet av näringsmässig allsidighet. Vi kan se ett flertal exempel på länder med rikliga naturtillgångar men med ett

näringsliv som är ensidigt fixerat till ett fåtal varor.

Naturligtvis kan kapitalexport till många u-länder skapa vissa arbeten för en del arbetskraft i dessa länder, men dess huvudsida är att den förvrider och hämmar landets ekonomiska utveckling. Det är den kapitalistiska kapitalexporten -- även om herr Wirtén inte tycker om uttrycket -- som är en av huvudorsakerna till de stora ekonomiska olikheterna i världen i dag.

Det är mot den bakgrunden vi har föreslagit att en kapitalexportör måste kunna styrka att den investering han vill göra inte får en ekonomiskt och socialt utvecklingshämmande verkan. Det är naturligtvis herr Wirtén inte överens med oss om, men det hade jag som jag sade tidigare inte heller räknat med.

Herr WIRTÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig bara konstatera att herr Werners i Tyresö vilja att bygga murar kring vårt land står i mycket dålig överensstämmelse med det påstående man då och då hör att kommunismen vill vara internationell.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! I den proposition som nu behandlas har regeringen mycket kortfattat berört frågan om svenska företags investeringar i de länder i södra Afrika som man brukar kalla för kolonialländer eller rasiststyrda länder. Regeringen förklarar att den inte anser det påkallat att nu införa ett formellt investeringsförbud för dessa områden -- vad det nu kan finnas för andra sorters förbud än formella. Det sker främst under hänvisning till att inga svenska investeringar av betydelse lär ha skett i de portugisiska kolonierna och Namibia. För Rhodesia gäller som bekant investeringsförbud i enlighet med FN:s säkerhetsråds beslut om sanktioner. Frågan om svenska investeringar i Sydafrika diskuteras över huvud taget inte av departementschefen.

Allmänt sett har jag den uppfattningen att statsmakterna bör avhålla sig från att på grundval av bedömningar av olika regimers karaktär ingripa mot investeringar och handel. Det skulle få oöverskådliga verkningar för världshandeln, om vi knäsatte principen att investeringar bör förekomma bara i sådana länder vilkas regimer gillas av statsmakterna i det land varifrån investeringarna görs.

Samtidigt anser jag dock att kolonial- och rasistregimerna i södra Afrika måste betraktas som specialfall. Portugal är den sista återstående kolonialmakten av gammalt märke. Vi vet fortfarande för litet om hurvida den nya regimen kommer att ge de afrikanska områdena den självständighet som de så länge har kämpat för.

I fråga om Namibia har FN förklarat att Sydafrikanska unionen inte har rätt att fortsätta med sin kontroll av landet. Vi vet alla att i Sydafrika är rasismen upphöjd till statsordning och utgör en direkt fortsättning på det gamla koloniala förtrycket.

Uppfattningen att de här regimerna i södra Afrika har en särskild karaktär som motiverar speciella åtgärder stöds av de resolutioner FN tagit och som utgjort en förutsättning för det snabbt växande svenska

Torsdagen den
30 maj 1974

Valutalagstift-
ningen, m. m.

biståndet till de afrikanska befrielseörelserna. Därför har regering och riksdag ett ansvar också för svenska företags investeringar och verksamhet i Sydafrika, Namibia och Portugals kolonier.

Den här frågan har ägnats speciell uppmärksamhet under det senaste året av Svenska ekumeniska nämnden, som lagt fram en rapport om svenska företag i framför allt Sydafrika. Det har skett som en uppföljning av rekommendationer från Kyrkornas världsråd.

I rapporten konstateras att många svenska företag har tillverkningsverksamhet i Sydafrika: Alfa-Laval, Avesta Jernverk, Electrolux, Fagersta, Sandvik, SKF, ASEA och Atlas Copco, för att nämna bara några. Många fler försäljer sina varor genom egna agenturer eller dotterbolag eller via sydafrikanska firmor.

Ekumeniska nämnden visar i sin rapport att de svenska företagen i Sydafrika inte på något mera markant sätt avviker från andra företag i fråga om lönestruktur. De färgade anställda får cirka en fjärdedel av de vitas lön. Även om dessa löneklyftor i stor utsträckning hänger samman med skillnader i utbildning är de framför allt en direkt följd av apartheidpolitiken.

Ekumeniska nämnden konstaterar också efter att ha jämfört svenska företags löner med beräkningar av gränsen för existensminimum i Sydafrika att i många fall afrikanernas löner ligger på gränsen eller strax över gränsen för undernäring. Denna undersökning borde inom parentes sagt ha kunnat göras av andra organ med större resurser än Ekumeniska nämnden, men de har försummat detta.

Ekumeniska nämnden ställer i sitt handlingsprogram – som har antagits i enighet – med anledning av dess undersökning om svenskt ekonomiskt engagemang i södra Afrika en rad krav på de svenska företagen, bl. a. att de under den närmaste tvåårsperioden skall söka att väsentligt reducera löneskillnaden mellan vita och svarta arbetare och vidta snabba åtgärder för att stärka det sociala ansvarstagandet för de svarta. Man efterlyser också en codex ethicus för de svenska företag som arbetar i Sydafrika. Här har för övrigt de engelska företagen gått i täten för att diskutera och få fram en sådan codex ethicus.

Nämnden rekommenderar också de politiska partierna att pröva sin politiska hållning till Sydafrika och gör det med argumentet att det ytterst är statsmakterna som bär ansvaret för sådana beslut som reglerar eller inskränker Sveriges handelsförbindelser med Sydafrika.

Ekumeniska nämnden ställde även till de politiska partierna frågor om hur de såg på svenska investeringar i södra Afrika. I och för sig skulle jag kunna läsa upp svaren från de fem partierna. Svaren är nämligen rätt kortfattade, och om man vill kan man säga att de egentligen är ganska torftiga.

Det måste vara möjligt att förena en restriktiv hållning mot nya svenska företagsinvesteringar i rasist- och kolonialregimerna i södra Afrika med krav på förändring av framför allt den lönemässiga behandlingen av afrikanerna i de svenska företag som redan är etablerade i Sydafrika. Det är värdefullt att enskilda och organisationer konkret belyser hur de svenska företagen agerar i södra Afrika och till dem riktar krav grundade på etiska och moraliska överväganden. Men som Ekume-

niska nämnden själv framhåller fritar det inte statsmakterna från eget ansvar, som går utöver de allmänna uttalanden om önskvärdheten av att svenska företag avhåller sig från investeringar i de portugiska kolonierna och Namibia, på det sätt som regeringen gör i den aktuella propositionen.

Det är naturligtvis tvivelaktigt om valutalagstiftningen är den lämpligaste vägen att ingripa mot investeringar i södra Afrika. Denna lagstiftning har ju primärt helt andra syften, vilket helt naturligt avspeglar sig i sammansättningen av de organ som har att pröva tillstånd för svenska företag att göra direktinvesteringar utomlands. Via valutalagstiftningen är det också svårt att över huvud taget komma åt investeringar som sker genom dotterbolag utomlands.

Mot denna bakgrund väckte Ola Ullsten och jag en motion, vari vi föreslog att statsmakterna skall utreda på vilka vägar man kan styra svenska företags verksamhet och investeringar i södra Afrika. Det är en mycket svår fråga hur statsmakterna kan kontrollera och eventuellt införa restriktioner för investeringar i och handel med dessa länder.

Poängen i vår motion är att det knappast kan vara rimligt att statsmakterna inte prövar om det finns vägar som är förenliga med t. ex. OECD:s kapitalliberaliseringsstadga och som samtidigt kan vara effektiva. Det är inte rimligt att man överlåter åt Industriförbundet, fackföreningsrörelsen eller Ekumeniska nämnden att ensamma pröva dessa frågor utan de resurser som statsmakterna har.

Utskottet har nu behandlat denna motion på ett, som jag tycker, ganska magert sätt. Utskottet anför att kravet på en utredning av denna art "bör tillfredsställas inom ramen för redan pågående utredningar rörande de multinationella företagen". Därefter avstyrker utskottet bifall till motionsyrkandet.

Med anledning av vad utskottet anfört skulle jag gärna vilja fråga finansutskottets ordförande: Vilken eller vilka utredningar avses? Är det den Eckerbergiska om utländska övertaganden av svenska företag? Den kan det väl knappast vara. I varje fall har jag inte i dess direktiv kunnat utläsa att den skall syssla med dessa frågor. Avses den Lidbomska gruppen? Har den enligt sina direktiv att ta upp dessa frågor? Vet man om gruppen avser att ta upp dem?

Jag ställer frågorna därför att mitt intryck av propositionen är att man i medvetande om att detta är ett komplicerat ärende i stort sett förbigår det med tystnad. Detta är inte tillfredsställande. Den aktion som kyrkorna har inlett måste fullföljas också av statsmakterna, som till sist har det avgörande ansvaret.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag tänkte begagna dessa tio minuter till att ge en mer allmänt betonad kommentar med anledning av diskussionen om den proposition som jag har signerat och som nu behandlas av riksdagen.

Jag vet inte om jag behöver understryka regeringens och regeringspartiets allmänna positiva inställning till frihandel. Sverige har såsom nation alltid gått i spetsen när det gällt att rasera tullmurar och har i internationell mening utomordentligt låga tullar. Vi är följaktligen intresserade av ett friktionsfritt handelsutbyte nationerna emellan och

kommer att driva den linjen även framöver. På den punkten behöver ingen ytterligare diskussion föras, även om vissa deklARATIONER avgivits om nödvändigheten av denna ståndpunkt.

Propositionen har emellertid föranlett en onyanserad debatt, där man målat i svart och vitt och tillvitvat varandra mycket skumma avsikter. Det började med den promemoria som regeringen lät utarbета under ledning av statsrådet Lidbom i samverkan med en rad olika departements huvudtjänstemän. Denna promemoria väckte en våldsam indignation på företagarsidan. Man såg enligt min mening spöken på ljusa dagen och trodde att det nu med en gång skulle bli slut på den i och för sig riktiga och nödvändiga valutautförseln som ingen har något att erinra mot.

Anledningen till att denna proposition framlagts är helt enkelt att jag tror att den motsvarar en allmän uppfattning hos medborgarkollektivet. Framför allt under de senaste årens sysselsättningsbesvärligheter har det väckt irritation, när svenska företag har flyttat över sin produktiva hantering till andra länder med den klara motiveringen – företagen har inte sagt det men vem som helst kan genomskåda dem – att de där har större chanser att utnyttja dåliga sociala förhållanden i form av billig arbetskraft och eftersläpande sociala förmåner. Jag tror att folkflertalet ogillar denna hantering. Från dessa utgångspunkter har diskussionen aktualiserats.

Vid åtskilliga tillfällen har jag på offentliga möten positivt argumenterat för den svenska industrins engagemang utomlands, helt enkelt därför att vi har så många förbindelser med en sådan hantering att de är avgörande för den svenska moderindustrins utveckling och expansion här hemma. Exempel har anförts på detta och jag behöver inte upprepa dem. När det varit fråga om etableringar med andra motiv har det framförts en önskan – baserad på folkflertalets mening, det är jag övertygad om – att regeringen bör ha en möjlighet till kontroll.

Man behöver inte se dessa frågor i svart och vitt utan bör betrakta dem såsom praktiska frågor som skall hanteras av kloka män. De svenska storföretagen – här har nämnts Volvo, SKF, LM och andra – skulle inte vara vad de är här hemma i Sverige, om de inte hade möjlighet att driva sina dotterföretag utomlands. De är helt enkelt tvingade till det. Men det finns också ett intresse för myndigheterna att få pröva valutautförseln. Det finns anledning att föra en diskussion med företagen i sådana här litet ömtåliga fall. Den diskussionen åstadkommer man inte om man bara skall svära på OECD:s liberaliseringsstadga, utan då måste vi komplettera den med en egen inhemsk lagstiftning av sådan karaktär att den skapar möjlighet till debatt. Men som jag sade skall kloka män hantera dessa frågor. Intressegemenskapen finns i de flesta fall både bland de anställda och hos företagen.

I utskottsbetänkandet har jag emellertid funnit en inadvartens i den allmänna skrivningen och deklARATIONEN beträffande tilläggsparagrafen 2 a. Den inadvartensen är alldeles onödig. OECD-stadgan är givetvis mycket bestämd på denna punkt. Det sägs uttryckligen att man kan förvägra valutautförsel endast om den uppenbarligen skulle föranleda allvarliga störningar för nationen. Jag kan försäkra kammarens ledamöter att de olika nationerna, när de hanterar sådana här internationella

utfästelser, inte alltid är så bokstavstroga. Sverige tillhör nog de mer bokstavstroga och vill naturligtvis leva upp till de utfästelser som man gör.

Att vi velat föra in även industripolitiska och sysselsättningspolitiska motiveringar och kriterier för en valutautförsel innebär naturligtvis om jag skall vara ärlig – och det skall jag väl vara – en viss inskränkning i den juridiska tolkningen av OECD:s liberaliseringsstadga. Vi har dock gjort det med öppna ögon, eftersom vi anser att våra internationella intressen kräver detta. Sedan får praxis avgöra hur vi hanterar det, och är det så att vi får en diskussion med OECD i anledning av den hanteringen så får vi ta den diskussionen och redovisa våra skäl som har kommit till uttryck i den praktiska hanteringen. Om man som utskottet gör – och därom är ju utskottet helt enigt – för in som ett allmänt kriterium att vi skall handla utifrån de centrala målen för den ekonomiska politiken och sedermera definierar dessa mål som full sysselsättning, snabb ekonomisk tillväxt, rimlig prisstabilitet, balans i utrikesbetalningarna, inkomstutjämning och regional balans, så har man inte en identifikation mellan den formuleringen och den enkla formulering som finns i OECD:s stadga.

Jag lade märke till att utskottets ordförande med tillfredsställelse citerade den allmänna formuleringen och sade att däri kan man ju också lägga in vissa regionalpolitiska överväganden. Vi är överens om detta allesammans, och då tycker jag att det är litet onödigt att komma med paragrafen 2 a som stämmer överens med OECD:s formulering men som svårigen kan identifieras med den allmänna skrivning som utskottet är ense om, och då bör den här repetitionen i 2 a § utgå.

Sedan allra sist, herr talman, även om jag tyvärr ser att jag har åtskilligt mer att säga, skall jag bara ett ögonblick ägna mig åt frågan om urvalet av ledamöter i valutastyrelsen. Kungl. Maj:t har föreslagit att regeringen skall utse de representanterna, men utskottet har stannat för att det skall göras av riksbanksfullmäktige. För man in kriteriet – och därom är utskottet ense – att hänsyn skall tas till industripolitiska, sysselsättningspolitiska och regionalpolitiska motiv vid bedömningen av ett valutaärende, då är det bara regeringen som kan ta det politiska ansvaret. Riksbanksfullmäktige kan inte och skall inte enligt sina statuter ta ansvaret för en bedömning efter dessa nya kriterier. När man vidgar begreppen utöver penningpolitik och motiv med hänsyn till balanssituationen i fråga om valutan, då är det konsekvent och logiskt att regeringen utser representanterna. Detta är ingen större fråga, men det bör vara logik och konsekvens i det hela.

Herr ASLING (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror nog att det är ganska stor överensstämmelse mellan mina synpunkter och finansministerns. Utskottsmajoriteten menar i sin skrivning att om man nu är beredd att ta hänsyn till OECD-stadgans bestämmelser, vilket vi ju alla är beredda att göra, då är det också konsekvent att låta det slå igenom även i lagtexten. Att nöja sig med att utveckla de tankarna i motiven för lagen förefaller oss inkonsekvent.

Utseendet av valutastyrelsen är, som jag anförde tidigare, en principiell

Torsdagen den
30 maj 1974

Valutalagstift-
ningen, m. m.

fråga. Jag förstår mycket väl finansministern, när han säger att här gäller det att ta industripolitiska och sysselsättningspolitiska hänsyn, och det kan ingen annan än regeringen ta det politiska ansvaret för. Det är riktigt, jag erkänner det, men när det gäller att utse ledamöterna i en styrelse som arbetar inom ett riksdagens organ, då måste det av principiella skäl vara så att ledamöterna utses av detta organs huvudman, dvs. riksdagen, och ingen annan.

Till herr Wikström vill jag säga att på s. 27 i utskottets betänkande har vi närmare utvecklat våra tankar beträffande de motioner som herr Wikström talade om. Vi har i första hand beträffande motionen 1818 ansett att den bör falla inom ansvarsområdet för den s. k. Lidbomska gruppen.

Herr AF UGGLAS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är tacksam för att finansministern underströk den positiva grundsynen på frihandeln. Det var värdefullt, eftersom propositionen 89 snarast bär vittnesbörd om motsatsen.

Finansministern talade också om att det vållat irritation, när svenska företag flyttat över tillverkning till länder med lägre tillverkningskostnader och med otillfredsställande sociala förhållanden. I dessa fall handlar det emellertid om situationer där fortsatt tillverkning i Sverige i allmänhet icke är alternativet. Det är vad vi tidigare i debatten kallat "överlevnadsfallen".

Sedan sade finansministern att det räcker inte med att svära på OECD:s kapitalliberaliseringsstadga. Nej, men har vi skrivit under den, så bör vi också anpassa vår lagstiftning därefter. Det är, tycker jag, över huvud taget litet anmärkningsvärt med den okänslighet för det internationella samarbetets krav som både herr Sträng och reservanterna i det här stycket visar. Det internationella samarbetet mot frihandel, mot ett friare varuutbyte i vidaste mening över världen hotas ständigt av de frestelser till protektionistisk egoism som alltid ligger latent. Om vi inför en långtgående prövning av de svenska företagsinvesteringarna utomlands, eller för den delen utländska företags investeringar hos oss, så kan det mycket lätt leda till att vi bidrar till en mera protektionistisk internationell praxis.

Så vill jag med anledning av vad herr Ekström sade i en replik bara göra ett litet konstaterande. Herr Ekström sade att det inte endast är beloppets storlek som avgör om man skall säga nej. Han sade i sin inledning att investeringar av svenska företag utomlands kan ha så negativa effekter på den svenska samhälls ekonomin och sysselsättningen att tveksamhet kan råda om sådana investeringar skall få komma till stånd. Är det då egentligen, som det har sagts här i debatten, så kolossalt litet som skiljer? Jag tror inte det. Regeringen vill tydligen genomföra en fortlöpande reglering. Utskottets majoritet ser däremot saken så att det finns behov av en beredskap mot exceptionella transaktioner, medan en långtgående reglering inte är önskvärd. Jag tror att det kan vara av värde att konstatera att denna principiella skillnad ändå finns i den här frågan.

Torsdagen den
30 maj 1974

*Valutalagstift-
ningen, m. m.*

Herr WIRTÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill också gärna hålla med herr av Ugglas om att det var värdefullt att få den frihandelsinriktade deklARATION som finansministern gjorde, men jag skulle ändå vilja föra diskussionen ett steg vidare.

Finansministern sade att det är praktiska och kloka män inom företagen som skall hantera det här, och det är värdefullt att man då kommer i samtal med dem om hur tillämpningen skall ske. Det där låter ju förnuftigt, men jag skall gärna redovisa att jag hyser en viss skepsis inför just den tankegången. Vad innebär det, om inte att det bildas en diskussionsklubb där företrädare för politiska maktcentra och de stora företagen tar en förhandlingsomgång om vad det är som skall tillåtas och inte tillåtas? Vi är från liberala utgångspunkter emot att man för förhandlingar och sluter sådana här uppgörelser i stängda rum. Vi tror att det är bättre att lagen blir så klar att tolkningen inte behöver förhandlas fram.

Poängen med det finansministern nu kallar en inadvartens är just att i § 2 a få preciserat – i full överensstämmelse med vad Sverige har åtagit sig i internationella sammanhang – hur lagen skall tillämpas av valutastyrelsen. Här föreligger en principiell skillnad mellan oss, och jag har, herr talman, varit angelägen att påpeka den.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag är väl beredd att erkänna att den här propositionen innebär i sak en eftersträvansvärd nyansering i handläggningen av valutaärendena i förhållandet till vad som bokstavligen fixeras i OECD:s stadga. På den punkten har utskottet varit helt enigt efter vad jag förstår, med kännedom om de uppfattningar som jag tillät mig säga att jag tror är till finnandes bland folkflertalet. Men läser jag OECD:s stadga och har ett behov av att göra en identifikation i den svenska lagtexten i 2 a § i utskottets förslag som innebär att valutautförsel endast får vägras om den "skulle åsamka landets intressen utomordentlig skada" – då står vi inför en ganska besvärlig situation i den interna hanteringen av denna fråga. Vi har fört in kriterier, som exempelvis sysselsättningspolitiska. Ett sysselsättningsproblem på ett område som kan aktualiseras i anledning av att vederbörande företag placerar sina kommande resurser utomlands kan ju knappast förenas med den här bestämmelsen att valutautförsel får vägras endast om hela landet röner utomordentlig skada därav. Ett regionalpolitiskt engagemang som vi vill försvara kan inte heller förenas med detta kriterium. Vi kan inte vägra såvida inte landets intressen röner en utomordentlig skada. Vi bygger in i den egna lagstiftningen en kontrovers mellan vad vi allesamman anser skall ligga till grund för den praktiska tolkningen och som är utskrivet tidigare i utskottets betänkande och den preciserade lagtexten i den föreslagna 2 a §. Det är det jag har velat vända mig emot.

Skulle vi få en kontrovers med OECD får vi naturligtvis ta debatten med OECD och se om vi kan komma överens eller om vi inte kan komma överens. Kan vi inte komma överens uppstår frågan om vi skall begära dispens från OECD:s liberaliseringsstadga eller inte. Men nu kanske jag diskonterar utvecklingen onödigt långt.

Det väsentliga med denna lagstiftning, såsom jag ser det, är att man kan få en diskussion med företagen där de får presentera sina investeringsplaner och de konsekvenser dessa kan ha för sysselsättningen inom den egna nationen. Vi har haft en sådan diskussion med ett av de större företagen som gjorde en investering på något hundratal miljoner i Amerika. Företaget fick tillstånd till valutautförsel men först efter det att man presenterat sitt eget investeringsprogram inom landet för den närmaste femårsperioden. Och det var så pass tillfredsställande att man kunde säga: All right, här bör valutautförsel äga rum. Följaktligen har vi redan praktiserat en del av de här avvägningarna och tycker nu att det är rimligt att få det kodifierat genom ett riksdagsbeslut.

Kvar står emellertid att det är ett mera konsekvent beslut om man utesluter den mycket specificerade formulering som framkommer i 2 a §. Och det har ju reservanterna också föreslagit i reservationen 1.

Herr AF UGGLAS (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sträng sade att propositionen i sak innebär en eftersträvansvärd nyansering i förhållande till OECD:s kapitalliberaliseringsstadga. Låt oss inte diskutera om det var bara en nyansering eller något mer. Det var ändå mycket värdefullt att finansministern gjorde detta konstaterande.

Att utskottet varit, som herr Sträng också sade, helt enigt om denna nyansering eller detta avsteg är däremot inte riktigt. Utskottsmajoritetens förslag, där det s. k. andra tillägget i OECD:s kapitalliberaliseringsstadga klart avspeglas i lagtexten, innebär inte en nyansering av eller ett avsteg från den internationella stadga som vi utan reservationer har skrivit under utan ansluter sig i tillräcklig grad till denna för att vi inte skall behöva känna oss tvingade att göra några förklaringar till de svenska samarbetspartner, tillsammans med vilka vi en gång underskrivit stadgan, eller för att vi skall slippa att senare ansöka om undantag i något avseende i anledning av det vi nu beslutar.

Herr ÄSLING (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag tar fasta på vad finansministern sade i andra delen av sitt senaste inlägg, nämligen att det väsentliga i tillämpningen av valutalagen är den diskussion med företagen som lagstiftningen ger anledning till. Mot den bakgrunden föreställer jag mig att finansministerns farhågor beträffande möjligheterna att komma fram till en realistisk och rimlig tillämpning av 2 a § är betydligt överdrivna.

Herr WIRTÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministerns föregående inlägg tyder på att det svenska underskrivandet av den nu aktuella OECD-stadgan skett i vetskap om att denna innehöll formuleringar, som i varje fall finansminister Gunnar Sträng inte gärna ville stå för, och att avsikten varit att tolka stadgan på det sätt som regeringen själv önskar. Om detta inte visar sig vara möjligt, blir det – för att referera vad finansministern sade – en kontrovers, och man får då ta upp en debatt med OECD om en ändring i den utfästelse som Sverige gjort i detta avseende.

Jag måste, herr talman, konstatera att oklarheten kvarstår i den händelse att reservationen 1 skulle vinna vid dagens votering. Vi vet inte i hur stor utsträckning regeringen avser att tillämpa den lagstiftning som vi nu inom kort skall ta ställning till. Jag tycker att detta är beklagligt. Vi får om reservationen skulle vinna riksdagens bifall noggrant följa regeringens tillämpning av lagen. Att döma av vad som sagts här i dag är det risk för att det blir en klart restriktivare prövning av svenska företags investeringar utomlands.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Bara några få ord. Jag är rädd för att den handläggande myndigheten vid tillämpning av den av utskottet föreslagna 2 a § i lagtexten kommer att få räkna med utomordentligt starka begränsningar i sin diskussion med företagen. Både herr Åsling och jag tycks också vara ense om att denna diskussion är ett eftersträvansvärt element i denna hantering.

Herr GRANSTEDT (c):

Herr talman! I motioner från olika partier i anledning av den proposition vi nu behandlar har det förts fram krav på möjligheter att förhindra utlandsinvesteringar inte bara av sysselsättningskäl o. d. utan också med hänsyn till förhållandena i det land där en investering är avsedd att ske. Framför allt har man i de sammanhangen diskuterat länder som står under kolonialt förtryck eller där det förekommer rasistiska regimer.

Det är klart att ett land kan kontrolleras inte bara med militära medel utan också, och i många fall lika effektivt, med ekonomiska medel. Utländska investeringar kan alltså vara ett viktigt sätt att bibehålla en ekonomisk kontroll, exempelvis över en koloni.

Framtiden för Portugals kolonier är ganska oviss för närvarande. Det finns naturligtvis skäl att hysa förhoppningar om att utvecklingen kan leda till frihet för de här områdena, men det är viktigt att notera att den hittills uttalade målsättningen från Portugals sida är någon form av fortsatt portugisisk kontroll över kolonierna.

Skulle Portugal få tillfälle att förverkliga de samväldesplaner som man har gett uttryck för, kommer landets möjligheter till en ekonomisk kontroll över sina hittillsvarande kolonier att bli avgörande. Portugal är ett land med små egna ekonomiska resurser, och det innebär att de utländska investeringarna skulle komma att spela en mycket stor roll. Vi kan alltså räkna med att om Portugal skall förverkliga den här politiken, kommer man att satsa mycket på att försöka locka till sig utländska investeringar. I ett sådant läge kommer det att finnas anledning att tänka sig att multinationella företag – svenska eller andra – får ett annat intresse av investeringar i portugisiska kolonier än vad de har haft hittills, när de här områdena har varit drabbade av krig.

När det gäller Namibia; som är ett annat område under kolonialt förtryck i Afrika, finns inte ens de begränsade möjligheter till en positiv utveckling som man kan se för Portugals kolonier. Tvärtom kan man i dag iaktta hur Sydafrika satsar mycket kraftigt på att stärka sin

Torsdagen den
30 maj 1974

*Valutalagstift-
ningen, m. m.*

ekonomiska kontroll över Namibia. Liksom när det gäller Sydafrikas ekonomi i övrigt spelar de utländska investeringarna och det utländska kapitalet en mycket stor roll. Sverige har ju ganska betydande investeringar i Sydafrika, och man kan alltså inte bortse från möjligheten av att svenskt kapital också skulle kunna komma att bli inblandat i sydafrikanska satsningar i Namibia. I och för sig vore det naturligtvis också önskvärt att förhindra fortsatta svenska investeringar i Sydafrikanska republiken.

Utskottet har inte ansett att det i det här sammanhanget finns några behov av att reglera möjligheterna till investeringar i länder som står under kolonialt förtryck eller har rasistiska regimer. Samma bedömning återfinns i propositionen, där man också bara talar om kolonierna. När det gäller Portugals kolonier är det naturligtvis riktigt att problemet inte är akut på något sätt. Som det sägs finns det inga betydande svenska investeringar i dem. Men med hänsyn till de framtidsperspektiv som man kan se hade det givetvis varit värdefullt med en beredskap på det här området och att man hade utnyttjat det här tillfället till att skaffa sig en sådan beredskap.

Som det är nu får jag sätta mitt hopp till vad utskottet anför om att förbud av det slag som har föreslagits skulle kunna tas upp i en särskild lagstiftning, om frågan blir aktuell, samt att frågan om svenska företags verksamhet i portugisiska kolonier, i Namibia och i Sydafrika bör utredas inom ramen för redan pågående utredningar om multinationella företag.

Vänsterpartiet kommunisterna yrkar i sin reservation bl. a. bifall till motionen 1812, där jag är en av motionärerna. Men med hänsyn till reservationens utformning i övrigt anser jag mig inte kunna ställa mig bakom det reservationsyrkandet. Jag anser det inte heller vara meningsfullt att här framföra något särskilt yrkande med anledning av motionen 1812, utan jag kommer att avstå vid en votering om utskottets hemställan under punkten 7.

Man har här i dag ganska mycket diskuterat frågan om den svenska lagstiftningens anpassning till OECD:s kapitalliberaliseringsstadga. Det är väl helt klart att man kan diskutera de konsekvenser som denna kapitalliberaliseringsstadga har för vår rörelsefrihet. Men om vi skulle finna att kapitalliberaliseringsstadgan innebär begränsningar av vår handlingsfrihet som vi inte anser vara acceptabla, bör vi inte lösa det problemet genom att anta en svensk lagstiftning som är svårförenlig -- eller oförenlig -- med de internationella åtaganden som vi har gjort. Den enda riktiga vägen är då att ompröva de internationella åtagandena i första hand.

Jag tycker att statsrådet Sträng gjorde sig skyldig till en ganska allvarlig glidning i resonemanget här för en liten stund sedan, när han gav uttryck för tanken att en formulering, som man anser vara fullt acceptabel i ett internationellt avtal som Sverige undertecknar, däremot är helt oacceptabel i en svensk lag. Det innebär alltså att för statsrådet Sträng är betydelsen och värdet av en formulering i ett internationellt avtal som Sverige biträder avsevärt mindre än när det gäller en svensk lag. Skulle det resonemanget vara vägledande för Sveriges internationella agerande, så skulle Sverige på det sättet allvarligt bidra till att minska

värdet av internationella avtal i allmänhet.

En annan sak som har diskuterats en hel i del i utskottsbetänkandet och tagits upp i reservationer är löntagarnas inflytande över den här hanteringen. Det är naturligtvis mycket viktigt att man ser till att löntagarna får ett betydande inflytande över hur dessa frågor hanteras. Utskottet anser att problemet kan lösas dels genom den styrelserepresentation som löntagarna har i företagens styrelser, dels genom löntagarrepresentationen i valutastyrelsen. Man får hoppas att utskottets uppfattning på detta område stämmer med verkligheten och att löntagarna kommer att få ett tillfredsställande inflytande den vägen. Skulle erfarenheten visa att så inte blir fallet, förutsätter jag att vi får anledning att återkomma med andra åtgärder för att stärka löntagarinflytandet. Tills vidare finns det i alla fall ingen anledning att tvivla på att utskottets bedömning är riktig.

Jag vill därför yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter utom punkten 7.

I detta anförande instämde herr Olof Johansson i Stockholm (c).

Herr EKSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande det som i den här debatten allra senast har diskuterats i fråga om OECD:s stadga vill jag säga att internationell praxis visar att stadgan tolkas väsentligt mindre restriktivt än dess bokstav anger. Jag vill också framhålla att det inte är alldeles osannolikt att OECD-stadgan kommer att omarbetas. Det kan även vara ett skäl för att vi inte skall helt basera svensk lag på denna stadga från 1950-talet.

Vi har i utskottet varit överens om att i lagen skriva in de centrala målen för den ekonomiska politiken. Jag vill för min del hävda att om ett land inte kan uppfylla de centrala målen för sin ekonomiska politik, så måste det betraktas som en allvarlig störning, och då bör klausulen 7 (b) i OECD:s liberaliseringsstadga kunna åberopas.

Herr GRANSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Om det är så att andra länder inte tillämpar OECD:s stadga särskilt strikt och alltså sviker sina förpliktelser enligt ett internationellt avtal, så tycker jag att man bör beklaga det i stället för att upphöja det till internationell praxis.

För mig är det helt klart att om Sverige gör ett internationellt åtagande så bör vi följa det, även om andra till äventyrs syndar emot det. Om vi anser att det internationella åtagandet är oförenligt med våra intressen och att det skapar oacceptabla svårigheter bör den väg vi går vara att ändra på detta åtagande i stället för att bara låta bli att ta hänsyn till det.

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! När statsrådet Lidbom för några månader sedan lade fram en promemoria om vidgad kontroll av svenska utlandsinvesteringar med hänsyn till svenska ekonomiska intressen och sysselsättningsfrågor tvingades han medge att han inte kunde ange något exempel på att det

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974

Valutalagstift-
ningen, m. m.

hittills förekommit missbruk i dessa hänseenden. En eventuell lagstiftning skulle därför mera syfta till att vara av beredskapskaraktär.

För den som något följt den politiska debatten under senare tid är det väl ganska uppenbart att promemorian och det lagförslag som sedermera framlades i verkligheten så att säga var ett beställningsarbete från radikala kretsar på socialdemokratins vänsterflygel och till vänster därom. Möjligen var tanken att genom att kasta en sådan lagstiftning i gapet på dessa grupper skulle man kunna köpa sig ett visst lugn och viss tystnad vad angår t. ex. kraven på att Sverige inte borde handla med eller investera än i det ena än i det andra landet, vars politik man i dessa kretsar för ögonblicket inte uppskattade.

Kanske hade man också i tankarna att senare försvåra för utländska företag att ta upp tillverkning i Sverige på områden där dessa hade en effektivare eller mera avancerad produktion än motsvarande svenska företag.

Om de förstnämnda förmodandena är riktiga tror jag att man gjort sig skyldig till en felbedömning. Erfarenheterna från andra fält visar klart att långtifrån att pacificera någon opinion ger åtgärder av sådant här slag endast mersmak. Om regeringens ursprungliga projekt skulle gå igenom kommer naturligtvis ganska snart krav att framställas på förbud för det ena eller det andra företaget att realisera sina investeringsplaner i olika områden. Sådana krav kunde alltid tänkas vinna sympati i vissa kretsar som trodde att deras intressen var hotade.

Jag tillägger att det är naturligtvis en fördel om man kan decentralisera prövning av det här slaget ned till de anställda vid ett visst företag, men samtidigt innebär det ju ökade risker för att provinsiella och mera speciella synpunkter gör sig gällande i högre grad än som varit huvudmotivet för lagstiftningen, nämligen att den skulle avse allmänna svenska intressen.

Under utskottsbehandlingen har man nu kommit fram till ett förslag om tillägg till gällande valutaförordning som i formen, och jag hoppas även i realiteten och i tillämpningen, inte längre skall inge sådana farhågor. Från borgerlig sida har man inte förnekat att situationer *kan* uppstå då en viss investering skulle kunna innebära allvarliga skador för svensk ekonomi, och man har därför accepterat att skapa ett system för en viss ökning av kontrollmöjligheterna – eller kanske jag skall säga diskussionsmöjligheterna.

En fråga som med all rätt spelat en betydande roll under utskottsbehandlingen har, som framgått av de senaste uttalandena här, varit de inskränkningar i vår handlingsfrihet på detta område som våra förpliktelser mot OECD innebär. Genom de borgerliga kraven har utskottets förslag bringats i överensstämmelse med dessa förpliktelser.

Men det finns även andra utländska intressenter i detta sammanhang som berörts betydligt mindre, nämligen u-länderna. Och i realiteten har dessa kanske ännu större intresse av vårt handlande i de här frågorna än OECD-medlemmarna.

För någon tid sedan deltog jag i FN:s extra generalförsamling i New York. Den hade tillkommit på begäran just av u-länderna för att diskutera deras möjligheter att snabbare utvecklas – ja, i vissa fall kanske

Torsdagen den
30 maj 1974*Valutalagstift-
ningen, m. m.*

man t. o. m. skulle kunna säga överleva. Vid konferensen presenterade u-länderna, den s. k. 77-statsgruppen, några dokument med sina önskemål eller rättare sagt krav på i-länderna. Bland dessa krav figurerade på framträdande plats just nödvändigheten av att få mottaga investeringar från de avancerade länderna, från i-länderna. Detta kom till uttryck dels i en allmän paragraf om att i-länderna på allt sätt skulle stödja tillkomsten av sådana investeringar, både från privat och statlig sida, dels i kravet på att tekniska kunskaper skulle förmedlas till u-länderna. Under diskussionerna spelade sedan dessa önskemål en stor roll.

Mot denna bakgrund måste för dessa länder många tänkbara krav i Sverige på att ett visst företag inte skall få göra en investering utomlands för att det t. ex. skulle kunna minska den svenska sysselsättningen te sig som betänklig egoistisk bygdepolitik. Med ena handen är vi beredda att ge miljardbelopp för u-ländernas uppbyggnad, medan vi med den andra vill hålla tillbaka kanske minst lika värdefulla satsningar i u-länder på uppbyggnad av en industriproduktion. Detta skulle stå i klar strid mot vårt undertecknande av det dokument som u-länderna presenterade i New York.

Vår ekonomiska politik måste skötas så, att investeringar utomlands inte kommer att verka stå i strid mot den svenska sysselsättningspolitiken.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av herr Werners i Tyresö inlägg i debatten. Herr Werner försökte påvisa att det fanns en skillnad i synsätt mellan utskottet och motionärerna när det gäller frågan om direktinvesteringar utomlands.

Som medansvarig för motionen 1814 måste jag säga att jag har litet svårt för att hänga med i det resonemanget. Motionärerna säger att det är viktigt att de lokala fackliga organisationerna får vara med i bilden och säga sin mening när det gäller direktinvesteringar utomlands. Utskottet har där samma ståndpunkt. Herr Ekström har tidigare i dag utförligt utvecklat utskottets ståndpunkt och framhållit att även utskottet menade att de lokala fackliga synpunkterna är viktiga att ta med vid bedömningen. Herr Ekström utvecklade också den synpunkten att det är genom löntagarnas egna representanter i företagets styrelser som denna bedömning skall komma till uttryck, och därför har utskottet sagt att det speciella yrkandet i motionen 1814 om ett särskilt remissförfarande var onödigt. Det skulle innebära ett dubbelt remissförfarande. Det är enklare att ta det hela genom löntagarnas representanter i styrelserna.

Detta är alltså en praktisk lämplighetsfråga om hur de lokala fackliga organisationernas synpunkter skall komma till uttryck, och man kan säga att det där finns en nyans mellan utskottets betänkande och motionen. Men utskottet är helt enigt med motionärerna om att den princip som har tagits upp i motionen är riktig. Och, som motionärerna säger, den är viktig därför att de lokala fackliga organisationernas inflytande är väsentligt som ett av många steg för att stärka fackföreningarnas

Torsdagen den
30 maj 1974

*Valutalagstift-
ningen, m. m.*

ställning i förhållande till de multinationella företagen.

Det finns alltså inte någon sådan motsättning mellan utskottets betänkande och motionen 1814 som herr Werner ville göra gällande.

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag trodde att när man motionerade gjorde man det därför att man ville få igenom sina krav. Jag visste inte att ett avslag kunde betraktas som en framgång. Men om det förhåller sig på det sättet, så ber jag herr Hellström om ursäkt.

Herr HELLSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Motioner är till för att föra debatten framåt. Motionen 1814 är den motion som mest konkret har tagit upp frågan om de lokala fackliga organisationernas inflytande i detta sammanhang. Den punkten fanns inte med i propositionen, men den finns med i utskottets betänkande. Och därmed menar jag att motionen har fört denna fråga ett stycke framåt.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Får jag ge ett bidrag till frågan om huruvida ett avstyrkande från utskottet skall tolkas som avslag, bifall eller tillkännagivande genom att knyta an till vad utskottets ordförande sade. Jag hade till honom ställt frågan: Vad har utskottet avsett, när utskottet i anledning av motionen 1818 om en utredning om svenska företags verksamhet och investeringar i Portugals afrikanska kolonier Namibia och Sydafrika sagt att det kravet bör tillfredsställas inom ramen för redan pågående utredningar rörande de multinationella företagen? Jag frågade också: Vilka utredningar? Och framgår det av utredningarnas direktiv att de skall syssla med dessa frågor?

På det svarade herr Åsling att utskottet hade tänkt sig att den Lidbomska gruppen skall utreda detta. Tyvärr är det emellertid så, herr Åsling, att vi ännu inte har den ordningen att det riksdagen tänker i fråga om statliga utredningar leder till någonting. Antingen uttalas det i direktiven till en statlig utredning att den skall ta upp frågan, eller också ger riksdagen Kungl. Maj:t till känna att riksdagen anser att utredningen bör ta upp den.

Nu känner jag herr Åsling väl och vet att både han och andra ledamöter av utskottet har en stark känsla för de frågor vi har tagit upp i vår motion. Jag utgår därför ifrån att utskottets skrivning, som utmynnar i ett avstyrkande av motionen, skall tolkas som ett tillkännagivande till Kungl. Maj:t att den Lidbomska gruppen bör utreda dessa frågor. Hör jag ingenting annat från utskottets ordförande eller vice ordförande förmodar jag att de instämmer i detta, och så hoppas jag att Kungl. Maj:t kan läsa protokollet.

Herr ÅSLING (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan ge herr Wikström rätt i den slutsats han drar. Avsikten med mitt besked var att betona att det inom ramen för de direktiv som ligger till grund för den s. k. Lidbomska gruppens arbete finns utrymme för att beakta de i motionen 1818 anförda synpunkterna.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c):

Herr talman! Jag begärde ordet när herr Siegbahn sade att u-länderna vid den extra generalförsamlingen i New York nyligen visade ett stort intresse för investeringar från i-ländernas sida. Det är alldeles riktigt – i de ursprungliga förslagen från det hållet visades ett sådant intresse. Men jag tror att det är viktigt att nyansera bilden en aning genom att tillägga att u-länderna också ställde mycket konkreta krav på att få nationalisera utländsk egendom inom sitt eget territorium i enlighet med sina egna nationella regler. Dessa båda omständigheter bör ses tillsammans och inte var och en för sig – annars blir inte helhetsbilden den riktiga.

Beträffande den diskuterade 2 a § vill jag tillägga att det är klart att de diskussionsmöjligheter som öppnas, om utskottsmajoritetens förslag på denna punkt bifalls, också kommer att innebära att samhällsorganen kan ställa villkor för att ett företag skall få investera. Det står inte på något sätt i strid med formuleringarna av reglerna om avslag på framställning enligt 2 a §. Jag tror att det är viktigt att samhället ofta ställer sådana villkor.

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Låt mig bara till herr Olof Johansson i Stockholm säga att sammankopplingen av uppmuntrandet av investeringar i u-länderna och u-ländernas krav på rätt att nationalisera är ett problem i första hand för u-länderna själva, och endast i andra hand för industriländerna och industriländernas företag. Därför hör den saken inte till den här diskussionen. Det är klart att u-länderna löper risken att det inte kommer att göras några investeringar eller bara mycket få investeringar i deras länder om de samtidigt som de försöker uppmuntra till investeringar ger antydningar om att företagen kommer att nationaliseras så snart de börjar gå bra. Men detta är i första hand deras problem och har, i den mån det är det, inte med den här diskussionen att göra. Men detta är naturligtvis olyckligt från deras synpunkt, och det kommer att minska svenska företags och andra industriländers företags intresse för investeringar i länder som driver en sådan politik.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c):

Herr talman! Jag vidhåller att detta krav hör till bilden av u-ländernas inställning i denna fråga. När man beskriver den bör man också ta med den ståndpunkten.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 1 av herr Ekström m. fl. i motsvarande del samt 3:o) reservationen nr 2 av herr Hermansson i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då

Torsdagen den
30 maj 1974

*Valutalagstift-
ningen, m. m.*

herr Werner i Tyresö begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Werner i Tyresö begärt votering även beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående finansutskottets hemställan i betänkandet nr 23 punkten 3 antar reservationen nr 1 av herr Ekström m. fl. i motsvarande del röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 2 av herr Hermansson i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Werner i Tyresö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 135
Nej — 18
Avstår — 155

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 23 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Ekström m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 154
Nej — 154
Avstår — 1

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, nedlade herr förste vice talmannen i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr förste vice talmannens anmodan herr Leuchovius (m) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla ja.

Kammaren hade alltså i enlighet med ja-propositionens innehåll bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 4-6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Hermansson i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Werner i Tyresö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 23 punkten 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Hermansson i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Werner i Tyresö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	284
Nej	–	18
Avstår	–	7

Punkterna 8 och 9

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Herr förste vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

§ 16 Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 29 i anledning av propositionen 1974:122 angående reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m., jämte motioner.

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen 1974:1 bilaga 11 under punkterna C 3 (s. 42), C 5 (s. 43) och C 7 (s. 44) beräknat medel för nedannämnda ändamål hade Kungl. Maj:t i propositionen 1974:122, under återopande av utdrag av statsrådsprotokoll över jordbruksärenden den 26 april 1974, dels föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om ändring i förordningen (1967:340) med vissa bestämmelser om prisreglering på jordbrukets område,

2. förordning om ändring i tulltaxan (1971:920),
dels föreslagit riksdagen att

3. godkänna de i propositionen förordade grunderna för reglering av priser m. m. på vissa jordbruksprodukter för tiden den 1 juli 1974—den 30 juni 1977,

4. godkänna de i propositionen förordade grunderna för reglering av sockernärningen för tiden den 1 juli 1974—den 30 juni 1976,

5. medge att Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bestämmande,

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Torsdagen den
30 maj 1974

*Reglering av pris-
serna på jordbruks-
produkter, m. m.*

statens jordbruksnämnd fick vidta de åtgärder som behövdes för att genomföra prisregleringen under regleringsåret 1974/75,

6. godkänna vad i propositionen förordats i fråga om användningen av införselavgiftsmedel, som inflöt eller hade influtit under regleringsåret 1974/75 eller tidigare regleringsår, och av andra i samband med jordbruksregleringen under samma regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel,

7. medge att kostnaden till följd av uppgörelsen år 1969 för att trygga driften vid sockerbruket i Mörbylånga fick betalas från förslagsanslaget Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för år 1973/74,

8. medge att återbetalningstiden för 25 miljoner kronor av den rörliga kredit på högst 40 miljoner kronor för prisreglering av socker-
näringsen som år 1969 ställdes till statens jordbruksnämnds förfogande i riksgäldskontoret fick förlängas till den 30 december 1974,

9. medge att den rörliga kredit på högst 120 miljoner kronor som år 1973 ställdes till statens jordbruksnämnds förfogande i riksgäldskontoret för ändamål utanför fördelningsplanen för införselavgiftsmedel för regleringsåret 1973/74 fick användas även för ändamål utanför fördelningsplanen för införselavgiftsmedel för regleringsåret 1974/75,

10. medge att kostnaderna för restitutionen av införselavgifter för styckade köttvaror under regleringsåret 1973/74 och i propositionen nämnda utbetalningar till Danmark fick täckas av medel från förslagsanslaget Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för budgetåret 1973/74,

11. godkänna vad i propositionen förordats i fråga om prisutjämning för äggalbumin och kärnbindemedel,

12. godkänna vad i propositionen förordats i fråga om stöd till biodlingen,

13. godkänna vad i propositionen förordats i fråga om tullfrihet vid import av äggalbumin från u-länderna,

14. godkänna vad i propositionen förordats i fråga om importen av äggalbumin från EFTA-länderna,

15. godkänna vad i propositionen förordats i fråga om ökat pristöd till jordbruket i norra Sverige,

16. till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för budgetåret 1974/75 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 125 000 000 kronor,

17. till Stöd till jordbruket i norra Sverige för budgetåret 1974/75 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 89 000 000 kronor,

18. till Bidrag till bokföringsverksamheten inom jordbruket för budgetåret 1974/75 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 218 000 kronor.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bl. a. följande:

”I anslutning till förslag som statens jordbruksnämnd har avgett efter överläggningar och i samförstånd med lantbrukarnas förhandlingsdelegation och konsumentdelegationen läggs fram förslag till prisreglering på jordbruksprodukter för treårsperioden den 1 juli 1974—den 30 juni

1977. Förslaget innebär en intäktsförstärkning för jordbruket med 844 miljoner kronor för helt år räknat fr. o. m. den 1 juli 1974.

Prisstoppet på de viktigaste livsmedlen kommer att fortsätta efter den 20 juni 1974 och ersättning föreslås därför utgå av budgetmedel för uteblivna prishöjningar på dessa produkter. Förslaget kommer därför att innebära prishöjningar för konsumenterna endast i fråga om produkter som inte omfattas av prisstoppet. Ytterligare intäktsförstärkningar föreslås utgå till jordbruket med 66 miljoner kronor den 1 januari 1975 samt med 80 och 50 miljoner kronor den 1 juli 1975 resp. den 1 juli 1976. Vidare kommer jordbrukspriserna att justeras dels varje halvår till följd av utvecklingen av jordbrukets produktionskostnader, dels den 1 juli 1975 och den 1 juli 1976 till följd av inkomstutvecklingen för andra befolkningsgrupper.

I fråga om prissättningen på socker och sockerbetor föreslås en regleringsperiod på två år. Sockerbetsarealen föreslås öka så att den befintliga industrikapaciteten på detta område så långt möjligt utnyttjas helt.”

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1974:1859 av herr Johansson i Holmgården m. fl. (c, m, fp) vari hemställdes att riksdagen vid sin behandling av propositionen 1974:122 angående reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m. beslutade att till Stöd till jordbruket i norra Sverige för budgetåret 1974/75 anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 3 000 000 kronor förhöjt förslagsanslag av 92 000 000 kronor,

1974:1860 av herr Åkerfeldt m. fl. (c) vari hemställdes att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1974:122 beslutade att stödområde 6 utvidgades till att omfatta samtliga områden där personligt mjölkpristillägg nu utgick,

1974:1861 av herr Boo m. fl. (c) vari hemställdes att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition 1974:122 beslutade 1. att pristillägget på mjölk för Kopparbergs län skulle utgå enligt områdesindelning och med belopp som redovisats i motionen, 2. att pristillägget på kött skulle utgå med 50 öre/kg i Kopparbergs län, 3. att pristillägget på fläsk skulle utgå med 20 öre/kg i hela Kopparbergs län, 4. att i övrigt beakta vad i motionen anförts,

1974:1862 av herrar Börjesson i Glömminge (c) och Gustafsson i Stenkyrka (c),

1974:1863 av herr Eriksson i Ulfsbyn (c) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla 1. att tillämpningen av reglerna för statligt pristillägg på mjölk gavs en generös tolkning, framför allt då fråga var om brukare och familjemedlemmar som fortsatte jordbruksdriften, 2. att vid den omprövning av det särskilda mjölkpristillägget som kom att ske begränsningen slopades och att stödet till dessa jordbruk utgick efter samma bestämmelser som gällde för ifrågavarande stödområde,

1974:1864 av herr Eriksson i Ulfsbyn (c) och fru Andersson i Trollhättan (c) vari hemställdes att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1974:122 beslutade att de i motionen framförda synpunkterna beaktades av statens jordbruksnämnd vid den omprövning av

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Torsdagen den
30 maj 1974

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

stödet till jordbruket i norra Sverige, som kontinuerligt ägde rum,

1974:1865 av herr Johansson i Vrångebäck (m) vari hemställdt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att en treårig avvecklingsperiod med en nedtrappning av 1 öre per kg mjölk och år infördes för det extra pristillägg utanför stödområdet som gällde juridiska personer,

1974:1866 av fru Jonäng m. fl. (c, m. fp) vari hemställdt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla 1. att Gävle, Sandviken och Hofors kommuner utom Hamrånge församling hänfördes till ett eget område 5 med tillägg på 5,0 öre/kg mjölk, 2. att norra Hälsingland beträffande kött fördes till område 2, 3. att norra Hälsingland beträffande fläsk fördes till område 2, 4. att Gästrikland beträffande fläsk fick samma tillägg som föreslagits för Hälsingland, dvs. 10 öre/kg, 5. att Bollnäs, Söderhamns, Ovanåkers och Ockelbo kommuner samt Hamrånge församling hänfördes till område 4 och erhöll ett mjölkpristillägg på 10 öre/kg mjölk,

1974:1867 av herr Krönmark m. fl. (m),

1974:1868 av herr Sellgren (fp) vari hemställdt att riksdagen beslutade att till Stöd för jordbruket i norra Sverige för budgetåret 1974/75 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 89 105 000 kronor innefattande en höjning av prisstödet inom rennäringen med kronor 2:50 per slaktad ren,

1974:1869 av herrar Stjernström (c) och Carlsson i Vikmanshyttan (c) vari hemställdt att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1974:122 under anslaget Stöd till jordbruket i norra Sverige beslutade en höjning av prisstödet till rennäringen med 7 kronor per slaktad ren samt

1974:1870 av herr Takman m. fl. (vpk) vari hemställdt att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition 1974:122 beslutade den ändringen att prisstödet för renkött sattes till 50 kronor per slaktad ren och att medelsbehovet beräknades till 2,3 miljoner kronor.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

dels anta förslagen till

1. lag om ändring i förordningen (1967:340) med vissa bestämmelser om prisreglering på jordbrukets område,

2. förordning om ändring i tulltaxan (1971:920),

dels

3. godkänna de i propositionen förordade grunderna för reglering av priser m. m. på vissa jordbruksprodukter för tiden den 1 juli 1974—den 30 juni 1977,

4. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1974:1862 godkänna de i propositionen förordade grunderna för reglering av sockernäringen för tiden den 1 juli 1974—den 30 juni 1976,

5. medge att Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, statens jordbruksnämnd fick vidta de åtgärder som behövdes för att genomföra prisregleringen under regleringsåret 1974/75,

6. godkänna vad i propositionen förordats i fråga om användningen av införselavgiftsmedel, som inflöt eller hade influtit under regleringsåret 1974/75 eller tidigare regleringsår, och av andra i samband med

jordbruksregleringen under samma regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel,

7. medge att kostnaden till följd av uppgörelsen år 1969 för att trygga driften vid sockerbruket i Mörbylånga fick betalas från förslagsanslaget Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för år 1973/74,

8. medge att återbetalningstiden för 25 miljoner kronor av den rörliga kredit på högst 40 miljoner kronor för prisreglering av socker näringen som år 1969 ställdes till statens jordbruksnämnds förfogande i riksgäldskontoret fick förlängas till den 30 december 1974,

9. medge att den rörliga kredit på högst 120 miljoner kronor som år 1973 ställdes till statens jordbruksnämnds förfogande i riksgäldskontoret för ändamål utanför fördelningsplanen för införselavgiftsmedel för regleringsåret 1973/74 fick användas även för ändamål utanför fördelningsplanen för införselavgiftsmedel för regleringsåret 1974/75,

10. medge att kostnaderna för restitutionen av införselavgifter för styckade köttvaror under regleringsåret 1973/74 och tidigare nämnda utbetalningar till Danmark fick täckas av medel från förslagsanslaget Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för budgetåret 1973/74,

11. godkänna vad i propositionen förordats i fråga om prisutjämning för äggalbumin och kärnbindemedel,

12. godkänna vad i propositionen förordats i fråga om stöd till biodlingen,

13. godkänna vad i propositionen förordats i fråga om tullfrihet vid import av äggalbumin från u-länderna,

14. godkänna vad i propositionen förordats i fråga om importen av äggalbumin från EFTA-länderna,

15. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag på motionerna 1974:1859, 1974:1860, 1974:1861, yrkandena 1-3, 1974:1863, yrkande 2, och 1974:1866, förstnämnda motion såvitt nu var i fråga, samt i anledning av motionen 1974:1865 godkänna vad utskottet i betänkandet förordat i fråga om ökat prisstöd till jordbruket i norra Sverige,

16. till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för budgetåret 1974/75 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 125 000 000 kronor,

17. lämna motionen 1974:1867 utan åtgärd,

18. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna 1974:1868 och 1974:1870, båda motionerna såvitt nu var i fråga, samt motionen 1974:1869 som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet förordat i fråga om prisstödet till rennäringen,

19. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag, såvitt i övrigt var i fråga, på motionerna 1974:1859, 1974:1868 och 1974:1870 till Stöd till jordbruket i norra Sverige för budgetåret 1974/75 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 89 000 000 kronor,

20. till Bidrag till bokföringsverksamheten inom jordbruket för budgetåret 1974/75 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 218 000 kronor,

21. lämna motionen 1974:1861, yrkande 4, utan åtgärd,

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974

*Reglering av pris-
serna på jordbruks-
produkter, m. m.*

Torsdagen den
30 maj 1974

*Reglering av pris-
erna på jordbruks-
produkter, m. m.*

22. lämna motionen 1974:1863, yrkande 1, utan åtgärd,

23. lämna motionen 1974:1864 utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar Larsson i Borrby (c), Krönmark (m), Jonasson (c), Johansson i Holmgården (c), Persson i Heden (c) och Andersson i Ljung (m) som ansett att utskottet under 15 och 19 bort hemställa, att riksdagen skulle

15. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och, såvitt nu var i fråga, motionen 1974:1859 ävensom med avslag på motionerna 1974:1860, 1974:1861, yrkandena 1-3, 1974:1863, yrkande 2, och 1974:1866 samt i anledning av motionen 1974:1865 godkänna vad reservanterna förordat i fråga om ökat prisstöd till jordbruket i norra Sverige,

19. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen 1974:1859 och med avslag på motionerna 1974:1868 och 1974:1870, samtliga motioner såvitt i övrigt var i fråga, till Stöd till jordbruket i norra Sverige för budgetåret 1974/75 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 92 000 000 kronor,

2. av herrar Larsson i Borrby, Jonasson, Johansson i Holmgården och Persson i Heden (samtliga c) som ansett att utskottets hemställan under 21 -23 bort utbytas mot hemställan under 21 av följande lydelse,

att riksdagen skulle anhålla att Kungl. Maj:t överlämnade motionerna 1974:1860, 1974:1861, 1974:1863, 1974:1864 och 1974:1866 till statens jordbruksnämnd att tagas under övervägande i samband med kommande översyn av det särskilda prisstödet till jordbruket i norra Sverige.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar Larsson i Borrby (c), Krönmark (m), Jonasson (c), Johansson i Holmgården (c), Persson i Heden (c) och Andersson i Ljung (m).

Herr LARSSON i Borrby (c):

Herr talman! Jordbruksutskottets betänkande nr 29, som behandlar propositionen 122, är inte särskilt omfångsrikt till sidantalet, men innehållet i betänkandet är av mycket stor betydelse – det står inte i direkt proportion till omfånget. Att utskottet har kunnat fatta sig så kort beror på att frågeställningarna bakom förslagen inte är av kontroversiell karaktär.

Den grundläggande orsaken till att man har kunnat fatta ett i stort sett enhälligt beslut är att departementschefens förslag helt står i överensstämmelse med andan vid de överläggningar mellan jordbrukets representanter och statsmakterna som föregick propositionen. Jag vill gärna uttrycka mycket stor tillfredsställelse över de resultat som man kom fram till vid de överläggningarna och över departementschefens förslag.

Man kan i den jordbrukspolitiska debatten och i de jordbrukspolitiska ställningstagandena skönja någonting av en ny anda, en ny och positiv riktning. Under slutet av 1960-talet kände jordbrukets folk i vårt land en

betydande osäkerhet, otrygghet och ovisshet inför den framtida utvecklingen. Därför konstaterar jag med tillfredsställelse att man nu har samlat sig kring målsättningar, tankegångar och inställningar till den svenska jordbrukspolitikens framtid som är av den karaktären att jordbrukets utövare kan känna att de utför en meningsfull och samhällsnyttig uppgift. Och jag vill påstå att det är mycket värdefullt inte bara för dem utan för samhället i dess helhet.

Det är en betydande grad av livsmedelsförsörjningen som en vid internationell jämförelse procentuellt mycket liten grupp av befolkningen svarar för. Den gruppen består av ungefär 75 000 heltidssysselsatta människor. Det finns dessutom ca 35 000 halvtidssysselsatta och ca 30 000 korttidsanställda. De svarar för en försörjningsgrad som ligger någonstans mellan 80 och 90 procent. Det är ganska intressant att konstatera att denna grupp till antalet är mindre än den grupp människor som under de senaste åren tidvis har varit friställda från sina arbeten.

Ett par andra intressanta siffror i sammanhanget: Jordbrukargruppen utgör endast 4,5 procent av befolkningen. Råvaruprisandelen – den bit av matkostnaderna som hamnar i producentledet – ligger på ungefär samma procentsats. Ungefär 5 procent av våra totala levnadskostnader hamnar i råvaruledet, hos producenten. Om man gör tankeexperimentet att vi får en 10-procentig prisförändring i råvaruledet, så inverkar det inte på våra totala levnadskostnader med mer än cirka en halv procent. Detta är några siffror som jag tyckte det kunde vara intressant att nämna i det här sammanhanget.

Snabbt skall naturligtvis därefter erinras om att det antal människor som för sin försörjning är beroende av hanteringen av jordbrukets produkter – de som sysslar med förädling, distribution, tillverkning av produktionsmedel i form av konstgödning, maskiner, byggnader m. m. – är betydligt fler, ungefär tre gånger så många. Detta är ett resultat av att vi i många fall bytt ut den manuella arbetsinsatsen genom kapitalinsatser och köpta tjänster. Det är sålunda ungefär 20 procent av landets befolkning som mer eller mindre direkt i sin dagliga sysselsättning är beroende av den inhemska livsmedelsproduktionen. Det är med stor glädje jag tillåter mig påstå att det i dag också skett en omsvängning av den allmänna mentaliteten och att andra grupper visar en mycket fin förståelse för det svenska jordbruket och dess problem. En del experter ansåg för några år sedan att vi snabbt skulle skära ned försörjningsgraden till 80 procent och helst under. De fick inte rätt och jag tror det var tur för Sveriges konsumenter. Vi bör ha i minne att vi under det senaste året upplevt mycket stora differenser mellan de priser till vilka vi kunnat köpa våra livsmedel utifrån och de priser som varit aktuella här hemma. När vi alltså kunde tillhandahålla exempelvis vete från hemmaproduktionen för 55 kronor per deciton låg världsmarknadspriset på 115 kronor per deciton.

Låt mig med detta, herr talman, bara kort ha erinrat om den aktuella situationen. Det handlar i dag inte bara om vår egen försörjningsförmåga utan även om en rad andra för landet väsentliga komponenter som berör jordbrukets situation. Jag vill bara helt kort erinra om vad jordbruket betyder för vår valutabalans, för sysselsättningen i allmänhet, för natur-

Torsdagen den
30 maj 1974

*Reglering av pris-
serna på jordbruks-
produkter, m. m.*

och landskapsvården och sist men inte minst för mänskliga miljöfaktorer; svårsmätbara välfärdskomponenter som är aktuella för människor direkt sysselsatta i jordbruket, men också mycket värdefulla för stora grupper av andra människor i vårt land som har förmånen att komma i kontakt med denna livsform.

Det finns anledning att dra slutsatsen att de i jordbruket yrkesverk- samma nu i högre grad än tidigare fått möjligheten att uppleva sin roll som mer meningsfull, mer accepterad och mer samhällsnyttig. Även om man inte på detta tidiga stadium direkt kan utläsa några ekonomiska konsekvenser av de beslut som fattats finns det redan möjlighet att konstatera en förändring när det gäller framtidstro och optimism. Investeringsviljan har ökat såväl när det gäller maskininvesteringar som byggnadsinvesteringar.

Det som i dag är aktuellt för riksdagens beslut – jag skulle vilja kommentera det på några punkter – är givetvis resultatet av en förhandlingskompromiss. Men jag tror ändå det är en för alla parter till övervägande del positiv kompromiss.

För det första vill jag hälsa med tillfredsställelse den möjlighet till kompensation av egenavgifterna som nu är inskriven i propositionen.

För det andra är det tillfredsställande att rätten att förhandla om den direkta arbetsersättningen är inskriven i propositionen, där det på s. 32 föreslås justeringar för att nå följsamhet för jordbrukarnas inkomster till inkomstutvecklingen för andra befolkningsgrupper den 1 juli 1975 och den 1 juli 1976. Som utgångspunkt för dessa justeringar skall i princip tas löneavtalen mellan LO och SAF.

Det finns anledning att här erinra om värdet av den formuleringen. Alltjämt kan vi konstatera en betydande inkomsteftersläpning hos stora delar av jordbruksbefolkningen, men det är som sagt tillfredsställande att förhandlingarna nu har lett till krafttag – jag skulle vilja använda det ordet – när det gäller låginkomstproblemet och när det gäller försöken att avhjälpa regional obalans.

Vad jag nu sagt kanske kan uppfattas som en lovsång. Men eftersom man har kommit överens i förhandlingar och eftersom man har följt upp förhandlingarna i propositionen, anser jag för min del att det inte finns någon anledning att konstruera kontroverser som inte har saklig bakgrund.

Till utskottsbetänkandet finns fogade två reservationer och ett särskilt yttrande. Jag kunde kanske ta mig friheten att säga att reservationerna inte är av direkt principiell betydelse, eller att de är – som det nu för tiden skall heta – marginella.

I vad gäller reservationerna 1 och 2 kommer mina utskottskamrater att här i debatten kommentera dem. I vad gäller det särskilda yttrandet skulle jag bara vilja göra den kommentaren att det är mycket intressant att vi nu har tagit en princip på väg mot ett nytt prissättningssystem. Det finns kanske de som beklagar att man i detta fall har föregått jordbruksutredningens ställningstagande, men om jag skall göra en bedömning så anser jag att det är ett riktigt steg som nu har tagits. Här återfinns de tankegångar som redan något år tidigare framfördes av herr Fälldin, fastän de inte då var mogna att helt accepteras. Vi har i det

särskilda yttrandet gjort den kommentaren att det naturligtvis inte är självklart att man utan vidare kan frysa konsumentprisnivån på en exakt nivå i händelse av en fortsatt inflationsutveckling. Därför har vi i det särskilda yttrandet sagt att det finns all anledning att förvänta att man, innan man tar nästa steg, skall ha möjlighet att i utredningssammanhang mera konkret klarlägga och precisera principerna för de fortsatta ställningstagandena.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till de reservationer där mitt namn förekommer och i övrigt till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr KRÖNMARK (m):

Herr talman! Jag vill instämma med utskottets ordförande och säga att det prisavtal som har träffats mellan jordbruket och statsmakterna är i många avseenden positivt för jordbruksnäringen. Att man har fått denna förbättrade lönsamhet är givetvis beroende på den internationella situationen. Tidigare har vi haft ett läge med en konstlad världsmarknad och gränsskydd för det svenska jordbruket gentemot denna dumpade marknad. I dag är situationen att gränsskyddet är ett skydd för konsumenten, och man kan säga att det avtal som träffats även är förmånligt för de svenska konsumenterna.

Även om det som sagt är ett bra avtal för jordbrukarna, måste man konstatera att det inte bara är genom avtal som man ser till att jordbruksnäringen får god lönsamhet. Betydligt större vikt måste sättas vid skördeutfallet. Därför är det faktiskt glädjande att vi kan föra denna jordbruksdebatt i ett någorlunda vått klimat i landet, att de moln som inte syntes på himlen när vi bara hade solsken och ingen nederbörd i alla fall kommit med regn och att vi i dag kan hysa viss optimism för skördeutfallet. Detta är – utan att förringa jordbruksministerns insats – ännu viktigare för de svenska bönderna än herr jordbruksministern själv.

Från stabiliseringssynpunkt måste det anses utomordentligt värdefullt att vi kunnat teckna ett treårsavtal. Det innebär att de andra områdena av samhällslivet har fått en fast bas för sina framtidsbedömningar.

Helt naturligt har man då fastnat för att behålla inflationsskyddet. De erfarenheter som jordbruket har haft av inflationsskyddet under de senare åren visar att det har varit av utomordentligt stor betydelse.

Även om, som herr Larsson i Borrby sade, det fortfarande finns en betydande inkomsteftersläpning om man jämför de svenska jordbrukarna med industriarbetare, och även om man kan konstatera att förräntningen av kapital i jordbruket ligger i vissa fall betydligt lägre än förräntningen av kapital i näringslivet i övrigt, så är det inget tvivel om att utvecklingen är på väg i rätt riktning. Jag kan inte underlåta att ta mig friheten påpeka att vad som sagts från den politiska oppositionens sida i slutet av 1960-talet och 1970-talet har visat sig vara en riktig framtidsbedömning. Vi kan alla vara glada att vi tydligen på ömse sidor om det politiska kraftfältet är överens om att det från nationens synpunkt är mer eller mindre tvingande att återigen ha en positiv syn på svenskt jordbruk.

Torsdagen den
30 maj 1974

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Detta avtal kan principiellt sett delas upp i två olika skikt. Å ena sidan gäller det att i görligaste mån fastställa jordbruksnäringens inkomstnivå. Där har ett avtal träffats, och enligt praxis i Sveriges riksdag gör man inte några ändringar i det. Jordbruket är alltså garanterat de ekonomiska förmåner som finns i avtalet.

När det å andra sidan gäller finansieringen kan man säga att principerna för hur förmånerna skall betalas ligger vid sidan om avtalet. Det finns också i den delen ett särskilt yttrande till betänkandet med anledning av en moderatmotion.

Jag kan inte underlåta att för min egen del och som representant för mitt parti säga att den här utvecklingen, där vi betalar mer och mer över statskassan av våra livsmedelskostnader, i och för sig kan ge anledning till farhågor. Stödet för prisreglerande åtgärder på jordbrukets område har tredubblats på ett budgetår. Det beror inte till någon del på jordbrukspolitiska förhållanden, utan på att man har misslyckats med antiinflationsspolitiken och på att vi har en skattepolitik som gör att det icke har varit acceptabelt att låta konsumentpriserna täcka framställningskostnaderna.

I det här läget bedömer jag det ganska olyckligt att Sveriges riksdag icke har haft tillfälle till ett principiellt ställningstagande till den framtida jordbrukspolitiken. Som jordbruksutskottets ordförande framhöll har vi i realiteten i dag etablerat en mellanprislinje. À la bonne heure! Det är möjligt att vi skall ha en sådan, men det hade ju varit rimligt att vi fått en ordentlig utredning och kunnat göra noggranna överväganden och bestämma oss för var denna mellanprisnivå skall ligga. Med den inflation som vi har i dag och med ett stöd på betydligt över 2 miljarder, vilket för övrigt efter ytterligare ett budgetår — det beror ju på inflationsutvecklingen — kan komma upp till ett belopp på drygt 3 miljarder, kanske t. o. m. närmare 4 miljarder, har man skäl att fråga om detta verkligen är en mellanprislinje. Detta spörsmål har verkligen samband med det prisstopp på vissa jordbruksprodukter som vi nu har haft i snart två år. Det torde vara mycket svårt, ja helt enkelt omöjligt, att gå tillbaka till den tidigare prispolitiken och låta konsumenterna betala hela priset över disk. Det skulle innebära så chockartade höjningar i konsumentledet att det är både ekonomiskt och politiskt omöjligt att genomföra. Jag anser att det är väsentligt att vi så snabbt som möjligt får tillfälle att bedöma var vi skall "frysa" mellanprisnivån, därför att med ett fortsatt permanent prisstopp av den natur som vi har i dag löper utvecklingen i väg och vi kan helt enkelt inte påverka den.

Med hänsyn härtill är det angeläget att följa det förslag som framförs i det särskilda yttrandet, att jordbruksutredningen oaktat det kan vara förenat med vissa besvärligheter, skall pröva varje möjlighet att med förtur behandla den kommande prispolitiken så att man kan förelägga riksdagen förslag så snart som möjligt.

I detta betänkande behandlas också det särskilda stödet till jordbruket i Norrland. Vi har från mitt partis sida stött en trepartimotion angående en uppräknig av stödet till det norrländska jordbruket. Det betraktades ju på sin tid som ett utomordentligt framsteg och en stimulans inte minst för Norrland när det särskilda stödet till jordbruket i Norrland infördes,

Torsdagen den
30 maj 1974*Reglering av pri-
serna på jordbruks-
produkter, m. m.*

ett stöd som var berättigat med hänsyn till att produktionsbetingelserna är sämre i de norra delarna av landet än i Mellansverige och Sydsverige. Som bekant har detta stöd varit föremål för en översyn hösten 1972, och man har i propositionen i stort sett föreslagit en uppräknig med 25 procent. Det kan i och för sig anses rimligt, men med den kostnadsutveckling som vi haft — vi har ju i dag en inflationstakt som drabbar jordbruket och inte minst jordbrukarna i Norrland mycket hårt — har vi ansett att stödet bör sättas något högre. Vi har föreslagit att man skall satsa ytterligare 3 miljoner, så att stödet till jordbruket i norra Sverige sammanlagt kommer upp till 92 miljoner kronor.

Detta är ju inte ett stöd som bara skall ses från jordbrukspolitisk synpunkt utan det har mycket vidare syftningar. Det måste väl ses som ett komplement bl. a. till den regionalpolitik som samhället gör stora satsningar på. Ett bifall till reservationen 1 anser jag vara väsentligt. Jag är övertygad om att ett sådant bifall skall göra att norrlänningarna i allmänhet och norrländska jordbrukare i synnerhet kommer att känna betydligt större stimulans och tillfredsställelse i sin fortsatta gärning.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen 1. I övrigt yrkar jag bifall till vad utskottet har hemställt.

I detta anförande instämde herrar Andersson i Ljung, Johansson i Vrångeback, Petersson i Gäddvik och Wachtmeister i Johannishus (samtliga m).

Herr ENLUND (fp):

Herr talman! Utskottets värderade ordförande har nämnt att det råder enighet inom utskottet beträffande huvuddelarna i det betänkande som vi nu behandlar, och jag instämmer gärna i den karakteristiken.

Herr Krönmark har redan berört reservationen 1, och det är huvudsakligen i anledning av den som jag har begärt ordet. På grund av ett missöde vid utskottsbehandlingen finns mitt namn inte med på den reservationen, och jag vill därför till kammarens protokoll få antecknat att jag vid röstningen ämnar stödja reservationen 1, som gäller det särskilda stödet till jordbruket i norra Sverige.

Detta stöd har ett tvåfaldigt syfte. Dels skall det motverka nedläggningen av jordbruk i norra Sverige, dels skall det bidra till att jordbrukare där lika väl som i landet i övrigt skall få en med jämförbara grupper likvärdig standard.

Den uppräknig i förhållande till propositionen som föreslås i reservationen och som beräknas kosta 3 miljoner kronor är enligt min mening väl motiverad. Sedan propositionens siffror framräknades har skillnaderna i lönsamhet mellan norra och södra Sverige ökat bl. a. genom oljekrisen.

Vill man slå vakt om det svenska jordbruket och motverka nedläggningen av brukbar åkermark, så måste man vara särskilt vaksam beträffande de områden i vårt land, där nedläggningstendenserna är starkast och svårigheterna störst att behålla en levande bygd och ett öppet landskap.

Norrland hör utan tvivel till dessa områden. Därför finner jag det

Torsdagen den
30 maj 1974

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

motiverat – just med anledning av de senaste månadernas kostnadsstegringar – att öka pristilläggen till mjölkproduktionen och köttproduktionen enligt vad som förordas i reservationen 1.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr WICTORSSON (s):

Herr talman! Låt mig först något få anknyta till det anförande som utskottets värderade ordförande inledde denna debatt med. Det är glädjande att från jordbrukarhåll få en klar deklaration innebärande att svenskt jordbruk har en positiv framtid.

Jag har i och för sig inte anledning att ta upp en polemik om jordbruksdebatten i slutet på 1960-talet, men jag skulle ändå vilja påstå att den skildring av inställningen till svenskt jordbruk som herr Larsson i Borrby redovisade och som herr Krönmark delvis instämde i inte är riktig. Vi har nämligen hela tiden, även i slutet på 1960-talet, haft en klart positiv inställning till svenskt jordbruk. Vad vi önskat har varit en långsiktig jordbruksproduktion som bedrivs i rationella former. Det är om hur denna inriktning skall förverkligas som debatten har rört sig. De inledande anförandena i denna debatt innebar däremot närmast en fortsatt anslutning till den svartmålning som förekom i slutet på 1960-talet av utsikterna på detta område.

Det har tidigare framhållits av herr Larsson i Borrby och kanske ännu tydligare understrukits av herr Krönmark att vi nu har fått en radikalt förändrad situation vad gäller det svenska jordbrukets förhållande till världsmarknaden. Herr Krönmark tillät sig uttrycket att vi nu har fått ett gränsskydd för konsumenterna i stället för ett för producenterna. Det påståendet är i och för sig sympatiskt, men det är icke riktigt. Det markerade herr Krönmark också genom att deklarerat att vad vi är på väg mot är en mellanprislinje. Det faktiska förhållandet är ju, även om vi kan diskutera antalet miljoner, att vi fortfarande har ett gränsskydd mot omvärlden, ungefär av storleksordningen 3 miljarder kronor. Av det gränsskyddet betalar man kanske 900 miljoner via priserna och drygt 2 miljarder via budgeten. Det finns ändå anledning att konstatera detta.

Sedan tog herr Krönmark upp en sak som jag förutsätter att kammaren får anledning att diskutera under morgondagens debatt: han påstod att en av orsakerna till utvecklingen var ett misslyckande i Sverige med antiinflationsspolitiken. Jag tillåter mig bara att bestrida att detta påstående är riktigt.

Vi har framför oss ett betänkande där ett enigt utskott står bakom förslaget till regleringen av priserna på jordbruksprodukter under en kommande treårsperiod. Avsikten med det förslaget är att vi skall täcka tiden fram till dess att vi kan få en mera genomgripande genomgång av jordbrukspolitiken efter det att 1972 års jordbruksutredning har presenterat sina förslag. Det är ett omfattande arbete som den utredningen har framför sig, och vi har sannerligen inte gjort arbetet enklare genom de uppdrag som vi under den här vårsessionen har överlämnat till utredningen.

Detta är ett förhållande som samtliga ledamöter av jordbruksutskottet är medvetna om. Jag vill därför snarast betrakta det som ett spel för

Torsdagen den
30 maj 1974*Reglering av pri-
serna på jordbruks-
produkter, m. m.*

galleriet när centerpartisterna och moderaterna i utskottet i ett särskilt yttrande uttrycker sina bekymmer över att en allt större andel av jordbruksstödet går över budgeten i stället för över priserna, innan utredningen har hunnit presentera sina riktlinjer. Jag tyckte mig kunna spåra en sådan medvetenhet i herr Larssons i Borrbys inlägg för en stund sedan.

Men det kan vara nog med detta. Behöver man ha en brasklapp är det väl OK. Jag vill bara rekommendera herrarna att något besinna Hans Brasks fortsatta öde.

Låt oss ändå som en framgång för både konsumenter och producenter notera att vi kommit överens om det här nya avtalet, att det bygger på en riktigare indexberäkning än tidigare avtal och att det inom ramen för avtalet har varit möjligt att göra en särskild låginkomstsatsning i form av leveranstillsägg för mjölk. Låt oss också ur konsumenternas synpunkt med tillfredsställelse notera det fortsatta prisstoppet på vissa livsmedel och den därmed över budgeten finansierade mellanskillnadsersättningen till producenterna på över 2 miljarder kronor. Det här stödet via budgeten gynnar särskilt de lågavlönade och barnfamiljerna med en stor konsumtion av vissa livsmedel.

Jag vill sedan övergå till reservationen 1. I den krävs, som i den bekanta visan, 1 öre mer för mjölken i områdena 1 och 2 i norra Sverige och 15, 10 och 5 öre mer för nötköttet i områdena 1, 2 och 3, allt räknat i förhållande till utskottsmajoritetens förslag. Något motiv för den här ökningen framförs inte i reservationen. Merkostnaden uppgår, som det tidigare har sagts, till 3 miljoner kronor.

Det finns ingen oenighet i utskottet om behovet av ett prisstöd för jordbruket i norra Sverige så att jordbruket där kan bestå och intensifieras i de områden som har goda förutsättningar för jordbruk. Detta stöd avvägs så att lönsamhetsskillnaderna mellan jordbruket i norra Sverige och i övriga delar av landet utjämnas. En översyn av utvecklingen sker vart tredje år. Något system för indexförändringar av den typ som har anförts här i debatten finns inte. Det är självfallet att med ett sådant system, som innebär att vi vid vissa tillfällen har en genomgång och ser hur utvecklingen har varit, kan det under en begränsad tid i fråga om vissa produkter bli eftersläpningar. Det är nackdelar som man får bära i varje system som man lägger till grund för ett politiskt handlande.

I det här aktuella fallet tillkommer också att den totala jordbruksupp-
görelsens utformning särskilt gynnar norra Sverige genom det nya leveranstillsägget till mjölkproducenter som har små eller medelstora besättningar. Det är dessa producenter som dominerar jordbruksproduktionen i norra Sverige. Dessutom kommer frågan om ett utökad regionalpolitiskt jordbruksstöd att utredas av jordbruksutredningen, liksom grunderna för den framtida utformningen av Norrlandsstödet.

Det bör tilläggas att stödet till jordbruket i norra Sverige uppenbarligen har haft påtagliga effekter, som kan avläsas i jordbrukarnas intresse för utbyggnad och rationalisering. Av det stöd som under budgetåret 1972/73 beviljades till jordbrukets rationalisering – för hela landet totalt drygt 40 miljoner kronor – gick drygt 27 miljoner kronor eller omkring 67 procent till länen Kopparberg, Gävleborg, Västernorrland, Jämtland,

Torsdagen den
30 maj 1974

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Västerbotten och Norrbotten. Endast 4 miljoner kronor eller 9 procent gick till de egentliga jordbrukslänerna – jag tar som exempel Uppsala, Södermanland, Östergötland, Malmöhus, Halland och Skaraborg. Detta visar på en glädjande framtidstro och investeringslusta bland jordbrukarna i norra Sverige. Det finns därför ingen större orsak till oro, utan kammaren kan lugnt avvakta den översyn av Norrlandsstödet som kommer att ske – och därmed ställa sig bakom utskottets förslag.

Dessa konstateranden kan också gälla för reservationen 2. Jag vill tillägga att kravet på åtgärder, liknande dem som föreslås i de motioner som ligger till grund för reservationen, överlämnades förra året till jordbruksnämnden och har alltså funnits med i den bedömning jordbruksnämnden har gjort i det förslag som man har framlagt och som vi nu behandlar.

Till sist vill jag bara göra en kommentar till herr Enlunds inlägg. Herr Enlund avstod i utskottet från att delta i voteringen. Enligt reglerna för utskottsarbetet gav detta inte herr Enlund rätt till reservation, vilket utskottet konstaterade. Herr Enlund anmälde då att han delade reservanternas uppfattning men att han ännu inte hade bestämt sig för om han i kammaren skulle komma att biträda reservationen. I och för sig har herr Enlund och hans partigrupp rätt att här i kammaren ställa vilka yrkanden som helst. Men inte skapar det någon särskild stabilitet eller respekt för utskottsarbetet om en partigrupp inte ens vid justeringen kan ange hur den kommer att ställa sig vid kammarbehandlingen. Tidsnöden kan i och för sig anföras, men den gällde oss alla, och inga protester framfördes i utskottet mot att vi behandlade detta ärende. I stället ser jag saken så att herr Enlund har fallit för några förstulna blinkningar från fru Fortuna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 29 och därmed avslag på reservationerna 1 och 2.

Herr KRÖNMARK (m) kort genmäle:

Herr talman! Det var ett par saker som herr Wictorsson här anförde som jag måste polemisera mot.

För det första menade herr Wictorsson att den historieskrivning som utskottsordföranden herr Larsson i Borby och jag gjort när det gällde 1960-talet inte var riktig. Det finns i och för sig inte anledning att föra någon längre debatt om det. Jag kan bara säga att med hänsyn till den etablerade prispress som man hade under slutet av 1960-talet torde ingen objektiv historiker kunna säga att regeringspolitiken då präglades av en positiv syn på det svenska jordbrukets utveckling. Det var faktiskt snarare tvärtom.

För det andra menade herr Wictorsson att jag hade alldeles fel när jag hävdade att det stöd som vi i dag har på jordbrukets område med drygt 2 miljarder kronor nu mera fått karaktären av konsumentstöd – ett gränsskydd för konsumenterna. Herr Wictorsson försökte bevisa detta genom att säga att man utbetalar det här stödet via budgeten.

Men, herr talman, hur stödet betalas har ju faktiskt inte alls att göra med den principiella frågan huruvida detta är gränsskydd för producenter eller ett gränsskydd för konsumenter. Det intressanta är den nivå som

Torsdagen den
30 maj 1974*Reglering av pri-
serna på jordbruks-
produkter, m. m.*

förekommer utanför landets gränser. När vi hade ett lågt världsmarknadspris talade regeringspartiet om det enorma gränsskydd som det svenska jordbruket hade. Man gjorde alltså beräkningar av gränsskyddets storlek i förhållande till det dumpade världsmarknadsprisläge som vi då hade. I dag ligger de internationella priserna – även om de kanske just nu håller på att glida nedåt – betydligt över de svenska.

Då är det bara, herr Wictorsson, att använda sig av logik, eller, om man inte tycker om logik, av vanligt sunt bondförnuft, så kommer man fram till att det här är i dag ett konsumentstöd. Och jag förstår inte varför man skall skämmas för det. Som jordbrukare skämdes jag tidigare aldrig över att det här var ett skydd för producenterna, utan jag ansåg att det var rimligt att producenterna hade det skyddet. Jag kan också kvittera med att säga att det är i viss mån rimligt att konsumenterna har ett visst gränsskydd i dag.

Jag förstår inte varför det skall behöva vara någonting som man inte kan erkänna.

Herr LARSSON i Borrbý (c) kort genmále:

Herr talman! Jag skall inte ta upp resonemanget huruvida det gäller ett konsumentstöd eller inte. Jag tycker bara att det kan vara intressant att konstatera att herr Wictorsson har alldeles rätt när han i Upsala Nya Tidning skriver att det är ett konsumentstöd.

Beträffande debatten och attityderna under 1960-talet vill jag gärna ha sagt att det finns väl ingen orsak att försöka gräva i och analysera detta. Jag tror att förhållandena är ganska välkända. Jag har inte anledning att misstänkliggöra regeringspolitikens positiva inställning till jordbruket under 1960-talet, men jag måste säga att den var ganska omsorgsfullt kamouflerad. Måhända kan man uttrycka saken så, att efter det att vi upplevt en energikris och ett jämviktsläge i riksdagen är denna positiva jordbruksvänlighet på ett mera påtagligt och klart sätt demonstrerad.

Herr ENLUND (fp) kort genmále:

Herr talman! Jag är inte så litet förvånad över att herr Wictorsson tar upp en diskussion här om den formella handläggningen i utskottet.

Det är ju rätt naturligt att de samhällsområden som vi bevakar inom utskotten ägnas ett särskilt intresse av de ledamöter som sitter utskotten. Jag är övertygad om att även herr Wictorsson åtskilliga gånger har stött på önskemål som han är benägen att biträda men som föranleder kostnader och som herr Wictorsson därför finner det nödvändigt att väga mot andra önskemål, varefter det får bli en prioritering. Och denna prioritering kan inte göras av utskottsledamöterna ensamma, utan det måste göras i en partiinstans där man har överblick över det hela – även över önskemålen från andra utskott – och över budgetläget i stort.

Nu vet herr Wictorsson mycket väl att vi hade oerhört kort tid till vårt förfogande, men eftersom han här har tagit upp denna fråga vill jag helt kort relatera det tidsschema som gällde för handläggningen av detta ärende. Motionstiden gick ut en fredag. Vi fick då lämna riksdagen utan att få med oss motionsyrkandena. Därefter skulle utskottet både

Torsdagen den
30 maj 1974

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

realbehandla och justera sitt betänkande en tisdag, när vi hade arbetsplenum som började kl. 10.00 och vanligt middagsuppehåll. Detta betydde att när det stod klart hurudan situationen var och hur yrkandena låg i utskottet fanns ingen som helst möjlighet att ta kontakt med partigruppen.

Men ni reste inga protester, säger herr Wictorsson. Nej, det fanns ingen anledning att protestera mot utskottets handläggning. Skulle vi ha protesterat, så fanns det kanske anledning att göra det mot en ordning där propositioner framläggs så sent att utskottsledamöterna inte har någon möjlighet att under handläggningen ta kontakt med sin partigrupp. Normalt har vi ju en vecka, ibland två veckor, mellan realbehandling och justering. Här skulle allting ske samma dag inom loppet av ett par tre timmar.

Herr WICTORSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Krönmark säger att det är felaktigt att påstå att den nuvarande jordbrukspolitiken innebär ett gränsskydd för producenterna, fastän jag alldeles nyss försökte bevisa att det trots allt finns ett sådant skydd för producenterna i det nuvarande jordbruksstödet.

Sedan vare det mig fjärran att ha några invändningar emot en jordbrukspolitik som tar hänsyn till konsumenternas intressen. Tvärtom är det den typen av jordbrukspolitik som vi hela tiden har förespråkade. Vad jag reagerat mot något är att herr Krönmark helt bortsåg från producenterna när han talade om den nuvarande jordbrukspolitiken.

Så några ord till herr Enlund. Beträffande utvecklingen i utskottet och herr Enlunds agerande har jag ingen anledning att reagera på annat sätt än att – som jag sade i mitt förra inlägg – jag finner det något märkligt att en partirepresentant i utskottet inte ens vid justeringen är beredd att tala om hur hans partigrupp kommer att agera i kammaren. Det var på den punkten som jag satte ett frågetecken i kanten.

Herr KRÖNMARK (m) kort genmäle:

Herr talman! Nu verkar det som om herr Wictorsson och jag kanske ändå skulle kunna komma överens om definitionerna. Rent principiellt har herr Wictorsson rätt i att det i det system som jordbruksavtalet innebär finns inbyggt ett teoretiskt gränsskydd. Men här gäller det hur det verkar i praktiken. Om vi under avtalsperioden åter skulle få en världsmarknad av den karaktär som vi hade för tre fyra år sedan, så skulle det genast kantra över och bli ett skydd för producenterna. Men i dag ligger prisnivån utomlands högre än den svenska, och då är det ju ingenting annat än ett skydd för konsumenterna.

Jag fattar fortfarande inte varför herr Wictorsson, som ändå är en högt värderad ledamot av jordbruksutskottet, tycker att det är något att skämmas för, mer eller mindre, att vi nu har kommit i det läget att det har blivit ett konsumentskydd.

Herr ENLUND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Av herr Wictorssons senaste inlägg – och även det första – kunde man få den uppfattningen att mitt ställningstagande och min

Torsdagen den
30 maj 1974*Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.*

röstförklaring här i kammaren var en överraskning för honom. Men det torde ha stått helt klart för samtliga socialdemokratiska representanter i utskottet vilken ställning jag skulle komma att inta i detta ärende, oavsett om det skulle ske i form av ett särskilt yttrande till utskottets betänkande eller om det skulle få den form som jag här har valt. Jag eftersträvade — och det hoppas jag att herr Wictorsson är villig att vitsorda — att vi skulle överse med de formella svårigheter vi hade i utskottet på grund av den mycket sammanträngda behandlingen av ärendet. Jag hoppas att herr Wictorsson även vill vitsorda att min röstförklaring här i kammaren icke är en överraskning för någon av representanterna i utskottet. Min mening var helt klarlagd — även för herr Wictorsson.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! I jordbruksutskottets betänkande nr 29 behandlas propositionen om reglering av priserna på jordbruksprodukter. I propositionen föreslås bl. a. att prisstoppet på de viktigaste livsmedlen skall fortsätta och att berättigad ersättning till jordbruket skall utgå av budgetmedel och inte genom prishöjning för konsumenterna. I nuläget godkänns detta i alla läger.

Genom förslaget i propositionen görs en låglönesatsning. Där tas också ett första steg mot införandet av avbytarverksamhet i jordbruket. Jag vill gärna uttrycka min tillfredsställelse med dessa förslag.

Den positiva förändringen av synen på jordbruket är glädjande. Herr Wictorsson sade att vi i debatterna har svartmålat läget. Det är riktigt att diskussionens vågor har gått höga, men alla som känner till förhållandena måste ha klart för sig att det har haft sina orsaker. I många år har jordbruket fått kämpa under mycket svåra förhållanden och med liten förståelse från samhällets sida. Det är på tiden att jordbrukets folk jämställs med folk inom andra samhällsgrupper.

Förslaget är ett steg i rätt riktning. Men samtidigt som jag säger detta vill jag slå fast att det ännu återstår mycket att göra innan man har åstadkommit jämlikhet på detta område. Skall exempelvis mjölkproduktionen ge full lönsamhet behövs det ytterligare prisförbättringar.

I propositionen föreslås att prisstödet till jordbruket i norra Sverige nästa budgetår skall öka med 17 miljoner kronor till 89 miljoner kronor. Denna uppräknings svarar i stort sett mot den penningvärdeförsämring som skett sedan stödet infördes. Men det skall också sägas att positiva ändringar, som går utöver en uppjustering med hänsyn till penningvärdeförsämringen, har föreslagits när det gäller gränsdragningen mellan olika områden. Jag är tacksam för detta — dessa förändringar är nödvändiga.

Vissa ytterligare förändringar har begärts i motionen 1859, och dessa yrkanden har följts upp i reservationen I. Jag skall inte gå in på motiveringarna — det kommer herr Johansson i Holmgården, som begärt ordet senare i debatten, att göra. Jag vill för min del bara yrka bifall till reservationen I.

Det har också väckts en hel rad andra motioner.

I motionen 1860 av herr Åkerfeldt m. fl. har det föreslagits att stödområde 6 utvidgas till att omfatta samtliga områden där personliga

Torsdagen den
30 maj 1974

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

mjölkpristillägg nu utgår.

I motionen 1861 av herr Boo m. fl. föreslås vissa ändringar av områdesindelningen för pristillägget i Kopparbergs län. I samma motion föreslås också att pristillägg på kött skall utgå med 50 öre/kg och för fläsk med 20 öre/kg i hela Kopparbergs län.

I motionen 1863 av herr Eriksson i Ulfsbyn föreslås att tillämpningen av reglerna för staligt pristillägg på mjölk skall ges en generös tolkning, framför allt då fråga är om brukare och familjemedlemmar som fortsätter jordbruksdriften. I vissa gränsområden erhåller nämligen den nuvarande brukaren bidragen men inte hans efterträdare. Men efterträdaren kan i många fall vara änkan eller en son, som kanske i huvudsak skött gården tidigare, och efterträdaren kanske har det besvärligare än den som tidigare var brukare. Det kan uppstå många sådana besvärliga situationer, och jag tycker att det här motionskravet är berättigat. Motionen 1863 föreslår också att vid den omprövning av det särskilda mjölkpristillägget som kommer att ske begränsningen slopas och att stödet till dessa jordbruk utgår efter samma bestämmelser som gäller för ifrågakvarande stödområde.

I motionen 1864 av herr Eriksson i Ulfsbyn och fru Andersson i Trollhättan föreslås att stödområde 4 för pristillägg på kött utvidgas till att omfatta även de delar av Älvsborgs län som erhåller mjölkpristillägg.

Slutligen föreslår fru Jonäng m. fl. i motionen 1866 vissa ändringar av gränsdragningen och pristilläggets storlek i Hälsingland och Gästrikland.

Många av yrkandena i de här uppräknade motionerna kan vara mycket berättigade. Vid behandlingen i utskottet av propositionen 122 och motionerna har vi, av förståeliga skäl, inte kunnat avgöra hur gränserna bör dragas och vilka priser som bör gälla inom respektive område. Det krävs grundläggande utredningar i det avseendet och dessutom noggranna överväganden. Därför har centerns representanter i utskottet i reservationen 2 föreslagit att de här motionerna överlämnas till statens jordbruksnämnd för att tagas under övervägande i samband med kommande översyn av det särskilda prisstödet till jordbruket i norra Sverige. Då skulle vi få den utredning och de överväganden som behövs vid nästa ställningstagande till dessa frågor.

Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till reservationen 2.

Till sist, herr talman: För att vi skall lyckas skapa drägliga villkor för jordbrukare av olika kategorier, måste vi få smidigare rationaliseringsbestämmelser och en skärpt jordförvärvslag. Vi behöver få kapitalförsörjningsfrågan ordnad så att de unga kan ta vid och hålla sig kvar i jordbruket. Härvidlag förväntar vi förbättringar.

Skall vi klara livsmedelsförsörjningen är det viktigt att främja och stödja jordbruk av olika kategorier och olika storlekar. Det är också viktigt att småjordbrukarna får ett erkännande för sina insatser.

Arbete kommer inte att saknas för vår nye jordbruksminister, men jag hoppas att vi gemensamt skall kunna fullfölja det här arbetet. Vad vi behöver — det kan vi väl alla vara överens om — är ett starkt jordbruk.

I detta anförande instämde herrar Eriksson i Ulfsbyn, Fågelsbo och Johansson i Hållsta (samtliga c).

Fru LUNDBLAD (s):

Herr talman! Frågan om riksdagens godkännande av jordbruksprisregleringen för de tre närmaste åren tillhör tyvärr inte de ärenden som i denna ansträngande slutspurt i riksdagen kan sätta känslor i svallning. Egentligen är det att beklaga därför att prisregleringen — dvs. sättet att stödja jordbruket, ge jordbrukarna en viss inkomstgaranti och samtidigt ge oss alla som konsumenter av livsmedel en garanti för att priserna på de viktigaste livsmedlen inte stiger i höjden — är en så viktig faktor i svensk ekonomi och i hela vår stabiliseringspolitik att man hade önskat ett större intresse kring frågan. Jordbruksprisregleringen har emellertid efter hand blivit så tekniskt komplicerad i sin utformning att många avstår från att ge sig i kast med problematiken. Men det finns ett par intressanta inslag i årets uppgörelse som jag vill uppehålla mig litet vid.

Uppgörelsen uppgår för statskassan till den nätta summan av över 2 miljarder kronor per budgetår. Detta bör jämföras med att enligt självdeklarationer lantbrukarnas kontanta inkomster för år 1972 uppgick till 7,8 miljarder kronor. Statens prisstöd har alltså en enorm ekonomisk betydelse för Sveriges lantbrukare.

För konsumenterna innebär statens kompensation vid jordbrukets prissättning och prisstoppet vid försäljning att man slipper prishöjningar på mjölk, ost, kött, fläsk, charkuterivaror och bröd. Uttryckt i mindre enheter innebär det ett prisstöd med:

- 90 öre/kg mjölk
- 150 öre/kg ost
- 350 öre/kg nötkött
- 150 öre/kg fläsk.

Varje person som har att inhandla sin dagliga föda inser vad det betyder för hushållskassan, speciellt i familjer med många barn eller i familjer med låga inkomster och tungt arbete. Beloppet för prisstödet motsvarar statsfinansiellt sett en allmän momssänkning med 2,5 procent, och om man enbart ser till baslivsmedlens andel av vår konsumtion, innebär det att subventionen överstiger momsbeloppet för dessa livsmedel.

De människor som är vänner av en bättre kost och hälsa bör notera med tillfredsställelse att kostnadslättnaderna gäller viktiga baslivsmedel, som är av stor betydelse för växande barn och ungdomar.

För lantbrukets del är det intressant att notera att dess utövare nu får kompensation för de senaste årens skattelättnader för mindre inkomsttagare genom att de nu kompenseras för de höjningar av arbetsgivaravgiften som var betalningen för sänkningen av den direkta skatten. Ett annat intressant inslag är att det för första gången görs en låginkomstsatsning inom jordbruksprisregleringen. Den utformas som ett mjölkpristillägg för lantbruk med mindre antal mjölkkor. Enbart denna satsning kostar 90 miljoner kronor. Man får hoppas att jordbruksnämnden och lantbruksstyrelsen noga följer upp detta låginkomststöd, så att det får åsyftad verkan. Tidigare var det ju så olyckligt att även mycket stora och bärkraftiga lantbruk erhöll förhållandevis samma stöd som lantbruk med mycket sämre bärkraft.

I samband med den allmänna prisregleringen framläggs också förslag

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Torsdagen den
30 maj 1974

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

om höjning av det speciella stödet till jordbruket i norra Sverige. Förbättringen utgör en ökning av stödet t. ex. till mjölkproduktionen till lantbrukare med 4 öre/kg i Norrlands inre delar, 3 öre/kg i något sydligare delar av Norrland och ännu mindre i kustområdena i Norrland och vissa bördiga delar av inlandet. Nu önskar moderaterna och centerpartisterna i en reservation att man skall öka stödet i de nordligaste delarna av Norrland med ytterligare 1 öre/kg i förhållande till förslaget. Det låter ju blygsamt med en ettöring här och en ettöring där, men ändå skulle denna ökning kosta statskassan 3 miljoner kronor mer än de 17 miljoner kronor som stödet ökat med i år enligt propositionen.

Liksom herr Wictorsson vill jag också göra kammaren uppmärksam på att det låginkomststöd som ingår i prisregleringen är knutet till mjölken och att en relativt stor del av detta extra stöd torde gå till Norrland på grund av att man där ofta har mindre jordbruksenheter. Det finns i övre Norrland en relativt stor andel mjölkkor i förhållande till övriga delar av landet – ca 50 000 mjölkkor mot 700 000 i landet i stort sett – och i övre Norrland finns 20 procent av mjölkorna i de minsta arealenheterna mot 16 procent i hela landet. Det står alltså helt klart att låginkomststödet i mycket stor utsträckning kommer lantbruket i Norrland till del.

Därför tycker jag att man från borgerligt håll – moderater och centerpartister – borde ha visat större måttfullhet i sina krav, sedan man fått så viktiga förbättringar av jordbruksstödet som här nämnts. Man kan tillägga att vi för ganska kort tid sedan också förbättrade en hel del stödåtgärder till skogsbruket i norra Sverige – en stor del av jordbruken i norra Sverige har kombinerat jordbruk och skogsbruk.

Det har förvånat mig att också herr Enlund har anslutit sig till detta förslag från moderater och centerpartister. Jag tycker att detta knappast är ett beslut i den samarbetsanda som har skapats inför de ekonomiska uppgörelserna i stort. Det gäller minsann att inte tappa balansen i den svåra ekonomiska balansgången, där krav på reformer och ökat stöd suger åt det ena hållet, och medborgarnas förväntan om en stabil ekonomisk politik suger åt det andra hållet. Det gäller då, herr Enlund, att icke tappa balansen redan innan det svåra balansnumret har börjat!

Jag yrkar bifall till jordbruksutskottets förslag och avslag på reservationerna 1 och 2.

Herr JOHANSSON i Holmgården (c):

Herr talman! Jag skall inte ägna lång tid åt den del av propositionen 122 som redovisar de prisöverläggningar som förevarit och som resulterat i de förslag som nu slutgiltigt skall fastställas. Jag är tillfredsställd med att överenskommelsen har kunnat ingås och att den korrekt och utan ändringar följs upp i propositionen.

Jag kan emellertid inte helt gå förbi herr Wictorssons resonemang – fru Lundblad var för övrigt inne på samma tankegångar. Herr Wictorsson säger att det är glädjande att från jordbrukarhåll nu få höra att man kan se positivt på framtiden. Och vidare säger han att sådan har situationen ju alltid varit – det har varit en lika positiv inställning och lika stor välvilja mot jordbruket som nu. Jag skall inte starta något gräl om den saken – det finns ingen större anledning att göra det. Men helt kan jag inte låta

Torsdagen den
30 maj 1974

*Reglering av pri-
serna på jordbruks-
produkter, m. m.*

det stå oemotsagt.

De jordbrukspolitiska målsättningarna har tidigare sträckt sig över 20 år. År 1971 när den senaste jordbrukspolitiska målsättningen hade varat i fyra år, var situationen sådan att jordbrukarna bara satt och väntade på den uppgörelse som skulle träffas våren 1971. De visste då inte om de över huvud taget skulle ha möjlighet att fortsätta som jordbrukare. Det var framför allt animalieproduktionen som var så utomordentligt illa ute som det över huvud taget är möjligt. Då blev det emellertid vissa förändringar som har medfört att dessa människor ändå har fått huvudet ovanför vattenytan. Mer har inte behövts för att de skall få en mer positiv inställning till framtiden. Sedan har den globala utvecklingen också gjort att stödet till jordbrukarna, som man vid många tillfällen har talat så nedlåtande om, har förändrats i mycket stor utsträckning.

När nu både fru Lundblad och herr Wictorson talar om det stora stöd som utgår till jordbruket vill jag notera att i årets statsverksproposition sade det statsråd som då skrev om det här stödet klart ifrån att det var ett stöd till konsumenterna. Om ni inte har läst statsverkspropositionen tidigare kan ni titta i den nu, så får ni klart för er vad man på det hållet anser om de pengar med vilka man nu reducerar livsmedelspriserna. Vi har ingenting att invända mot redueringen – den är säkert riktig. Men anledningen till att vi har skrivit detta särskilda yttrande till jordbruksutskottets betänkande är att vi anser att man bör fråga sig hur långt samhället skall gå när det gäller att subventionera priset på livsmedel. På jordbrukarhåll känner vi oss litet oroliga för att man skall gå alltför långt med subventioneringen och möjligen i en framtid kommer underfund med att "så mycket pengar har vi inte råd att satsa, nu måste konsumenterna betala det här". Och så är man tvungen att ta ut beloppet i form av en prishöjning som kommer att slå igenom mycket starkt. Nu tror jag inte att det blir på det sättet utan jag tror att dessa miljarder årligen kommer att tas ur statskassan. Men en liten översyn bör man rimligen göra kring dessa frågor.

Herr talman! Jag begärde ordet främst för att motivera reservationen 1. Jag tror att det var fru Lundblad som sade att det saknades argumentation för förslaget om höjning av Norrlandstillägget vilket förespråkas i reservationen 1. För utskottets ledamöter torde det ändå stå klart att argumenteringen var rätt ordentlig i den motion som ligger till grund för reservationen. Jag har tidigare sagt att vi var helt överens om prisöverenskommelsen när förhandlingarna var slut. Men när det gäller förändringen av Norrlandsstödet var det faktiskt litet annorlunda. Enligt propositionen 1974:1 skulle en ny översyn av Norrlandsstödet ske efter tre år. Jordbruksministern gav jordbruksnämnden i uppdrag redan tidigt i höstas att göra den översynen tillsammans med jordbrukets organisationer. Det gjorde vi och kom redan i oktober månad fram till att förslaget som jordbruksnämnden lagt fram och som återfinns i propositionen var klart i underkant för att bibehålla det värde som Norrlandsstödet hade för tre år sedan.

Åtskilligt har hänt i kostnadshänseende under detta halvår och vi tycker att det är rimligt, då detta stöd inte är indexreglerat utan bara provas vart tredje år, att man ger det ett rejält innehåll vid den tidpunkt

Torsdagen den
30 maj 1974

*Reglering av pri-
serna på jordbruks-
produkter, m. m.*

då man föreslår ett förändrat Norrlandsstöd. Om vi skulle gjort en utredning i dag skulle vi otvivelaktigt kommit fram till högre belopp, men när jag skrev motionen stannade jag vid de siffror som vi från LRF:s sida kom fram till i oktober. Det finns följaktligen ingen som helst anledning att tro att dessa siffror innebär full kompensation för den kostnadsförändring som skett vid det norrländska jordbruket.

Jag skulle inom parentes vilja säga att Norrlandsstödet från år 1971 har betytt otroligt mycket för oss jordbrukare. Vi skulle över huvud taget inte kunna klara det norrländska jordbruket om det inte kommit till stånd.

Mot den bakgrunden är det rimligt att man nu inte gör som förra gången, nämligen avvaktar under en tidsperiod på omkring tio år innan man omprövar beloppet, vilket leder till att värdet av stödet sjunker mycket starkt. Med den försämring som sker av penningvärdet -- vi får hoppas den avstannar -- är risken stor att stödet även under en kort period kan minska väsentligt i värde.

Det finns en lönsamhetsstatistik för de områden som vi gör jämförelser mellan -- utredningen om Norrlandsstödet har plockat fram den -- nämligen det mellansvenska jordbruket i trakten av Örebro och jordbruk på vissa platser i Norrland. När vi nu efter tre år gör en jämförelse av lönsamhetsutvecklingen kan det klart noteras att den har försämrats i Norrland i förhållande till jämförelseområdena i Mellansverige.

Jag vill också i detta sammanhang säga att länsstyrelsen i Norrbottens län har yttrat sig över det förslag som jordbruksnämnden har lagt. I länsstyrelsen var vi helt överens om att uppräkningsen av Norrlandsstödet var för liten.

Norrlandsstödet har betytt mycket ur regionalpolitisk synpunkt när det gällt att ge människorna chansen att fortsätta med sitt arbete i jordbruket. Om man tar hänsyn till att samhället har sluppit vidta andra åtgärder och besparats utgifter för att skaffa fram andra arbetstillfällen, är det här stödet en utomordentligt ringa insats för att ge jordbruket i norra Sverige en möjlighet att fortsätta.

Nu säger herr Wictorsson att det är klart att under en begränsad tid kan man få notera att det blir vissa fel och missräkningar och att uppräkningsen av ett sådant här stöd inte omedelbart kan fungera fullt perfekt. Han menar nog att den risken får man ta. Ja, jag är medveten om att under den kommande perioden fram till nästa uppräkningsstillfälle kan utvecklingen bli sådan att Norrlandsstödet inte behåller sitt värde. Då får vi ta vådan av det, men att nu med öppna ögon gå in med ett stöd som definitivt är för lågt anser jag vara fel.

Fru Lundblad säger att här har man fått ett så bra avtal, så nog borde centern, moderaterna och även folkpartiet visa litet generositet och inte begära denna höjning av Norrlandsstödet. Jag vill svara fru Lundblad att jag känner inget som helst behov att visa någon generositet bara därför att en grupp människor bereds tillfälle att fortsätta med den arbetsuppgift som ur hela samhällets synpunkt är utomordentligt angelägen, en arbetsuppgift som det år efter år för att inte säga månad efter månad blir än mera angeläget att slå vakt om med hänsyn till utvecklingen på den internationella marknaden. Det finns, som sagt, ingen som helst

anledning att begära den formen av generositet från vår sida.

Herr talman! Jag skall inte fortsätta längre utan ber att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2 till jordbruksutskottets betänkande nr 29.

Fru LUNDBLAD (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Holmgården påstod att jag sagt att det saknades argumentation från centerns sida för reservationen 1. Tvärtom, det finns riklig argumentation — man har hela fyra motioner om höjningar av stödet. Utöver den 20-procentiga höjning av Norrlandsstödet som föreslås i propositionen i år har man alltså i fyra motioner yrkat ytterligare höjningar. Därför sade jag i mitt anförande att jag tyckte att centerpartiet saknade måttfullhet i dessa frågor. Det tycker jag fortfarande. En så kraftig höjning av stöd förekommer mycket sällan.

När herr Johansson i Holmgården gör gällande att det krävs rätt snara höjningar av det här stödet skulle jag vilja hävda att det inte behöver höjas förrän man på sikt har sett att det har försvagats. Naturligtvis skall jordbruken i norra Sverige ha ett verksamt stöd, men först när det på sikt har försvagats tycker jag att man behöver diskutera en höjning.

Herr JOHANSSON i Holmgården (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är möjligt att jag hörde fel och att det var måttfullhet fru Lundblad ville ha från vår sida. Låt mig då säga att vi har visat måttfullhet när vi ändå inte har begärt en högre uppräkningsän än den vi kom fram till i höstas för att återställa stödets värde till vad det var för tre år sedan. Med tanke på den kostnadsutveckling som skett efter det avtalet träffades är det väl ändå måttfullhet i den uppräkningsän.

Jag glömde en sak i mitt förra anförande. Både herr Wictorsson och fru Lundblad har sagt att vi i årets avtal fått ett leveranstillsägg som innebär en låglönesatsning. Detta skulle speciellt gynna oss i Norrland.

Jag vill dock säga att detta gynnar oss i Norrland mindre än jordbrukarna i allmänhet. I Norrland har förekommit en uppbyggnad av vad som kallas bärkraftiga enheter i en sådan utsträckning att det finns ett stort antal jordbruk som i dag har en årsleverans på över 132 000 kg. Dessa leverantörer får inte ett enda öre av denna låglönesatsning.

Fru Lundblad sade att jordbruksnämnden, och vem det nu var mer, skulle se till att låglönesatsningen blev riktigt fördelad. Ja, man har ju redan träffat överenskommelse om hur fördelningen skall ske, men det är inte alltid säkert att tillägget utgår till dem som har den lägsta lönen. De människor som byggt upp dessa företag har faktiskt visat sig inte ha så särskilt stora inkomster. Tvärtom har lönsamheten ofta varit så dålig att man haft svårt att hålla företagen i gång. Nu har det skett en viss förändring till det bättre, men det innebär inte att de kommit upp i en lönsamhet som gör att de inte borde vara berättigade till en låglönesatsning.

Vi har dock inte protesterat, utan vi har godkänt denna låglönesatsnings utformning. Men det är helt klart att i Norrbotten är den procentuella andel av den invägda mjölken som kommer från leverantörer med över 132 000 kg per år högre än genomsnittet för landet. Det

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974

*Reglering av pri-
serna på jordbruks-
produkter, m. m.*

Torsdagen den
30 maj 1974

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

innebär följaktligen att vi där inte har större fördel av denna låglönesatsning än landet i övrigt.

Herr ENLUND (fp):

Herr talman! Bara en kort kommentar med anledning av att fru Lundblad i sitt första inlägg vände sig till mig och efterlyste samarbetsanda och måttfullhet. Jag tycker att både samarbetsanda och måttfullhet har präglat utskottets handläggning av detta ärende lika väl som andra ärenden, men det här är en fråga om prioriteringar. Vi har bedömt det så att man bör satsa dessa 3 miljoner för att stärka stödet till mjölk- och köttproducenterna.

Det finns ingen anledning att raljera över att det är fråga om en ettöring. För de människor det gäller betyder denna ettöring säkerligen väl så mycket och kanske mer än det lönepåslag som andra grupper kan tillgodoräkna sig.

Herr KRISTIANSSON (c):

Herr talman! Jag har lyssnat på den här debatten. Man får väl beteckna den som en relativt fridfull jordbrukspolitisk debatt, och jag tycker att det inte heller finns anledning att så att säga skärpa tonen.

Jag begärde egentligen ordet för att anknyta till resonemanget om huruvida vi har ett gränsskydd för jordbruket eller ett konsumentskydd här i landet.

Jag skulle väl tro att enligt den gamla terminologin om gränsskydd har herr Wictorsson rätt. Hur högt skyddet är i dag vet jag inte exakt. Jag tycker dock det är fel att använda benämningen gränsskydd för jordbruk eller konsumenter. Vi har helt enkelt en prissättning på våra produkter, anpassad till den kostnadsnivå vi har i landet. Om den nu är hög har vi en rätt stor skuld själva till det, inte minst vi politiker.

Vad jag slutligen vill säga är att vi väl alla som löntagare också har ett icke föraktligt gränsskydd. Det är självfallet inte beslutat av riksdagen och det har inte formen av ett gränsskydd i egentlig mening, men det finns där i alla fall och är mycket effektivt.

Man kan ställa frågan: Vad är världsmarknadspriset på arbetskraft, om det finns något sådant? Vad vi vet är att det råder ett mycket stort överskott på arbetskraft i världen, framför allt i de delar av densamma från vilka vi traditionellt har importerat jordbruksprodukter till låga priser. Jag har bara velat säga detta.

Låt mig dessutom tillägga, eftersom jag kommer att rösta för reservationen beträffande Norrlandsstödet, att jag när den frågan behandlades i jordbruksnämnden reserverade mig till förmån för ett högre belopp, men detta har av någon anledning icke blivit angivet i propositionen.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1-14

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkterna 15 och 19

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Larsson i Borrby m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Larsson i Borrby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 29 punkterna 15 och 19 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Larsson i Borrby m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Larsson i Borrby begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	141
Nej	—	166
Avstår	—	1

Herr Helén anmälde att han avsett att rösta nej men av misstag nedtryckt ja-knappen.

Punkterna 16, 17, 18 och 20

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkterna 21–23

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Larsson i Borrby m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Jonasson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 29 punkterna 21–23 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Larsson i Borrby m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Jonasson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	222
Nej	—	85
Avstår	—	1

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Torsdagen den
30 maj 1974

Sockerbetsodling

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 30 i anledning av motioner angående sockerbetsodling.

Herr LARSSON i Borrby (c):

Herr talman! Låt mig mycket kort kommentera jordbruksutskottets betänkande nr 30.

Sockerbetsodlarna kan som alla förstår inte när de skall så sina sockerbeter först avvakta vad som skall hända i vår parlamentariska församling, utan de måste anpassa sig till årstidernas växlingar. Det väcktes vid sessionens början en lång rad motioner om utökning av den svenska sockerbetsarealen, och det är dem vi nu skall ta ställning till. Långt tidigare har emellertid genom överläggningar mellan parterna den svenska sockerbetsarealen utökats till 46 000 hektar. Denna areal har nu redan besåtts och är vid det här laget också nästan färdiggallrad.

Det har därför inte funnits möjlighet att ta reell ställning till de nämnda motionerna, där det framförs förslag till utökning av årets sockerbetsareal. Buden varierar från 48 000 hektar och uppåt. Det framställs emellertid också i dessa motioner en rad önskemål om att den svenska sockerbetsodlingen i framtiden skall anpassas till det svenska konsumtionsbehovet. I sockerförhandlingarna har man stannat vid att anpassa sockerbetsodlingen till den svenska fabrikskapaciteten.

Tillåt mig i detta sammanhang, herr talman, uttrycka den personliga synpunkten att den svenska fabrikskapaciteten i framtiden inte bör få vara en begränsande faktor. I ett läge där man kan besluta investeringar som t. ex. Stålverk 80 menar jag, att det måste vara ganska enkelt att, om så behövs, öka investeringarna i de svenska sockerbruken. Inte minst bör det gälla i en situation där världsmarknadspriset på socker är tre gånger så högt som det svenska priset – den situationen har vi upplevt i år.

Fast utskottet inte har funnit motionerna böra föranleda någon åtgärd, finns det anledning, herr talman, att nu uttrycka den förhoppningen att man med tanke på vårt behov av anpassning till världsmarknaden efter hand också anpassar den svenska produktionsvolymen till vår egen konsumtionsvolym.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 18 Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 31 i anledning av motion om statligt stöd till minkuppfödningen.

Utskottets hemställan bifölles.

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan till kl. 19.30.

§ 19 Anmäldes och bordlades

Finansutskottets betänkanden:

Nr 29 angående tilläggsstat II och tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1973/74

Nr 30 angående statsregleringen för budgetåret 1974/75

Nr 95

Torsdagen den
30 maj 1974

§ 20 Herr andre vice talmannen meddelade att på morgondagens föredragningslista skulle

dels finansutskottets betänkande nr 25 samt skatteutskottets betänkanden nr 40 och 41 uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden,

dels finansutskottets betänkanden nr 29 och 30, som i dag bordlagts första gången, uppföras närmast efter två gånger bordlagda ärenden.

§ 21 Kammaren åtskildes kl. 17.46.

In fidem

BENGT LAMBE

/Solveig Gemert